

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ISSN 2415-8143

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧАСОПИС
ВОЛИНИ**

**PEDAGOGICAL JOURNAL
VOLYN**

**PEDAGOGICHNIJ CHASOPIS
VOLINI**

№ 4(7)/2017

Луцьк – 2017

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(Серія KB № 21605-11505P)*

Рекомендовано до друку вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 19 від 26.12.2017 р.)

Редакційна колегія «Педагогічного часопису Волині»

Лякішева А. В., доктор педагогічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки) (*головний редактор*).

Кузава І. Б., доктор педагогічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки) (*відповідальний секретар*).

Члени редколегії:

Влосінський Маріан, доктор габілітований у галузі педагогіки (Куявська школа департаменту освіти, Республіка Польща).

Гайдукевич С.Є., кандидат педагогічних наук, доцент (Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка, Республіка Білорусь).

Гусак Л.Є., доктор педагогічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Лабендович Станіслав, доктор габілітований у галузі педагогіки (Люблінський католицький університет Івана Павла II, Республіка Польща).

Мазур Пйотр, доктор габілітований, професор, завідувач кафедри педагогіки Вищої професійної школи у м. Хелмі (Республіка Польща).

Максимук Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент (Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, Республіка Білорусь).

Москальова Л. Ю., доктор педагогічних наук, професор (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

Потапчук Т.В., доктор педагогічних наук, професор (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»).

Пріма Р. М., доктор педагогічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Сергейко С. А., кандидат педагогічних наук, доцент (Гродненський обласний інститут розвитку освіти, Республіка Білорусь).

Смолюк І. О., доктор педагогічних наук, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Шевцов А.Г., член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (Міністерство освіти і науки України).

Шеремет М. К., доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

Рецензенти:

Осадченко І. І., доктор педагогічних наук, професор (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини).

Супрун М. О., доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

Цьось А. В., доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

У журналі «Педагогічний часопис Волині» висвітлюються актуальні питання із галузі знань «освіта» (науки про освіту – дошкільна, початкова, середня та професійна (за спеціалізацією), спеціальна освіта, фізична культура і спорт).

Видання індексується **Google Scholar**.

Журнал «Педагогічний часопис Волині» є **фаховим виданням України з педагогічних наук** (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.05.2016 № 515), в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, і має тематичну спрямованість щодо спеціальності «Педагогіка».

Педагогічний часопис Волині : науковий журнал. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. – №4 (7). – 120 с.

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТИ
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

Богущ Людмила

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 7

Задорожна Ганна

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ,
ОСОБЛИВОСТІ 12

Малишева Леся

ФЕНОМЕНИ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ 18

Мельникова Ольга

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – ПЕДАГОГІЧНА
ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ 24

Таможська Ірина

РОЛЬ ПОПЕЧИТЕЛІВ НАВЧАЛЬНИХ ОКРУГІВ У ВИРШЕННІ КАДРОВИХ
ПИТАНЬ УНІВЕРСИТЕТАМИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ
СТОЛІТТЯ) 31

РОЗДІЛ II. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ

Вахнова Альона, Смоляр Ірина

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 39

Вірста Світлана

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 45

Войтович Оксана, Сергієнко Володимир
ВИКОНАННЯ СТУДЕНТАМИ-ЕКОЛОГАМИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ ІЗ
ВИКОРИСТАННЯМ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 51

Галацин Катерина
МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ 56

Гончарук Ольга
ЗМІСТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ
ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ 62

Дурманенко Оксана
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МОНИТОРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. 66

Кліна Юлія
ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 72

Сідоров Вадим
РОЗРОБЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ
КРОСКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ 77

Трофайла Наталія
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО
ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 83

Шкарупа Ганна
ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА 89

РОЗДІЛ ІІІ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Бартків Оксана, Смалько Оксана
ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЙ СТУДЕНТІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО
БАТЬКІВСТВА 96

Долинний Юрій
МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ
ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 100

Кузава Ірина, Печерських Володимир
ВЕРТЕБРОЛОГІЯ ЯК МЕТОД КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗІЇ 109

НАШІ АВТОРИ..... 114

ІНФОРМАЦІЙНА СТОРІНКА..... 115

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ 118

CONTENTS

SECTION I. THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF SOCIETY

Bogush Lyudmila

THEORETICAL SUBSTANTIATION OF THE REGULARITIES OF FORMATION THE
DEVELOPMENT PROFESSIONAL CAREER OF THE FUTURE SPECIALISTS OF
INTERNATIONAL INFORMATION 7

Zadorozhna Anna

THE LEGAL EDUCATION OF CHILD'S PERSONALITY: CONCEPT, ESSENCE,
PECULIARITIES 12

Malysheva Lesya

THE HEALTH AND HEALTH PHENOMENA OF YOUNG PEOPLE IN THE CONTEXT
OF MODERN SCIENTIFIC PERSPECTIVES 18

Olha Melnykova

PREVENTIVE EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN - EDUCATIONAL
ISSUES OF THE NOWADAYS 24

Tamozska Iryna

THE ROLE OF THE CURATORS OF EDUCATIONAL DISTRICTS IN SOLVING
STAFF ISSUES OF UNIVERSITIES OF UKRAINE (THE SECOND HALF OF THE XIX – THE
BEGINNING OF THE XX CENTURY) 31

SECTION II. INNOVATIVE PROCESSES IN EDUCATION

Vakhnova Alyona, Smoliar Irina

FORMATION OF CULTURE OF HEALTH OF PUPILS OF THE SENIOR CLASSES AT
PHYSICAL TRAINING LESSONS 39

Virsta Svitlana

CRITICAL THINKING AS A WAY OF FORMING A LITERARY COMPETENCE IN
THE CLASSES OF FOREIGN LITERATURE 45

Voytovych Oksana, Sergienko Volodymyr

IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGICAL PROJECTS BY STUDENTS-
ENVIRONMENTALISTS FOR THE USING OF CLOUD COMPUTING 51

Halatsyn Kateryna

METHODICAL ASPECT OF THE CRITERIA AND LEVEL RESEARCH OF THE
COMMUNICATIVE CULTURE FORMATION OF STUDENTS 56

Honcharuk Olga

THE CONTENT POTENTIAL OF EDUCATIONAL DISCIPLINES OF VOCATIONAL
TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE ORGANIZATION OF
LEISURE TIME FOR SCHOOLCHILDREN 62

<i>Durmanenko Oksana</i> THE TRAINING OF THE FUTURE PEDAGOGUES IN THE MONITORING ACTIVITIES	66
---	----

<i>Klipa Yuliia</i> PRACTICE AS A COMPONENT OF FUTURE ECONOMISTS TRAINING FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES	72
---	----

<i>Sidorov Vadym</i> DEVELOPMENT OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN THE CROSS- CULTURAL PREPARATION SYSTEM OF FUTURE FACTORS IN THE FIELD OF TOURISM	77
---	----

<i>Trofaila Natalia</i> EXPERIMENTAL MODEL OF PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR THE EMOTIONAL DEVELOPMENT OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE	83
--	----

<i>Shkarupa Ganna</i> THE PROBLEM OF DEVELOPMENT THE ARTISTICALLY-CONSTRUCTIVE COMPETENCE OF THE FUTURE DESIGNER.....	89
---	----

SECTION III. CURRENT ISSUES OF THEORY AND PRACTICE **SPECIAL EDUCATION AND SOCIAL WORK**

<i>Bartkiv Oksana, Smalko Oksana</i> DIAGNOSTICS OF MOTIVATION OF STUDENTS TO THE RESPONSIBLE FAMILY ..	96
--	----

<i>Dolinnij Yrij</i> MODEL OF SYSTEM OF PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS ON PHYSICAL EDUCATION OF SPORT I TO REHABILITATION WORK WITH CHILDREN WITH THE LIMITED PHYSICAL POSSIBILITIES	100
--	-----

<i>Kuzava Iryna, Pechersky Volodymyr</i> VERTEBROLOGY AS A METHOD OF COMPLEX REHABILITATION IN CONDITIONS OF INCLUSION	109
--	-----

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти освіти в контексті розвитку суспільства

УДК 378.22:001.92]:316.477

Людмила Богуш

Міжнародний економіко - гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука (Рівне)

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті висвітлено теоретико-методологічні аспекти закономірностей становлення професійної кар'єри майбутніх фахівців з міжнародної інформації. Показано основні підходи щодо тлумачення феномену професійної кар'єри. Розкрито сучасні підходи до моделювання процесу кар'єрного самовизначення майбутніх фахівців з міжнародної інформації. Виділені компоненти в структурі кар'єрного самовизначення (мотиваційний, стратегічний, когнітивний, емоційний, діяльнісний). Відповідно до визначених характеристик, схарактеризовано групи студентської молоді щодо типу кар'єрних стратегій. Вивчення професійної діяльності фахівців з міжнародної інформації дозволило виділити етапи становлення професійної кар'єри майбутніх фахівців.

Ключові слова: кар'єра, кар'єрні стратегії, кар'єрне самовизначення, магістр з міжнародної інформації, структура професійної кар'єри.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Об'єктивні зміни, що відбуваються в соціально-економічній сфері сучасного суспільства, висувають на перше місце людину-професіонала. Підготовка творчого, грамотного й професійно компетентного фахівця з міжнародної інформації стає пріоритетним завданням сучасної вищої освіти. Системі освіти потрібні професіонали, здатні адаптуватися в швидко мінливому світі. Сьогодні суспільство, як ніколи, має потребу в професійно підготовлених кадрах, здатних не тільки запропонувати свої знання, уміння й здібності, але довести оточенню, що саме їхні знання є найглибшими й необхідними в тій галузі, в якій вирішили себе реалізувати.

У сучасній науці проблемі вивчення особливостей становлення професійної кар'єри молоді присвячено багато досліджень, в яких успішна кар'єра виступає в якості базової потреби сучасної людини, а здатність її формувати – життєво необхідною навичкою.

В рамках структурно-функціонального підходу кар'єра розуміється як своєрідне з'єднання професійних ролей, виконуваних індивідом на різних етапах професійного становлення. Це поняття передбачає не тільки соціальний поступ, а й професійну стабілізацію або навіть деградацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутнісні характеристики уявлень молоді про професійну кар'єру досліджували Н. Кірт, О. Семенова, Е. Толгурова та ін. Становлення кар'єри педагогів, управління професійною кар'єрою вчителя розглядали М. Александрова, О. Симановська, види й особливості розвитку кар'єри викладача – О. Жигло, організацію та методику планування кар'єри менеджерів – Г. Морозова.

Теоретико-методологічні засади професійної освіти розкрито в наукових дослідженнях С. Батишева, О. Новикова, Н. Ничкало та ін., професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів – О. Абдулліної, Н. Волкової, В. Гриньової, О. Дубасенюк, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, О. Кучерявого, О. Савченко, В. Сластьоніна, Л. Хомич.

Мета статті – розглянути закономірності становлення професійної кар'єри майбутніх фахівців з міжнародної інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виділяються три виміри поняття «кар'єра»: соціологічне, ідеологічне і моральне. Кар'єра, розглядається як просування особистості в ієрархії статусів у процесі її професійної діяльності, є аспектом, характерним для соціологічного виміру. В ідеологічному вимірі під кар'єрою розуміється певна модель життєвого успіху. У кар'єрі відображаються основні цінності, які визнаються у суспільстві і в соціальній свідомості. Кар'єра є також поняттям, що належать до моральної сфери, у зв'язку із чим вона стає об'єктом оцінки в категоріях «добро» і «зло». Успіх як позитивна цінність часто зіставляється з негативними ефектами «робити» кар'єру. В межах структурно-функціонального підходу кар'єра тісно пов'язана з поняттям професійної мобільності індивідів.

Процес кар'єрного самовизначення активно здійснюється вже на етапі навчання у виші. Студентська молодь, будучи соціально-мобільною групою, зорієнтована на підготовку до виконання професійних завдань для досягнення певного соціального статусу. Згідно з концепцією життєвих «траєкторій», молоді люди в процесі досягнення даного статусу здійснюють такі базові переходи, як професіоналізація, матеріальна незалежність, створення власної сім'ї, вихід з ціннісно-сміслових координат молодіжної субкультури.

В результаті удосконалення цих переходів молодь починає замислюватися про роль людини у власній долі (на одному полюсі – життя, підпорядковане обставинам, шаблонне виконання соціальних ролей, на іншому – життєтворчість, коли життєдіяльність, втілена в конкретних формах соціальної поведінки і діяльності, спрямовується суб'єктом відповідно до його ціннісно-мотиваційних установок).

Педагогічна школа акцентує увагу на тому, що професійна база, яка формується у процесі магістерської підготовки, повинна включати формування здатності «чітко усвідомлювати власний кар'єрний потенціал і відповідно до нього ефективно вибудовувати кар'єрний шлях, долаючи всі можливі перешкоди і труднощі».

Одним із підходом щодо тлумачення феномену кар'єри є концепція «Я». А.Гоффман стверджує [2], що поряд із соціальним описом кар'єри важливим є її внутрішній вимір, який називається «духовною кар'єрою». Сюди відносяться реакції суб'єкта на самого себе, що виступають в певній життєвій і професійній ситуації. Важливим є визначення динаміки зміни концепції «Я», оскільки кар'єра, в її внутрішньому вимірі, являє собою аналіз свідомості індивіда по відношенню до себе самого, а також аналіз його відносин із середовищем.

Згідно з концепцією О.Маркової, кар'єра трактується як: а) професійне просування, процес професіоналізації (від вибору професії до оволодіння професією; зміцнення професійних позицій, оволодіння майстерністю, творчістю тощо); б) як просування службовими східцями (досягнення певного соціального статусу в професійній діяльності, заняття певної посади) [6].

Л.Кобильнік визначає, що сутність кар'єрної стратегії полягає в організації кар'єри таким чином, щоб сам спосіб просування забезпечував оптимальне використання рушійних механізмів і послаблював дію будь-яких факторів стримування і опору [5].

Згідно з дослідженням Л.Вороновської, на сьогоднішній день можна виділити три основні підходи до інтерпретації кар'єрних стратегій: а) *процесуальний* (кар'єрне просування розглядається як чітко організований послідовний процес зміни посад, тривалості перебування на тій чи іншій посаді тощо); б) *змістовний* (кар'єрні стратегії визначаються на основі змістовної сторони кар'єрного просування); в) *особистісний підхід* (стратегії кар'єри виділяються на основі спрямованості особистості. [3].

На основі порівняльного аналізу існуючих підходів ми сформулювали робоче визначення поняття «кар'єра». З одного боку, кар'єра – це явище надзвичайно складне і багатогранне. З іншого боку, кар'єра – самореалізація індивіда, що виявляється в просуванні або досягненні престижного, перспективного рівня в соціумі. З третього боку, кар'єра – це соціальна технологія, спрямована на вирішення індивідуальних і організаційних проблем в сучасних умовах економіки.

Поряд із сутнісними характеристиками вимагає вивчення структура кар'єри. Вона неоднозначно трактується в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених. Аналіз різних визначень дозволяє виділити два основні підходи до розкриття сутності структури кар'єри.

Представники першого підходу [7] розглядають структуру кар'єри як сукупність елементів, які характеризують індивідуальне сприйняття особистістю даної ролі і рух по шляху виконання її. У такому ракурсі дана сукупність елементів, може розглядатися як ознаки фахівця, оскільки сам працівник в комплексі своїх обов'язків розуміється як широко соціальна роль особистості.

Авторами другого підходу, сутність структури кар'єри визначає, виходячи із статусних і діяльнісних характеристик кар'єри. Його поділяють як вітчизняні [5], так і зарубіжні [9] дослідники. Причому, під статусом традиційно розуміється соціально-економічний стан індивіда: престиж його професії, посадове і економічне становище.

З нашої точки зору, серед елементів структури професійної кар'єри центральну роль відіграє поняття «ділова активність». Воно підкреслює внутрішню психологічну природу активності суб'єкта, в основі якої лежать цілі і мотиви, очікування і наміри, інші компоненти особистісного потенціалу, які спонукають його до ефективної професійної діяльності взагалі і до кар'єри зокрема. У аспекті вивчення кар'єри інтерес викликає саме структура посад, усередині якої людина починає рух зі сходинки на сходинку. Особливості ділової активності характеризуються її спрямованістю і рівнем. Спрямованість ділової активності особистості проявляється у виборі умов професійної діяльності. Рівень ділової активності характеризує інтенсивність професійної діяльності.

Сучасний підхід до моделювання процесу кар'єрного самовизначення розкрито в роботі Л. Назарової, що включає такі складові, як: *особисту креативність*, в рамках якої людина діє самостійно і планує власну кар'єру;

спів-креативність, коли людина інтенсивно взаємодіє з фахівцем-технологом кар'єрного просування в обраному професійному просторі; *креативність в рамках групи* – соціальна і професійна адаптивність, результативна координованість різних ролей і функцій [7].

Специфіка процесу кар'єрного самовизначення майбутніх фахівців з міжнародної інформації полягає у здатності індивіда до рефлексивної діяльності, орієнтованої на пошук кар'єрних траєкторій, в яку включені такі базові особистісні категорії, як життєві цінності, мотиви, стратегії тощо.

При цьому сучасними вченими в структурі кар'єрного самовизначення виділяються наступні компоненти: *мотиваційний* (кар'єрні орієнтації); *стратегічний* (кар'єрне прогнозування); *когнітивний* (кар'єрна компетентність); *емоційний* (кар'єрна самооцінка); *діяльнісний* (пізнавальна діяльність).

Є.Григор'єва виділяє наступні групи студентської молоді щодо типу кар'єрних стратегій: *«соціальні новатори»* – найбільш адаптовані до процесів соціальної модернізації, готові до радикальних змін; *«колективісти»* – дотримуються загальних і трудових норм, традицій, які характеризуються причетністю до загальних соціальних вимог, відкритістю реформ, але не радикальними перетвореннями; *«молоді обивателі»* – вибудовують кар'єрну траєкторію таким чином, щоб поліпшити своє матеріальне становище; *«рідущі гедоністи»* – високоосвічені молоді люди, сфокусовані на отриманні гострих відчуттів; *«сфокусовані на себе»* – сконцентровані на собі, заціклені на власних проблемах; *«орієнтовані на соціальну безпеку»* – консерватори, відірвані від суспільних змін [4].

У наукових дослідженнях Є.Омельченко, схарактеризовано чотири типи поведінки, що притаманні різним групам студентської молоді у процесі кар'єрного самовизначення: *«карнегіанці»* – студенти з домінуючим раціональним типом мислення, які ведуть «західний» стиль життя, мають своє бачення кар'єрного успіху, чітке уявлення про свої особистісні ресурси, а також про обмеження і бар'єри, які їм належить подолати; *«батьки сімейства»* – це групи молодих фахівців, стиль життя яких базується на пріоритеті сімейних цінностей, прагнення до стабільності і поступової реалізації життєвих планів; *«геймери»* (від англ. Game - гра) – молоді люди, що демонструють такі цінності, як антикар'єризм і відстороненість від формальних уявлень про успіх; *«домашні господарки»* – ті, хто на даний момент відмовляється від будь-якого опору ситуації, цілком приймає свій, досить низький формальний статус. Вони характеризуються пасивним використанням наявних життєвих шансів. [18].

Кар'єрне самовизначення, згідно з авторським підходом Ф.Хміль, – це складова суб'єктивної професійної Я-концепції, що відбиває пріоритетний напрямок професійного просування і має стійкий життєвий сенс [10].

На думку К.Абульханової-Славської, особистісне самовизначення полягає у пошуку оптимальних життєвих позицій, які відкривають для суб'єкта життєві перспективи [1].

Кар'єра – це ідентифікація себе як члена суспільства, де суб'єкт знаходить нову, суспільно значиму позицію.

Грамотно вибудована робота з формування кар'єрних стратегій майбутніх фахівців з міжнародної інформації, на наш погляд, дозволить зробити даний процес найбільш продуктивним, ініціюючи мотиваційну установку на роботу за фахом та актуалізуючи особистісні цілі побудови кар'єрних траєкторій.

Однією із властивостей, що забезпечує односпрямованість елементів структури, є мета кар'єри. В якості мети можуть виступати: заняття таким видом діяльності або наявність такої посади, які відповідають самооцінці і доставляють моральне задоволення; отримання роботи (посади), яка сприятливо діє на стан здоров'я і дозволяє організувати хороший відпочинок; отримання посади, що підсилює можливості людини і розвиваючої їх; наявність роботи (посади), яка носить творчий характер; робота за професією, що дозволяє досягти певного ступеня незалежності; наявність роботи (посади), що дає можливість продовжувати активне навчання, яка добре оплачується або дозволяє одночасно отримувати великі побічні доходи; наявність роботи (посади), яка дозволяє одночасно займатися вихованням дітей чи домашнім господарством. Причому, цілі кар'єри змінюються з віком, а також як змінюється людина, його досвід, кваліфікація тощо

Серед елементів структури професійної кар'єри важливо виділити наступні: професійно-кваліфікаційне просування, яке здійснюється у вигляді підвищення рівня кваліфікації в рамках однієї і тієї ж професії (внутрішньо-професійне просування) або у вигляді переходу до більш складних професій (просування на основі міжпрофесійні переходів); перехід працівника в категорію фахівців. При цьому професійно-кваліфікаційне просування є не тільки інструментом поєднання громадських і особистих інтересів в сфері праці, але і одним з важливих напрямків соціально-економічного розвитку, чинником підвищення ефективності діяльності організації.

Сучасні ринкові соціально-економічні умови роблять необхідним розуміння діяльності майбутніх фахівців з міжнародної інформації як професійної кар'єри. Сутністю розвитку професійної горизонтальної кар'єри майбутніх фахівців з міжнародної інформації є усвідомлений професійний ріст, який визначає професійну впевненість і підвищує відповідальність фахівця за результати власної діяльності, що робить його конкурентоспроможним.

Вивчення професійної діяльності фахівців з міжнародної інформації дозволило виділити наступні етапи становлення професійної кар'єри майбутніх фахівців.

1. *Етап адаптації та входження в професію.* З опитаних нами респондентів 71% вважають, що цей етап у них в основному спостерігався до п'яти років професійної діяльності. Для цієї групи характерний інтерес до осмислення і застосування знань, отриманих у вузі, відповідно до конкретних умов.

2. *Етап становлення професійної майстерності, формування індивідуального професійного стилю.* На думку 57% опитаних, до нього можна віднести період від 5 до 15 років. У змістовному аспекті даного етапу, фахівців більше цікавлять питання сучасних проблем науки, взаємозв'язок наукових і методичних знань, використання наукових знань для оволодіння різними методичними підходами професійної діяльності.

3. *Етап професійної зрілості,* формування як особистості як професіонала з прагненням осмислити свій досвід діяльності, співвіднести його з кращими практиками.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз закономірностей професійної діяльності майбутніх фахівців з міжнародної інформації, наявність етапів становлення професійної кар'єри дозволяють зробити висновок про

доцільність побудови поетапної цілісної системи становлення професійної кар'єри майбутніх фахівців з міжнародної інформації у процесі магістерської підготовки.

Узагальнюючи все вищесказане, необхідно відзначити, що структура кар'єри постає як особливий набір взаємопов'язаних елементів, представлених суб'єктами, а також їх статусними і діяльними характеристиками, від односпрямованості яких залежить становлення професійної кар'єри фахівців.

Перспективними напрямками вбачаємо дослідження трансформації уявлень особистості про професійну кар'єру на етапі навчання в університеті; пошук педагогічних технологій, що сприяють формуванню готовності студентів до побудови успішної професійної кар'єри.

Джерела та література

1. Абульханова-Славская К. А. Время личности и время жизни / К. А. Альбуханова-Славская, Т. Н. Березина. – СПб. : Алтейя, 2001. – 304 с.
2. Гоффман А. Б. Семь лекций по социологии. М.: Мартис, 1995. 204 с.
3. Вороновська Л. П. Сприяння ситуаціям відповідального вибору студентами траєкторії професійної реалізації / Л. П. Вороновська // Вісн. Черкас, ун-ту. Серія Педагогічні науки : зб. наук. праць / редкол. : О. В. Черевко (голов. ред.) та ін. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2016. – №1. – С. 11–15.
4. Григорьева Е.И. Особенности творческой самореализации студенческой молодежи в условиях досуга // Культура и образование. 2013. № 2-4 (11). С. 111-114.
5. Кобильник Л. М. Ціннісне самовизначення особистості в сучасному освітньому просторі / Л. М. Кобильник, Т. А. Каткова // Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 24. – С. 361-373.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 2010. – 304 с
7. Назарова Л.В. Карьерные стратегии российского студенчества в условиях рискогенности // Историческая и социально-образовательная мысль. 2011. № 3. С. 83-86.
8. Омельченко Е.Л. Стилевые стратегии занятости и их особенности // Социологические исследования. 2002. № 11. С. 36-47.
9. Швальбе Б, Швальбе Х. Особистість, кар'єра, успіх / Пер. з нім. - М.: АТ Вид. Група «Прогрес», «Прогрес-Інтер», 1993. - 240с.
10. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник. –К.: «Академвидав», 2003, -608с.

References

1. Abulkhanova-Slavskaya K. A. The time of personality and the time of life / K. A. Albukhanova-Slavskaya, T. N. Berezina. - SPb. : Alteia, 2001. - 304 p.
2. Goffman A. B. Seven lectures on sociology. M. : Martis, 1995. 204 p.
3. Voronovska L. P. Assistance to situations of responsible choice of students by the trajectory of professional implementation / L. P. Voronovska // Vysn. Cherkasy, un-ty Series Pedagogical Sciences: Sb. sciences works / redkol. : O. V. Cherevko (heads of editors) and others. - Cherkasy: ChNU named after Bogdan Khmelniysky, 2016. - №1. - P. 11-15.
4. Grigoryeva E. I. Features of creative self-realization of student's youth in the conditions of leisure // Culture and education. 2013. No. 2-4 (11). P. 111-114.
5. Kobylnik L. M. Valuable self-determination of personality in the modern educational space / L. M. Kobylnik, T. A. Katkova // Problems of modern psychology. - 2014. - Vip. 24. - P. 361-373.
6. Markova A. K. Psychology of professionalism. M., 2010
7. Nazarova L. V. Career Strategies of Russian Students in Conditions of Risk Risk // Historical and Socio-Educational Thought. 2011. № 3. P. 83-86.
8. Omelchenko E. L. Style employment strategies and their features // Sociological research. 2002. № 11. P. 36-47.
9. Schwalbe B, Schwalbe H. Personality, career, success / Translated from Germany - M. : AT Kind. Progress Group, Progress-Inter, 1993. - 240s.
10. Khmil F. I. Fundamentals of Management: Book . -K. : "Academical", 2003, -608p.

Людмила Богуш. ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ СТАНОВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАРЬЕРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНФОРМАЦИИ. В статье освещены теоретические аспекты закономерностей становления профессиональной карьеры будущих специалистов с международной информацией. Показаны основные подходы относительно толкования феномена профессиональной карьеры. Раскрыты современные подходы к моделированию процесса карьерного самоопределения будущих специалистов, включающее следующие элементы: личную креативность, со-креативность, креативность в рамках группы. Выделенные компоненты в структуре карьерного самоопределения (мотивационный, стратегический, когнитивный, эмоциональный, деятельностный). Изучение профессиональной деятельности специалистов с международной информацией позволило выделить этапы становления профессиональной карьеры будущих специалистов.

Ключевые слова: карьера, карьерные стратегии, карьерный самоопределение, магистр международной информации, структура профессиональной карьеры.

Ludmila Bogush. THEORETICAL SUBSTANTIATION OF THE REGULARITIES OF FORMATION THE DEVELOPMENT PROFESSIONAL CAREER OF THE FUTURE SPECIALISTS OF INTERNATIONAL INFORMATION. The article coverage theoretical and methodological aspects of the regularities of the formation of professional careers of future specialists of international information. Showed the basic point of view to the interpretation of the phenomenon of professional career.

It is based on different approaches to the definition of the notions of «career», «professional career», «professional growth of a teacher» and the results of the practical research into the attitude of students to the problem under study.

Disclosed the modern point of view to modeling the process of career self-determination of future specialists of international information, which includes the following elements: personal creativity, creativity, creativity within the Group.

Selected components in the structure of career self-determination (motivational, strategical, cognitive, emotional, activity). According to the certain characteristics, describes groups of students about the type of career strategies. Study of the professional activity of specialists of international information allowed to select stages of formation of the professional career of future specialists. Characterized as four types are behaviors that are inherent in the different groups of students in the process of career self-determination.

Key words: career, career strategies, career self-determination, master's degree of international information, the structure of the professional career.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.

УДК (373.2.015.31:34): 373.29

Ганна Задорожна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань)

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ

У статті розглядається й уточнюється сутність понять: «громадянське виховання», «правове виховання», «моральне виховання», які здійснюються як цілісний педагогічний процес організації життя дітей: діяльності, стосунків, спілкування з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей у період дошкільного та молодшого шкільного віку. Визначено триєдину мету правового виховання та особливості правового виховання дітей 6-7-років в аспекті наступності та перспективності.

Ключові слова: правове виховання, громадянське виховання, моральне виховання, дошкільний вік, молодший шкільний вік, наступність, перспективність.

Постановка проблеми. Однією із провідних концептуальних ідей ХХІ століття, яка набула широкого розповсюдження і значущості як у світовому співтоваристві в цілому, так і для кожної конкретної країни і особистості зокрема, стала ідея прав людини, а відтак і правового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Серед основних причин, які обумовлюють його необхідність є такі: розуміння правового виховання як неперервного та систематичного процесу, що обумовлюється психологічним механізмом інтеріоризації – формуванням внутрішніх структур особистості людини через засвоєння системи морально-правових цінностей та привласнення життєвого досвіду; ступенем засвоєння дітьми елементарних правових знань, умінь, навичок у найбільш сприятливий сенситивний період соціалізації – старший дошкільний та молодший шкільний вік.

Аналіз публікацій. Проблема правового виховання дітей присвячено психолого-педагогічні розвідки сучасних науковців, які переважно висвітлюють це питання щодо дітей молодшого шкільного, підліткового, юнацького віку. Значно менше наукових праць, присвячених питанню правового виховання дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічні дослідження А. Долгової, К. Іголева, Г. Міньковського, В. Рибальської довели, що в період дошкільного віку у дітей можуть бути сформовані уявлення про власні права, що є основою для формування у 5-6-річних дітей основ правової культури. Ученими В. Антоновим, А. Нікітіним, Я. Соколовим, Т. Шоригіною доведено важливість використання періоду старшого дошкільного віку для правового виховання особистості та формування у дітей

уявлень про права дитини. Значний внесок в дослідження правового виховання дітей здійснили Н. Голіцина, Т. Доронова, С. Козлова, С. Федотова, які вважають, що дітям дошкільного віку потрібно не лише давати знання про самого себе, свої права і обов'язки, а й розвивати оціночне ставлення до подій, соціального довкілля, і навчати використовувати отримані знання у різних видах діяльності. Питанням змістового наповнення і організації громадянського і правового виховання молодших школярів присвячено праці В. Антонова, Е. Каширцевої, Т. Коршунової, А. Нікітіна, Я. Соколова та ін. Водночас, питання правового виховання дітей 6-7-років у взаємодії сім'ї і навчального закладу не знайшло достатнього наукового обґрунтування, не було предметом окремого дослідження і вимагає розробки теоретичних засад і практичної реалізації педагогічних умов правового виховання дітей 6-7-років в аспекті наступності та перспективності на етапі переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку.

Мета статті: розглянути й уточнити сутність понять: «громадянське виховання», «правове виховання», визначити мету та особливості правового виховання дітей 6-7-років в аспекті наступності та перспективності.

Виклад основного матеріалу. Одним із провідних принципів сучасної освітньої політики стає її гуманістична спрямованість, що визначає пріоритет загальнолюдських цінностей у вихованому процесі, а також створення ефективних умов для розвитку соціально зрілої, вільної особистості, що володіє правовими знаннями, реалізовувати власну активність, право контролю і самозахисту від правової і політичної нерівності, порушення прав і свобод людини.

Так, державні документи Конституція України, Закон України „Про громадянство України” визначають права і обов'язки громадян України. Відповідно до Закону України “Про освіту”, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), “Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти”, “Концепції громадянської освіти та виховання в Україні”, “Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді” виняткового значення набуває громадянське виховання, яке має забезпечити всебічний розвиток і соціальну активність особистості. Зокрема, у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді наголошується, що “серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін” [3]. Пріоритетними напрямками, що потребують особливої уваги, в Концепції визначено такі:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність всіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Громадянське виховання - процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя, в якому права людини виступають визначальними [2, с.11]. Отже, громадянське виховання розглядають у трьох вимірах – патріотичному, правовому та моральному.

Правове виховання – процес цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість і культуру поведінки членів суспільства, здійснюваний для досягнення необхідного рівня правових знань, вироблення глибокої поваги до закону і звички точного виконання його вимог на основі особистого переконання [5, с.340].

Під правовим вихованням розуміють цілеспрямовану діяльність з передачі від одного покоління до іншого правової культури, правового досвіду, правових ідеалів і механізмів вирішення конфліктів у суспільстві. Правове виховання має на меті розвиток правової свідомості людини і правової культури суспільства у цілому, покликане забезпечити поведінку, що узгоджується з потребами і цінностями правової держави. Сутністю правового виховання є формування настанови на узгодження власних очікувань, бажань з інтересами і очікуваннями суспільства. Змістом правового виховання є залучення людей до знань про державу і право, законність, права і свободи особистості, розуміння сутності правових учень, доктрин, вироблення у громадян стійкої орієнтації на законослухняну поведінку. І хоча окремі правові цінності, які походять з моральних норм, засвоюються особистістю в процесі різноманітної соціальної практики, правове виховання усе ж покликане “створити спеціальний інструментарій для донесення до розуму і почуттів кожної людини правових цінностей” [6, с.570].

Таке визначення правового виховання підкреслює узгодженість і взаємозалежність двох понять “моральність” і “право”, а також двох важливих дитини процесів – морального і правового виховання, які здійснюються як цілісний педагогічний процес організації життя дітей: діяльності, стосунків, спілкування з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей у період дошкільного та молодшого шкільного віку. Результатом такого цілісного процесу стає виховання цілісної особистості зі сформованими свідомістю, моральними почуттями, совістю, волею, навичками і звичками, соціальною і правомірною поведінкою. Цілісний процес морального і правового виховання передбачає: формування у дитини свідомого розуміння зв'язку із суспільством і залежності від нього, необхідність узгоджувати свою поведінку з суспільними інтересами; ознайомлення з моральними ідеалами, вимогами суспільства, доказовістю їх правомірності і необхідності; перетворення моральних уявлень у переконання, створення системи цих переконань; формування стійких моральних почуттів, культури поведінки як одного із головних проявів поваги до інших людей; формування моральних звичок, а також самостійної правомірної поведінки без контролю дорослого. Ще П. Блонський вказував, що «...лише тоді особистість людини може мати моральне значення, коли вона сама себе спрямовує до дії за своїми власними внутрішніми законами...» [1]. У цілісному процесі морального і правового виховання засвоєння норм соціальної поведінки при спілкуванні з людьми, дії самої дитини, що породжують у неї певні почуття, набувають організованості і стають об'єктом виховання. Відтак, виховання почуттів здійснюється як у процесі виховання і формування особистості дитини в цілому, так і в процесі спеціального впливу на її емоційну сферу. Моральне виховання забезпечує дитині широку і адекватну легітимним соціальним нормам основу поведінки. Правове виховання формує у дітей більш точні уявлення про норми поведінки, про права і обов'язки, про відповідальність за їх порушення. Як стверджує Н. Левківська, “моральні вимоги ширше правових, вони засуджують будь-які прояви нечесності, неправди, тоді як правові норми лише найбільш шкідливі їх прояви в стосунках між людьми, між особистістю і державою” [4, с.126].

Метою правового виховання є формування у дітей культури громадянина, яка містить усвідомлене ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою, закріплених в основних законодавчих актах, глибоку повагу до законів і правил людського співіснування, готовності дотримуватися і виконувати закріплені в них вимоги, брати активну участь в управлінні державними справами, боротьбі з порушенням законів.

Правове виховання дітей має триєдину мету і передбачає: 1) формування уявлень про права і закони, підвищення їхньої правової грамотності, розуміння необхідності дотримання норм цих законів, що сприятиме розвитку почуття власної гідності, поваги до себе, своїх батьків, до інших людей, формуванню правильного “правового” спілкування з іншими

дітьми, спроможності захистити себе з правової позиції; 2) формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань, почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів і регулюють поведінку в конкретній правовій ситуації; 3) формування правомірної поведінки, негативного ставлення до фактів правопорушень і злочинів, що дозволить дитині аналізувати власні вчинки і поведінку інших дітей і дорослих в контексті дотримання ними загальноприйнятих норм і правил, а також законодавчих вимог.

Загально визнано, що дошкільний вік є періодом становлення особистості, її первинної соціалізації в суспільстві, у тому числі і громадянської, період, коли закладаються первинні уявлення дитини про себе, свою сім'ю, своїх однолітків та дорослих людей, суспільство та його морально-правові цінності, державу та її символи тощо. Це важливий період для формування основ громадянської культури особистості, освоєння системи моральних еталонів (цінностей і сенсу діяльності людини, суспільно значущих нормативів і вимог, способів розуміння і пояснення емоційних станів своїх і інших людей, усвідомлення власних переживань), здатності управляти своєю поведінкою, діяти відповідно до соціальних вимог, планувати свої дії на основі первинних ціннісних уявлень. Так, у психолого-педагогічних працях Д. Ельконіна, О. Усової, Л. Божович, Т. Маркової доведено, що уже на етапі дошкільного дитинства у дитини формуються не лише перші уявлення про предметне, природне й суспільне довкілля, а й перші морально-правові уявлення: про людей, про особливості їхнього життя та способи взаємодії, сфери життєдіяльності, норми соціальної поведінки та міжособистісного спілкування. Паралельно з уявленнями про довкілля, діти оволодівають такими морально-правовими поняттями як доброта, правдивість, справедливість, відповідальність.

Період молодшого шкільного віку – це період оформлення моральних ідей і правил, активного розвитку соціальних інтересів і життєвих ідеалів. Психологи (В. Крутецький, А. Люблінська, В. Мухіна та ін.) стверджують, що саме в цьому віці дитина стає «типово слухняною», вона з цікавістю і захопленням сприймає різноманітні правила і закони, що учені пояснюють специфікою соціальної ситуації розвитку, орієнтацією дитини на особистість дорослого, учителя як представника суспільства. Така ситуація розвитку дитини створює передумови для прийняття дитиною громадянських цінностей, моральних установок суспільства і виховання у неї громадянської позиції. В діяльності молодших школярів, яка стає цілеспрямованою, самостійною, наполегливою, важливу роль відіграють такі мотиви, як зачатки почуття обов'язку, переживання зобов'язання перед іншими людьми, почуття власної гідності, співчуття, прагнення допомогти. Поруч з іншими якостями особистості у дітей формується відповідальність і закладаються основи таких соціальних почуттів як любов до Батьківщини, національна гордість, захоплене ставлення до героїв-патріотів, до людей як проявляють відвагу і сміливість. Усе вищесказане є безмовно важливим для правового виховання дитини молодшого шкільного віку і забезпечення наступності з попередньою – дошкільною ланкою освіти.

Розробляючи проблему формування у молодших школярів основ правової культури, Н. Левковська виокремлює такі актуальні завдання:

- дати учням певну суму необхідних правових знань, які б відповідали їхнім віковим особливостям і рівневі соціалізації;
- сформувані правові уявлення, поняття, погляди і переконання, які втілюються у власній правовій свідомості дитини;
- виховати віру у справедливість юридичних законів, їх необхідність і раціональність, віру в незворотність покарань за протиправні вчинки;
- сформувані звичку діяти відповідно до вимог права і моралі;
- виховувати нетерпимість до різноманітних порушень норм моралі і права;
- формувати соціально-правову активність, готовність і бажання брати участь в боротьбі за укріплення законності і правопорядку [4, с. 127].

Автор справедливо вважає, що в сучасних умовах ставляться усе більш високі вимоги до удосконалення традиційних і пошуку нових педагогічних принципів, методів і технологій

формування правової культури молодших школярів, серед яких Н. Левківською сформульовано такі. Перша вимога – особистісний підхід до формування правової культури молодших школярів. Другою вимогою автор вважає спрямованість засобів, методів і методик формування правової культури молодших школярів на виконання завдань громадянського виховання. Третя вимога – науковість засобів, методів і методик формування правової культури молодших школярів, які визначаються закономірностями педагогічного процесу. Автор стверджує, що чим більш науково вони обґрунтовані, тим більш дієвими вони стають. Головне – розуміти, які загальні і конкретні завдання можна вирішити з їх допомогою, якому змісту вони відповідають, яких вимагають видів діяльності і яким чином їх організувати. Науковість, на думку Н. Левківської, забезпечує правильне розуміння закономірностей соціально-правової діяльності, веде до правильного наукового розуміння її сторін і особливостей. Четвертою вимогою Н. Левківська вважає доступність засобів, методів і методик формування правової культури, її відповідність психолого-педагогічним можливостям розвитку молодших школярів. П'ята вимога – результативність правового виховання, його спрямованість на оволодіння цінностями правової культури. Шоста вимога пов'язана з необхідністю систематичного вивчення, використання в процесі формування правової культури передових методів, розроблених в межах інноваційного підходу до педагогічної діяльності [4, с.127-128]. Автор правомірно вказує, що на рівень правової культури учнів початкових класів впливає безліч об'єктивних і суб'єктивних чинників, а ефективність процесу формування правової культури учнів можна забезпечити, якщо: цей процес набуде пріоритетності серед тенденцій розвитку початкової освіти; педагогічна технологія підвищення правової культури учнів початкових класів буде обумовлена її адекватною правовою орієнтацією відповідно до природи і динаміки розвитку особистісно зорієнтованої освіти; зміст етапів змодельованого процесу визначатиметься рівнем розвитку правової свідомості учнів; буде функціонувати єдиний виховний простір на основі соціальних цінностей, які домінують в житті суспільства [4, с. 128].

Висновки. У процесі правового виховання дітей необхідно зважати на те, що періоди старшого дошкільного і молодшого шкільного віку мають низку відмінних особливостей, тому відбір принципів і методів правового виховання дітей цього віку вимагає врахування вікових особливостей дитини на етапі переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку.

Для правового виховання дитини важливу роль відіграють сім'я, найближче соціальне оточення і навчальний заклад – найважливіші інституції соціалізації особистості. Дошкільний навчальний заклад - перша ланка неперервної системи правового виховання і освіти дітей, які продовжує початкова школа. Тому важливим завданням, які мають вирішувати педагоги цих навчальних закладів є формування у дітей уявлень про свої права і обов'язки, про правила і закони, формування їхньої правової свідомості, морально-правових якостей дітей, правоправної поведінки.

В аспекті нашого дослідження важливим є звернення до забезпечення наступності у соціально-особистісному розвитку особистості дитини на етапі переходу від дошкільного у молодший шкільний вік. При чому важливо зацентувати увагу на характері наступності не тільки у предметно-дисциплінарній сфері, а насамперед у соціально-особистісній сфері. Тільки єдина спрямованість мети і змісту суміжних рівнів освіти в аспекті соціально-особистісного розвитку дошкільників і молодших школярів дозволить забезпечити неперервний шлях їхньої громадянської соціалізації і правового виховання, що і становитиме предмет подальших наукових розвідок.

Джерела та література

1. Воспитать человека / Сост. и предисл. Н. И. Монахова. – М. : Мол. гвардия, 1989. – 157 с.
2. Концепція громадянської освіти дітей і молоді в Україні. Електронний ресурс. – [Режим доступу]: www.calameo.com/books/0040015219b7af0049fe4
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: mon.gov.ua/usi.../nacionalno-patriotichne-vixovannya/

4. Левковская Н. М. Правовое образование в современной начальной школе: педагогические проблемы повышения уровня правовой культуры младших школьников / Н. М. Левковская. – Вестник ВолГУ. – Серия 7. – Вып. 6. – 2007. – С. 125-128.
5. Мелехин А.В. Теория государства и права / А.В. Мелехин. – М.: Маркет ДС, 2007. – 670 с.
6. Теория государства и права. Курс лекций. / Под ред. Н.И.Матузов и А. В.Малько. – М.: Изд. Юристъ, 1997. – 644с.

References

1. Vospitat' cheloveka [To educate a person]/ Sost. i predisl. N. I. Monahova. – М. : Mol. gvardija, 1989. – 157 s.
2. Konceptiya gromadyans' koyi osvity` ditej i molodi v Ukraini [The Concept of Civic Education for Children and Youth in Ukraine]. Elektronny`j resurs. – [Rezhy`m dostupu]: www.calameo.com/books/0040015219b7af0049fe4
3. Konceptiya nacional`no-patrioty`chnogo vy`xovannya ditej ta molodi [The concept of national patriotic education of children and youth.]. – Elektronny`j resurs. – [Rezhy`m dostupu]: mon.gov.ua/usi.../nacionalno-patriotichne-vixovannya/
4. Levkovskaja N. M. Pravovoe obrazovanie v sovremennoj nachal'noj shkole: pedagogicheskie problemy povysheniya urovnja pravovoj kul'tury mladshih shkol'nikov [Legal education in modern elementary school: pedagogical problems of raising the level of legal culture of junior schoolchildren]/ N. M. Levkovskaja. – Vestnik VolGU. – Serija 7. – Vyp. 6. – 2007. – S. 125-128.
5. Melehin A.V. Teorija gosudarstva i prava [The theory of state and law] / A.V. Melehin. – М.: Market DS, 2007. – 670 s.
6. Teorija gosudarstva i prava. Kurs lekcij. [The theory of state and law. Course of lectures] / Pod red. N.I.Matuzov i A. V.Mal'ko. – М.: Izd. Jurist#, 1997. – 644s.

Anna Zadorozhna. THE LEGAL EDUCATION OF CHILD'S PERSONALITY: CONCEPT, ESSENCE, PECULIARITIES. *The article is devoted to the analysis and distinguishing of concepts' essence: «civic education», «legal education», «moral education», which are implemented as a holistic pedagogical process of organizing the life of children: activities, relationships, communication with age and individual characteristics in the period of preschool and junior school age*

The three goals of the legal education of children are formulated: 1) the formation of ideas about rights and laws, increase of their legal literacy, understanding of the necessity of observance of the norms of these laws, which will promote the development of self-esteem, respect for oneself, their parents, to other people, the formation of the correct "legal" communication with other children, the ability to protect themselves from a legal position; 2) the formation of legal consciousness as a set of legal representations, views, beliefs, feelings that determine the attitude of the individual to the requirements of laws and regulate behavior in a particular legal situation; 3) the formation of lawful conduct, negative attitude to the facts of offenses and crimes, which will allow the child to analyze their own actions and behavior of other children and adults in the context of observance of their generally accepted norms and rules, as well as legislative requirements. The peculiarities of legal education of children 6-7 years in the aspect of continuity and perspective are determined.

Key words: legal education, civic education, moral upbringing, preschool age, junior school age, continuity, perspective.

Анна Задорожная. ПРАВОВОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ, ОСОБЕННОСТИ. *Статья посвящена вопросам правового воспитания детей, уточнению сущности понятий: «гражданское воспитание», «правовое воспитание», «моральное воспитание», которые осуществляются как единый целостный педагогический процесс организации жизни детей: деятельности, отношений, общения с учетом возрастных и индивидуальных особенностей в период дошкольного и младшего школьного возраста. Результатом такого целостного процесса становится воспитание целостной личности, у которой сформированы правовое сознание, морально-правовые качества, правомерное поведение, гражданская ответственность. Сформулирована триединая цель правового воспитания детей: 1) формирование представлений о правах и законах, повышение правовой грамотности; 2) формирование правового сознания как совокупности правовых представлений, взглядов, убеждений, которые определяют отношение личности к требованиям законов и регулируют поведение; 3) формирование правомерного поведения, неприятия фактов правонарушений, что в конечном итоге позволит ребенку анализировать собственные действия и действия других детей и взрослых с позиций выполнения ими общепринятых норм и правил. Определены особенности правового воспитания детей 6-7-років в аспекте преемственности и перспективности.*

Ключевые слова: гражданское воспитание, правовое воспитание, моральное воспитание, дошкольный возраст, младший школьный возраст, преемственность, перспективность.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.

Леся Малишева

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань)

ФЕНОМЕНИ ЗДОРОВ'Я ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ

У статті розглядається й уточнюється сутність понять: «здоров'я», «здоров'язбереження», які мають взаємообумовлювальний характер, значну кількість трактувань, тому й зміст їх постійно наповнюється різними смисловими відтінками, обумовленими новим досвідом ставлення людей до власного здоров'я. Встановлено передумови формування здорового способу життя, а також суб'єктивні та об'єктивні причини необхідності формування здорового способу життя у системі виховних цінностей сучасної молоді.

Ключові слова: здоров'я, фізичне здоров'я, психічне здоров'я, соціальне здоров'я, здоров'язбереження, суб'єктивні та об'єктивні причини, оздоровча життєва позиція.

Постановка проблеми. Сучасна наука розглядає здоров'я як складний феномен глобального значення, вважає його однією із найвищих суспільних цінностей, явищем системного характеру, що постійно змінюється і залежить від багатьох різноманітних чинників. Відтак, на сучасному етапі модернізації освіти в Україні важливим стратегічним завданням є формування соціально активної, фізично і психічно здорової і духовно багатой особистості через залучення молодого покоління до ведення здорового способу життя, здоров'язбережувальної діяльності, формування культури здоров'я. Необхідність вирішення означеної проблеми визначається низкою державних документів Основні підходи до збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді визначено в законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства» (2001 р.), Державній національній програмі «Діти України» (2001 р.), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року» (2012 р.), Державній програмі «Здорова дитина» на 2008–2017 роки», Загальнодержавній соціальній програмі «Здорова нація на 2009–2013 роки» та ін.

З огляду на це, однією з основних стратегій розвитку закладів освіти стає збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління – студентів педагогічних коледжів через формування ціннісного ставлення до нього. Здоров'я молодої людини відображає одну з найбільш чутливих сторін життя суспільства і тісно переплітається з фундаментальним правом на фізичне, духовне і соціальне благополуччя при максимальній тривалості її активного життя.

Аналіз публікацій. Проблемами формування теоретико-методичних засад здоров'язбережувальної діяльності (О. Адєєва, В. Бобрицька, Ю. Бойчук, О. Бутакова, О. Вакуленко, Б. Долинський, Р. Карпюк, С. Омельченко, В. Оржеховська, Л. Пономарьова, Л. Сущенко та ін); упровадження здорового способу життя серед дітей та молоді займалися О. Артюх, О. Балакірева, О. Вакуленко, М. Гриньова, О. Дубогай, В. Оржеховська, С. Свириденко, Л. Сущенко, О. Яременко та ін.; розробки концептуальних основ формування здорового способу життя дітей та молоді (В. Горащук, О. Дубогай, С. Омельченко, В. Оржеховська та ін).

Мета статті: розглянути й уточнити сутність понять: «здоров'я», «здоров'язбереження», які мають взаємообумовлювальний характер та визначити чинники, що впливають на розв'язання питань збереження здоров'я.

Виклад основного матеріалу. У педагогічних словникових поняття «здоров'я» тлумачиться як «стан організму, для якого є характерною врівноваженість з довкіллям і відсутність будь-яких хворобливих змін; є не лише біологічною, але й соціальною категорією, тобто здоров'я – це стан повного тілесного, душевного і соціального благополуччя; здоров'я є особистою і суспільною цінністю» [4, с. 44].

Психологічний словник визначає здоров'я як стан повного тілесного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби або фізичних дефектів [8, с. 71].

Аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку, що поняття «здоров'я» має значну

кількість різноманітних трактувань і дефініцій в науково-педагогічній літературі, що, на думку І. Ларіонової, обумовлюється його базовою основою для багатьох наукових дисциплін, тому й зміст його постійно наповнюється різними смисловими відтінками, обумовленими новим досвідом ставлення людей до власного здоров'я [5, с. 31].

На думку науковців, широке і різноманітне трактування поняття здоров'я призводить до виникнення певних труднощів у його розумінні; численні визначення зазвичай є не суміжними, а сам сенс здоров'я стає змінним, мінливим, багатоманітним і практично не фіксується у своїх межах. Науковці наголошують на тому, що здоров'я потрібно розглядати як гармонійне поєднання цілісного стану, сутнісні характеристики якого визначають п'ять основних чинників:

- рівень фізичного розвитку;
- рівень імунного захисту;
- наявність резервних можливостей фізіологічних систем;
- наявність будь-якого захворювання;
- рівень морально-мотиваційних установок до здоров'я [2, с. 68].

Національна програма «Діти України», яка базується на сучасних підходах до визначення поняття «здоров'я», окреслює наступні взаємопов'язані елементи здоров'я:

- фізичний – правильне функціонування всіх систем фізичної досконалості і загальна фізична працездатність, загартованість організму, дотримання раціонального режиму дня, виконання вимог особистої гігієни, правильне харчування;
- психічний (психологічний комфорт) – відповідність когнітивної діяльності календарному віку, розвиненість довільних психічних процесів, наявність саморегуляції, адекватні позитивні емоції, відсутність акцентуацій характеру, шкідливих звичок;
- соціальний (соціальне благополуччя) – це передусім сформована громадянська відповідальність за виконання соціальних ролей у суспільстві; позитивно спрямована комунікативність; доброзичливість у ставленні до молодших, здатність до самоактуалізації в колективі, самовиховання;
- духовний (душевний) – пріоритетність загальноосвітніх цінностей; наявність позитивного ідеалу відповідно до національних і духовних традицій, працелюбність, добродійність, відчуття прекрасного в житті, природі, мистецтві [7].

При цьому фахівці одноставні в думці, що тільки комплексно досягається цілісність фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я; жодна сторона не є самоціллю. Вони взаємодіють, взаємозбагачуються і слугують розв'язанню одного спільного завдання – усебічному і гармонійному розвитку особистості.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Міжгалузевої Комплексної Програми «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки» вказувала на те, що на сучасному етапі однією з ключових проблем охорони здоров'я є «неефективність державної політики щодо формування здорового способу життя» [6]. Тому в розділі IX Програми «Формування здорового способу життя» передбачено:

- включення в навчальні програми загальноосвітніх закладів щоденної «години здоров'я» з використанням традиційних і нетрадиційних методів оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня рухової активності до оптимальних величин;
- створення розгалуженої інфраструктури та індустрії здоров'я й активного відпочинку;
- забезпечення проведення в загальноосвітніх закладах заходів комплексної оптимізації використання учнями вільного часу, зокрема, впровадження різноманітних форм фізичної культури, психогігієни та психокорекції, оптимального рухового режиму тощо;
- проведення роботи з гігієнічного виховання населення з використанням засобів телебачення, радіо, літератури, театру, кіно, які сприяють формуванню здорового способу життя;
- розроблення та представлення в міжнародній комп'ютерній системі «Інтернет» інформації щодо гігієнічного виховання та формування здорового способу життя;

- розширення міжнародного співробітництва з питань формування здорового способу життя, активізація участі у здійсненні міжнародних проектів і програм («Міста здоров'я», «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю», CINDI, «Здоров'я на робочих місцях», «Європа без тютюну», «Молодь за здоров'я»), налагодження співпраці з Міжнародним союзом сприяння здоров'ю і санітарній освіті, Асоціацією міст здоров'я, ЮНІСЕФ та іншими міжнародними організаціями;

- розроблення цільових комплексних програм зміцнення здоров'я, що стосуються профілактики тютюнокуріння, профілактики та подолання наркоманії, токсикоманії, алкоголізму, розвитку фізичної культури й організації дозвілля населення, статевого виховання населення, поліпшення стану психічного здоров'я тощо [6, с. 45].

На формування здоров'я молоді впливають різні чинники, які умовно В. Ушаковою було поділено на дві групи [9, с. 197]. Перша група – це об'єктивні чинники, які безпосередньо пов'язані з навчальним процесом (тривалість навчального дня, навчальне навантаження, детерміноване розкладом, перерви між заняттями, стан навчальних аудиторій й ін.). Друга група чинників – це суб'єктивні, особистісні характеристики (режим харчування, рухова активність, організація дозвілля, наявність або відсутність шкідливих звичок й ін.). У реальних умовах навчання і побуту саме ця друга група чинників, що характеризує спосіб життя студентів, більшою мірою впливає на їх здоров'я.

Розв'язання питань здоров'я, на переконання Р. Карпюка, вимагає врахування цілого ряду чинників, до яких належать:

- *правові чинники*, що охоплюють розробку законодавчих і нормативних підзаконних актів, підтверджуючих право громадян на здоров'я, визначення механізмів їх реалізації через державні, господарські і соціальні інститути;

- *соціально-економічні чинники*, які зумовлюють види, форми участі і відповідальність різних ланок соціально-економічних структур у формуванні, збереженні і зміцненні здоров'я людини, фінансування такої роботи і забезпечення нормативних умов для професійної діяльності;

- *освітньо-виховні чинники*, що забезпечують формування життєвого пріоритету здоров'я, виховання мотивації на здоровий спосіб життя і навчання методам, засобам і способам досягнення здоров'я, а також умінню проводити пропагандистську роботу в цьому напрямі;

- *сімейні чинники*, пов'язані із створенням умов для здорового способу життя в сім'ї і орієнтацією кожного з її членів на здоров'я;

- *медичні чинники*, які спрямовані на діагностику стану здоров'я, розробку рекомендацій щодо здорового способу життя, ефективну профілактику;

- *культурологічні чинники*, пов'язані з формуванням культури здоров'я, організацією дозвілля населення, популяризацією питань здоров'я і здорового способу життя, етнічних, громадських, національних, релігійних ідей, традицій, обрядів забезпечення здоров'я;

- *юридичні чинники* забезпечують соціальну безпеку, захищеність особистості;

- *екологічні чинники*, що визначають адекватний для здорового способу життя стан навколишнього середовища і раціональне природокористування; *особові чинники*, які орієнтують кожну конкретну людину на формування, збереження і зміцнення свого здоров'я і встановлюють відповідальність особи за своє здоров'я [3, с. 30].

Окрім чинників, що впливають на розв'язання питань збереження здоров'я вченими виокремлюються також об'єктивні та суб'єктивні причини здоров'язбереження. Об'єктивними причинами здоров'язбереження названо такі:

- погіршення екологічного стану планети як результат згубного впливу людини на довкілля;

- процеси перебудови суспільно-економічного життя;

- неефективна стратегія нинішньої системи охорони здоров'я;

- незадовільний стан здоров'я населення;

- негативні наслідки науково-технічного прогресу, що призвели до техногенної катастрофи та витіснення моральних принципів буття;
- засилля іноземної масової культури, коли через засоби масової комунікації дітям транслиуються агресія, засоби насилля та руйнації свого здоров'я;
- інтенсивність життя, що призводить до хвороби XXI століття – хронічної втоми;
- проблема якості продуктів харчування;
- низький рівень загальної освітньої культури;
- освітні технології, що ігнорують проблеми здоров'я дітей та молоді, підміняючи здоров'ятворчу філософію інтелектуалізацією особистості [с.6-7].

Серед суб'єктивних причин необхідності формування здорового способу життя у системі виховних цінностей виокремлено такі:

- незадовільний спосіб життя (гіподинамія, нераціональне харчування, недотримання режиму праці і відпочинку тощо);
- негативні емоції (роздратованість, агресивність, заздрощі, ненависть тощо);
- духовне зубожіння (нівелювання загальнолюдських цінностей, відсутність ідеалу та неспроможність самовдосконалюватися);
- шкідливі звички (паління, вживання алкоголю та наркотичних речовин, нерозбірливість у статевих стосунках).

Учені переконані у тому, що для реалізації оздоровчої життєвої позиції особистості слід забезпечити стійку мотивацію, навички прийняття оздоровчих рішень, мати гідний приклад для наслідування, психологічну підтримку, що стимулює здоров'ятворчу діяльність. Відтак, у цілісній системі виховних цінностей визначальними стають такі дефініції: орієнтація на повноцінне життя і здоров'я; орієнтація на фізичне, психологічне, духовне, соціальне удосконалення та орієнтація на життєву мету, що полягає у прагненні бути здоровим, визначати власний життєвий шлях в аспекті здоров'язбереження. Тому виникає необхідність звернення до розуміння сутності поняття «здоров'язбереження».

Поняття «здоров'язбереження» сучасними науковцями тлумачиться як процес, що сприяє формуванню, зміцненню і збереженню здоров'я учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (Н. Гонтаровська, О. Данильченко, І. Дишлева, О. Жабокрицька, О. Коник, С. Мельник та ін).

Здоров'язбереження в освітньому процесі розглядається М. Варданян як результат впливу педагогічних факторів на збереження здоров'я його суб'єктів. Серед таких педагогічних факторів, що впливають на стан здоров'я суб'єктів освітнього процесу науковцем виокремлено такі:

- організаційні:
 - форми і методи організації навчально-виховного процесу;
 - режим навчального процесу і рухової діяльності;
 - дизайн інтер'єрів шкільних приміщень;
 - відповідність умов середовища школи (кабінету) затвердженим санітарно-гігієнічним нормам;
- процесуальні:
 - інформаційне перевантаження,
 - інтенсифікація навчального процесу;
- професійно-компетентнісні:
 - компетентність учителя в питаннях здоров'язбереження;
 - стиль взаємин суб'єктів освітнього процесу;
 - настрої суб'єктів освітнього процесу;
 - мотивація до навчання у школярів;
 - мотивація до професійної діяльності в педагогів;
 - особистісні та професійні характеристики вчителя [1, с. 10].

На відміну від інших наукових досліджень з проблем здоров'язбереження, у яких акцентується увага на впливові окремих характеристик особистості педагога, особливостей

його професійної діяльності та педагогічної техніки на здоров'я учнів, у дисертації М. Варданян виявлено вплив цілісного образу педагога, опосередкованого в його іміджі. Автор визначає його як образ-уявлення системи внутрішнього, зовнішнього і процесуального компонентів, виражених в індивідуальному стилі діяльності учителя, що проявляються через фізичний стан, мову, виразність рухів, міміки в сукупності з естетичним оформленням (одежею, зачіскою, макіяжем та іншими атрибутами зовнішності), а також через предметно-просторове середовище здійснення його професійної діяльності [1, с. 10]. Такий підхід особливо важливий в аспекті формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи, оскільки і здоров'язбережувальна компетентність педагога, і його імідж відповідають за позитивний образ учителя, сприяють психологічному комфорту суб'єктів освітнього процесу, що в результаті є важливим аспектом їхнього здоров'язбереження та забезпечення здоров'язбережувального характеру освітньо-виховного процесу закладу освіти на засадах «здоров'язбережувальної педагогіки» як педагогічної системи, у центрі якої вищу цінність становить здоров'я кожного школяра.

Висновок. Теоретичний аналіз наукових праць з питань збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді дозволяє стверджувати, що окреслена проблема перебуває в центрі уваги дослідників. Актуальність і доцільність підвищеного інтересу науковців до досліджуваної проблеми зумовлене посиленням соціального запиту на здорову українську націю⁴ формування у молоді ціннісного ставлення до власного здоров'я; формування мотивації, яка спрямовує й організовує поведінку особистості, надає особистісного змісту та значущості її здоров'язбережувальній діяльності, сприяє перетворенню зовнішньо сформульованих цілей щодо дотримання здорового способу життя у внутрішні потреби особистості. У контексті зазначеного постає вимога формувати здоров'язбережувальну компетентність майбутніх учителів початкової школи у педагогічному середовищі коледжів, задля чого варто звернутися до компетентнісної парадигми сучасної освіти та розуміння сутності понять «компетентність» і «здоров'язбережувальна компетентність» в аспекті компетентісного підходу, що і становитиме *перспективи подальших наукових розвідок*.

Джерела та література

1. Варданян М. Р. Имидж педагога как фактор здоровьесбережения субъектов образовательного процесса в основной школе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / М. Р. Варданян. – Омск, 2007. – 23 с.
2. Зимівець Н. В. Соціально–педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Н. В. Зимівець. – К., 2008. – 247 с.
3. Карпюк Р. Соціальне здоров'я студентської молоді в умовах трансформації українського суспільства // Молодь і ринок. – 2011. – № 1. – С. 28-32.
4. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Академия, 2000. – 176 с.
5. Ларионова И. С. Философия здоровья : [учебное пособие] / И. С. Ларионова. – М. : Гардарики, 2007. – 223 с.
6. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки. Постанова КМУ від 10 січня 2002 р. № 14 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1109 (1109–2011–п) від 20.10.2011).
7. Національна програма «Діти України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
8. Приходько Ю.О. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. / Ю.О. Приходько, В.І. Юрченко. – К.: Каравелла, 2012. – 328 с.
9. Ушакова Я.В. Здоровье студентов и факторы его формирования / Я.В. Ушакова // Вестник нижегородского университета. – 2007. – №4. – С. 197 – 202.

References

1. Vardanyan M. R. Y`my`dzh pedagoga kak faktor zdorov`esberezheny`ya subyektiv obrazovatel`nogo processa v osnovnoj shkole : avtoref. dy`s. na soy`skany`e uchen. stepeny` kand. ped. nauk : 13.00.01 «Obshhaya pedagogy`ka, y`story`ya pedagogy`ky` y` obrazovany`ya» / M. R. Vardanyan. – Omsk, 2007. – 23 s.
2. Zy`mivecz` N. V. Social`no–pedagogichni texnologiyi formuvannya vidpovidal`nogo stavlennya do zdorov'ya v uchniv`s`koyi molodi : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / N. V. Zy`mivecz`. – K., 2008. – 247 s.
3. Karpyuk R. Social`ne zdorov'ya students`koyi molodi v umovax transformaciyi ukrayin`s`kogo suspil`stva // Molod` i ry`nok. – 2011. – № 1. – S. 28-32.

4. Kodzhaspy`rova G.M. Pedagogy`chesky`j slovar` / G.M. Kodzhaspy`rova, A.Yu. Kodzhaspy`rov. – M.: Akademy`ya, 2000. – 176 s.
5. Lary`onova Y`. S. Fy`losofy`ya zdorov`ya : [uchebnoe posoby`e] / Y`. S. Lary`onova. – M. : Gardary`ky`, 2007. – 223 s.
6. Pro zatverdzhennya Mizhgaluzevoyi kompleksnoyi programy` «Zdorov'ya naciyi» na 2002–2011 roky`. Postanova KМУ vid 10 sichnya 2002 r. № 14 (Iz zminamy`, vneseny`my` zgidno z Postanovoyu KM № 1109 (1109–2011–p) vid 20.10.2011).
7. Nacional`na programa «Dity` Ukrayiny`». – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?reg>
8. Pry`hod`ko Yu.O. Psy`xologichny`j slovny`k-dovidny`k: Navch. posib. / Yu.O. Pry`hod`ko, V.I. Yurchenko. – K.: Karavella, 2012. – 328 s.
9. Ushakova Ya.V. Zdorov`e studentov y` faktory ego formy`rovany`ya / Ya.V. Ushakova // Vestny`k ny` zhegorodskogo uny`versy`teta. – 2007. – №4. – S. 197 – 202.

Леся Малишева. ФЕНОМЕНЫ ЗДОРОВЬЕ ТА ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕЖЕНИЕ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ. *Статья посвящена вопросам сохранения здоровья молодежи, уточнению сущности понятий: «здоровье», которое включает физическую, психическую, социальную и духовную составляющие и «здоровьесбережение». Они взаимообуславливая друг друга, имеют достаточно много различных определений, в связи с чем их содержание постоянно наполняется различными смысловыми, обусловленными новым опытом отношения людей к собственному здоровью. Подчеркивается, что широкое и разнообразное определение этих понятий приводит к возникновению определенных трудностей в его понимании, поскольку многочисленные определения не являются тождественными, а сама сущность здоровья становится изменчивым, разносущностным понятием. Здоровье необходимо рассматривать как гармоничное целостное состояние, поскольку только комплексно достигается целостность физического, психического, социального и духовного здоровья. Все они взаимодействуют, взаимообогащаются и направлены на решение одного общего задания – всесторонне и гармоничное развитие личности. Определены субъективные и объективные причины необходимости формирования здорового способа жизни в системе воспитательных ценностей современной молодежи в общем и будущих учителей начальной школы, в частности. Именно они призваны обеспечивать здоровьесберегающий характер образовательного процесса в начальной школе в аспекте здоровьесберегающей педагогики как педагогической системы, в центре которой наивысшей ценностью является здоровье каждого ученика.*

Ключевые слова: *здоровье, физическое, психическое, социальное и духовное здоровье, здоровьесбережение, субъективные и объективные причины, оздоровительная жизненная позиция.*

Lesya Malysheva. THE HEALTH AND HEALTH PHENOMENA OF YOUNG PEOPLE IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENTIFIC PERSPECTIVES. *The article considers and clarifies the essence of the concepts: «health», «health preservation», which have a mutually controversial nature, a considerable number of interpretations, and therefore their content is constantly filled with different emotional shades, conditioned by new experience of people's attitude towards their own health. The author noted that a broad and diverse interpretation of the notion of health leads to the emergence of certain difficulties in its understanding; numerous definitions are usually non-adjacent, and the very meaning of health becomes variable, variable, diverse and practically not fixed within its limits. Health is be considered as a harmonious combination of the integral state, only the integrity of physical, mental, social and spiritual health is achieved comprehensively; neither side is an end in itself. They interact, mutually enrich and serve the solution of one common task - the comprehensive and harmonious development of the individual.*

The preconditions for the formation of a healthy lifestyle, as well as the subjective and objective reasons for the need to form a healthy lifestyle in the system of educational values of modern youth in general and teachers in the post office of the school in particular. They are responsible to provide health-preserving character of the educational process of the institution of education on the principles of «health-saving pedagogy» as a pedagogical system, in the center of which the highest value is the health of each student.

Key words: *health, physical health, mental health, social health, healthcare, subjective and objective reasons, health-improving life position.*

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.

Ольга Мельникова

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань)

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У статті розкривається сутність дефініцій «превентивний», «превентивне виховання», «превентивне виховання дітей дошкільного віку». Розкрито особливості превентивного виховання дітей дошкільного віку як педагогічної проблеми сучасності.

Доведено, що використання терміну «превентивне виховання» у педагогіці обумовлюється найперше об'єктивними потребами сучасної науки та практики та забезпечується на законодавчому рівні. У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі превентивне виховання інтерпретується як педагогічна діяльність, яка є самостійним спеціалізованим видом загального педагогічного процесу, має свою мету, принципи, зміст, форми і методи.

Здійснений аналіз дефініцій «превенція», «превентивне виховання», а також обґрунтування важливості превентивних дій стосовно дітей дошкільного віку, дав можливість уточнити сутність поняття «превентивне виховання старших дошкільників».

Встановлено, що бідність значної частини населення, наростання асоціальної поведінки в дитячому та молодіжному середовищі створюють об'єктивні передумови для дегуманізації підростаючого покоління, підміни гуманних цінностей ілюзорними, проявів агресії, аморальної поведінки, нехтування власним здоров'ям, зниження ролі інституту батьківства, що призводять до негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку.

З'ясовано, що ідеї превентивності, висловлені науковцями наразі є пріоритетними у системі освіти, особливо на початковій ланці – в закладі дошкільної освіти. Адже необхідність здійснення такої профілактичної роботи з дітьми дошкільного віку є дієвим засобом протидії виникненню та прогресуванню негативних явищ у дитячому середовищі.

Ключові слова: превенція, превентивний, превентивне виховання, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок зі важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальні світові процеси, що впливають на розвиток соціально-економічної, культурної, моральної сфер життя і діяльності людини обумовлюють низку негативних явищ у суспільстві. Бідність значної частини населення, зростання асоціальної поведінки в дитячому та молодіжному середовищі створюють передумови для дегуманізації підростаючого покоління, підміни гуманних цінностей ілюзорними, проявів агресії, аморальної поведінки, нехтування власним здоров'ям, зниження ролі інституту батьківства, призводять до негативних проявів у поведінці дітей.

Сім'я і дошкільний заклад як провідні інституції, що формують особистість дитини, часто не в змозі оптимально реалізувати свої функції і виховати у неї стійке ставлення до негативних впливів мікро- та макросередовища. Тому особливої гостроти та актуальності набувають питання пошуку нових шляхів якісного вдосконалення виховання підростаючої особистості, створення такої моделі вихованості людини, яка б давала їй змогу оптимально вирішувати складні питання своєї життєтворчості, успішно досягти індивідуальних і суспільних цілей [2, с. 6].

Водночас, сучасні соціально-економічні зміни в житті суспільства, несприятливі екологічні умови, експансія радіо і телебачення, посилення впливу на дитину комп'ютерних засобів інформації здійснюють негативний вплив на психіку дитини дошкільного віку, викликаючи у неї тривожність, нервозність, нестійкість у поведінці, зумовлюючи вразливість дитини, створюють дискомфорт як у дошкільному закладі, так і у домашньому середовищі. Все це ускладнює попереджаючу адаптацію дітей до мінливих умов життя і діяльності, адже прогалини у виховній роботі з дошкільниками матимуть негативні наслідки в їхній поведінці та навчанні.

Проблема превентивності набуває гостроти у зв'язку з тим, що діти формуються в складних соціокультурних умовах, неврівноваженості соціальних процесів суспільства [14, с. 6]. Використання терміну «превентивне виховання» у педагогіці обумовлюється,

найперше, об'єктивними потребами сучасної науки та практики. Превентивне виховання забезпечується на законодавчому рівні Законами України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та ін., де пріоритетним напрямком державної політики визначено розширення можливостей компетентного вибору дитиною життєвого шляху, виховання особистості в дусі відповідального ставлення до себе, до оточення, створення умов для усебічного розвитку кожної особистості.

Як зазначається у Концепції превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти України: «Вивчення сучасної виховної ситуації вказує на неблагополуччя у світі дитинства. Наразі в дитячому середовищі спостерігається нехтування правовими, моральними, соціальними нормами, спад інтересу до навчання і суспільно корисної праці. Особистість сучасних дітей вирізняє не лише прогресуюча відчуженість, підвищена тривожність, духовна спустошеність, цинізм, жорстокість, прояви різних форм насильства та агресії, грубе ставлення до дорослих, низький рівень емоційної прихильності до членів родин, а й відбувається інституалізація девіантної поведінки» [9, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою превентивного виховання працюють учені С. Беличева, Т. Дем'янюк, О. Єжова, С. Кириленко, Л. Кондрашова, Н. Максимова Н. Маляр, В. Оржеховська, В. Попов, А. Сманцер, Т. Федорченко та ін. Питання превентивної діяльності педагога, вихователя відображені у працях В. Альфімова, М. Босенко, В. Оржеховської, Н. Ничкало, О. Пилипенка, Г. Сагач, В. Слюсаренка та ін. Необхідність і актуальність превентивного виховання дітей дошкільного віку доводять дані наукових досліджень Л. Дзюбко, Т. Колесіна, Н. Онищенко, Г. Товканець, В. Татенко, Б. Чередрецька та ін.

Мета статті – уточнити сутність дефініцій «превентивний», «превентивне виховання», «превентивне виховання дітей дошкільного віку»; розкрити сутність превентивного виховання дітей дошкільного віку як педагогічної проблеми сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття» одним із стратегічних завдань є створення умов для формування творчої особистості дитини, реалізація та самореалізація її природних задатків і можливостей в освітньому процесі. Проте у суспільстві переважають негативні явища, які впливають на формування особистості, її психічне, соціальне, фізичне та моральне здоров'я. Саме тому в освітньо-виховному середовищі закладу дошкільної освіти педагог повинен бути готовим до співпраці з дітьми з відхиленнями у поведінці, формувати здорову особистість дитини засобами превентивної діяльності.

На теренах української педагогіки дефініція «превентивний» з'явилася у 1994 році, як наслідок співпраці ЮНЕСКО та Академії педагогічних наук України, проте питання превентивної педагогіки як науки було обговорено на міжнародній науково-практичній конференції у Болгарії у вересні 2003 року [8, с. 4]. А отже, можна констатувати той факт, що превентивна педагогіка як наука є відносно молододою.

В. Оржеховська трактує термін «превенція» як справу загальну, соціальну, яка потребує зміни моральної етики суспільства, а також спільних зусиль медичних працівників, юристів, педагогів, психологів, соціологів [12, с. 94]. Крім того, на її переконання «превентивний» – це творчий трансформований підхід до виховання, спрямований на вирішення мети і завдань превентивної практики, яка за сучасних умов розвитку різних соціальних інституцій (соціальної педагогіки, психології, дитячої правозахисної практики та ін.) дещо випередила теорію [10, с. 16].

Важливим для нашого дослідження є те, що превентивність має бути складовою будь-якої соціально-педагогічної дії, оскільки істотно підсилює позитивний потенціал суб'єктів взаємодії [10, с. 18]. Разом з тим, дослідниця вважає, що превентивність має бути включена до усього навчально-виховного процесу у системі «дошкільна ланка – школа – навчальні заклади різних типів і рівнів акредитації – громадська організація» [10, с. 21].

А. Сманцер відзначає, що «превенція – це загальне попередження, запобігання, випередження негативних дій і поведінки дітей, а також допомога і підтримка у складних

ситуаціях» [17, с. 73–74]. Отже, превенція є, в першу чергу, загальним запобіганням, яке повинно оберігати дитину від участі у сумнівних справах, аморальної поведінки, ганебної діяльності, впливу негативних умов життя тощо.

Превентивне виховання у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених (С. Беличева, В. Бочарова, Ф. Гельмут, С. Девіс, Ш. Рамон, С. Саррі, С. Шардлоу та ін.) трактується як науково обґрунтовані і своєчасно вжиті заходи, спрямовані на запобігання асоціальної поведінки та збереження здоров'я дітей. Тому розроблена вітчизняними ученими Концепція превентивного виховання дітей і молоді є новою філософією виховання, спрямованою на позитивну соціалізацію особистості в складних умовах сучасного розвитку [10, с. 18].

Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів тлумачить термін «превентивне виховання» як здійснення комплексу профілактичних заходів з метою попередження негативних явищ, правопорушень у молодіжному середовищі та зменшення шкоди від факторів ризику [16, с. 156].

На переконання В. Приходько, «превентивне виховання – це соціальна реакція, що об'єктивно постала на часі, на суспільну потребу у виживанні та збереженні генофонду України. Це нова філософія виховання, в основі якої лежить необхідність здійснення педагогічної, медичної, психологічної, юридичної практики в умовах сьогодення» [15, с. 2]. Як наслідок, головними принципами побудови системи превентивного виховання, на думку вченого є принципи комплексності, системності, науковості, інтегрованості, мобільності, наступності, конкретності.

Б. Блум надає дещо інше визначення поняттю «превентивне виховання» – науково обґрунтовані та вчасно вжиті заходи, спрямовані на запобігання життєвим негараздам; збереження, підтримку та захист нормального рівня життя й здоров'я людей; сприяння у досягненні поставленої мети та розкритті їхнього внутрішнього потенціалу [15, с. 4].

О. Пилипенко визначає превентивне виховання «не як суворо регламентовану систему правил, настанов і заходів, а як індивідуально спрямовану діяльність, що перебуваючи в постійному режимі соціально-педагогічного моніторингу, коригує особистість, допомагає їй зберегти здоров'я та безпечно поводитись» [13, с. 74].

Разом з тим, слід розглядати превентивне виховання як комплексний трансформований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямований на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, на профілактику та корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей [11, с. 12], а отже, педагогічна превенція має вирішити деякі педагогічні та психологічні завдання, до яких дослідники відносять передусім формування ціннісних орієнтацій, способів соціалізації, стійкого ставлення до негативних явищ і негативних почуттів; розвиток емпатійних рис, формування гуманістичних і комунікативних якостей, адекватної самооцінки, самоконтролю, соціальної адаптованості тощо [7, с.12].

Зокрема серед пріоритетних завдань превентивного виховання В. Оржеховська виокремлює: «стимулювання дітей до здорового способу життя й позитивної соціальної орієнтації; навчання з раннього віку навичок охорони свого життя; зміцнення здоров'я, зберігаючи технології навчання й виховання; розвиток національної мережі закладів сприяння здоров'ю» [10, с. 18].

З огляду на означене, метою превентивного виховання є досягнення сталої відповідальної поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення [11, с. 12]. Отже, ідеї превентивності, висловлені науковцями наразі є пріоритетними у системі освіти, особливо на початковій ланці – в закладі дошкільної освіти.

Відтак, згідно з Концепцією превентивного виховання дітей і молоді, об'єктом і, водночас, суб'єктом превентивного виховання є дитина. Тому дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для здійснення раннього (або первинного) превентивного виховання, що передбачає включення у безпосередню превентивну діяльність різних фахівців,

відповідальних за проблеми усебічного розвитку дитини (педагогів, психологів, медиків, соціальних педагогів), заходів щодо збереження і зміцнення її здоров'я, вчасного попередження та корекції відхилень у її психофізичній, духовній і соціальній сферах особистості дитини.

Взагалі превенція простежується у багатьох галузях наук, серед яких можемо виокремити психологію та педагогіку, на наш погляд, важливі у формуванні особистості дитини-дошкільника.

Психологічний аспект превенції передбачає осмислення психічної схильності дітей до неадекватної поведінки, виявлення особливостей регуляції мотиваційного, емоційного, вольового і морального стану дітей, здатних до порушення дисципліни, асоціальної поведінки. Психологічні дослідження показують, що у більшості дітей зустрічаються різноманітні проблеми: труднощі у навчанні, порушення поведінки, які найчастіше переростають в асоціальну поведінку. Як відзначає С. Беличева «велику роль серед причин, що обумовлюють різноманітні відхилення, відіграють соціально-психологічні, психолого-педагогічні та психобіологічні чинники, знання яких необхідні для ефективної виховно-профілактичної діяльності» [1, с. 21].

У педагогічному аспекті превенція є загальним попередженням, запобіганням негативних дій і поведінки дітей, а також педагогічною допомогою і підтримкою у важких ситуаціях. Тобто педагог у тісній взаємодії з батьками повинен оберігати дитину від участі у сумнівних справах і діяльності. Першочерговими завданнями для дошкільного педагога повинно бути формування у дітей неприйняття негативної поведінки; виховання вольових якостей, що забезпечують негативне ставлення до асоціальної поведінки; попередження ускладнень у навчанні, діяльності, поведінці тощо. З цього приводу Л. Кондрашова зазначає, що «суть педагогічних дій, покликаних унеможливити виникнення і закріплення шкідливих звичок у дітей, полягає в тому, що педагог – не диктатор, і не поводитир, а тільки організатор соціального виховного середовища» [4, с. 36].

Превенція передбачає випереджаючі дії педагогів, вихователів, тобто випередження негативних дій і вчинків дітей. Вони не дають можливості проявитися в ускладненнях у навчанні, поведінці та, загалом, у життєдіяльності дітей. Випереджаючі дії можливі завдяки оволодіння педагогами повною мірою інформацією щодо соціальної ситуації в закладі дошкільної освіти та поза ним, знають індивідуальні особливості дітей, які можуть порушити встановлені норми і правила. Більшість негативних вчинків дітей можна попередити, адже психологічно більш ефективно впливають на формування особистісних якостей дітей не покарання, а заохочення та позитивний приклад дорослих. Тому превенція є своєчасною допомогою дитині у вирішенні її життєвих проблем, педагогічною підтримкою у розвитку її індивідуальності. У цьому контексті В. Ликова підкреслює, що педагогічна підтримка «сприятиме успішному просуванню дитини в розвитку, у виборі особистісного самовизначення і самоздійснення» [5, с. 574].

Згідно із запропонованою концепцією О. Газманом, в основу педагогічної підтримки, як превентивного засобу, покладено теорію необхідності і можливості дошкільного педагога і дітей спільно долати труднощі, спираючись на мотиви і потреби останніх. У систему педагогічної підтримки він включає психологічну, соціальну та медичну складові. Превентивна роль педагогічної підтримки полягає у прагненні вихователя послабити дискомфортний стан дитини і забезпечити сприятливий психологічний стан, що сприятиме її особистісному зростанню. Разом з тим, входження дитини до нового соціального середовища потребує превентивно-педагогічної підготовки не тільки педагогів, але й батьків, які беруть активну участь у житті дошкільного закладу. Тому необхідно приділяти значну увагу роботі з батьками щодо превентивного виховання дошкільників.

Одним із найважливіших завдань закладу дошкільної освіти і сім'ї є попередження труднощів, що виникають у дітей під час навчальної діяльності, у поведінці, міжособистісних взаєминах з однолітками тощо. Адже завжди легше попередити ті чи інші негативні явища в поведінці дітей, аніж потім їх перевиховувати. З цього приводу А. Мудрик зазначає: «педагогу

необхідно чітко уявляти різні аспекти життєдіяльності дитини, за допомогою яких вона формується, адже тільки на основі цих уявлень можна здійснювати управління усім процесом формування особистості дитини та її окремими сторонами» [6, с. 5].

Таким чином, превенція включає в себе попередження, запобігання, усунення деструктивних факторів у поведінці дитини; гуманізацію та гармонізацію відносин дошкільного педагога і дітей; виховання вольових якостей, що забезпечують стійкість дітей до можливості прояву відхилень у поведінці у закладі дошкільної освіти, вдома, на вулиці тощо. Превенції властиве випередження вчинення дітьми негативних вчинків, асоціальної поведінки, а також надання педагогічної допомоги, педагогічної підтримки у важких ситуаціях. Превенція дозволяє дошкільному педагогу захистити вихованців від негативних впливів навколишнього середовища, попередити відхилення, приймати їх такими, якими вони є, а потім спільно з ними прагнути до самовдосконалення.

Превентивне виховання у сучасних умовах закладу дошкільної освіти передбачає соціальну взаємодію дітей і дорослих у сфері їх спільного співіснування. Адже з цієї позиції превентивне виховання здійснюється у конкретному виховному просторі – дошкільному закладі. Відтак, Д. Григор'єв під виховним простором розуміє «динамічну мережу взаємозалежних педагогічних подій», що формується зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня (індивідуальних і колективних) і здатну постати інтегрованою умовою особистісного розвитку дорослого та дитини [3, с. 153]. Тобто одиницею виховного простору виступає педагогічна подія, яка проектується педагогом як момент співпраці з дитиною, середовищем, в якому створюється виховний простір, який виступає дошкільний заклад, сім'я та інші виховні інституції, в яких перебуває дитина.

Варто зауважити, що необхідність здійснення профілактичної роботи з дітьми дошкільного віку є дієвим засобом протидії виникненню та прогресуванню негативних явищ у дитячому середовищі. Це зумовлено низкою причин, зокрема, діти дошкільного віку, особливо 5-6 року життя, є активними учасниками навчально-вихованого процесу дошкільного закладу, що створює реальні умови для здійснення систематичної превентивної діяльності та створення освітнього превентивного середовища з урахуванням принципів диференціації та індивідуалізації особистості дошкільника; даний віковий період є сенситивним для формування моральної свідомості, характеру, вольових якостей особистості дитини; дитина дошкільного віку є об'єктом виховного впливу дорослого. Оскільки у дошкільному віці морально-етичні цінності проходять процес формування, діти наслідують як позитивні, так і негативні форми поведінки, тому особливо важливим є створення освітнього превентивного, а отже, сприятливого середовища у групі дошкільного закладу.

Таким чином, здійснений аналіз дефініцій «превенція», «превентивне виховання», обґрунтування важливості превентивних дій стосовно дітей дошкільного віку, дав можливість уточнити сутність поняття «превентивне виховання старших дошкільників», як один із напрямів системи національного виховання, що вимагає об'єднання зусиль різних освітньо-виховних інституцій (родини, дошкільного закладу, дитячих громадських організацій, гуртків), здоров'яохоронних закладів, спрямованих на попередження та корекцію негативних проявів поведінки дитини, збереження та зміцнення здоров'я, допомогу у подоланні життєвих труднощів, створення повноцінних умов для її фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку й саморозвитку.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. З огляду на зазначене, ми дійшли висновку, здійснення первинної превентивної діяльності у навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти забезпечить розвиток гармонійної, творчої особистості дитини та, водночас, надасть платформу для запобігання негативних проявів поведінки у дошкільників.

Перспективними науковими розвідками уважаємо дослідження присвячені висвітленню проблемі сім'ї як соціально-педагогічному середовищу у зародженні, розвитку та превенції дітей дошкільного віку з відхиленнями у поведінці.

Джерела та література

1. Беличева, С. А. Основы превентивной психологии. – М. : Редакционно-издательский центр Консорциума «Социальное здоровье России», 1994. – 221 с.
2. Бех, І. Д. Технологія правилівідповідного виховного процесу / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Київ – Житомир: Вид-во Волинь, 2003. – Кн.1. – С. 6–16.
3. Григорьев, Д. Культурный диалог старшеклассников / Д. Григорьев // Народное образование. – 2001. – №7. – С. 153–158.
4. Кондрашова, Л. В. Превентивная педагогика / Л. В. Кондрашова. – К.: Вища школа, 2005. – 231с.
5. Лыкова, В. Я. Педагогическая поддержка как условие предупреждения социальных отклонений в поведении ребенка / В. Я. Лыкова // Превентивная педагогика научнопознание : сборник научных статей София. – 2003, ч. 1. – С. 574.
6. Мудрик, А. В. О воспитании школьников : кн. для кл. рук. / А. В. Мудрик. Изд., 2-е доп. и перераб. М., 1981. – С. 5.
7. Нечепоренко, Л. Твоя доля – в твоих руках / Л. Нечепоренко // Педагогіка для всіх. – Харків: ХДУ. – 1995. – 206 с.
8. Оржеховська, В. М. Превентивна педагогіка / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко : наук.-метод. посіб. / АПНУ, Ін-т проблем виховання. – Ізмаїл : СМІЛ, 2006. – 283 с.
9. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. Концепція превентивного виховання дітей і молоді / В. Оржеховська // Життєтворчий потенціал реабілітаційної педагогіки. – К. : 2002. – С. 1.
10. Оржеховська, В. М. Сучасні орієнтири превентивної педагогіки / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко // Вісник АПН України «Педагогіка і психологія». – К., 2005. – №2 (47) – С. 17–25.
11. Оржеховська, В. Про концепцію превентивного виховання дітей і молоді // Учитель. – №1–3. – 2000. – С. 12–13.
12. Оржеховська, В. М. Соціально-педагогічні проблеми девіантної поведінки неповнолітніх у сучасних умовах / В. М. Оржеховська // Педагогіка і психологія. – 1995. – №4 – С. 90–98.
13. Пилипенко, О. І. Превентивна освіта в інтеграції класичних підходів / О. І. Пилипенко // Педагогіка і психологія. – К., 2004. – № 1 (42). – С. 74–80.
14. Підготовка батьків до превентивного виховання: методичні рекомендації / За загальною редакцією Т. І. Туркот. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – 60 с.
15. Приходько, В. М. Превентивна педагогіка : наук.-метод. журнал «Виховна робота в школі» / В. М. Приходько. – К., 2006. – № 3. – С. 2–5.
16. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К; 2000 – 260 с.
17. Сманцер, А. П. Превентивная педагогика: методология, теория, методика / А. П. Сманцер, Е. М. Рангелова. – Минск : БГУ, 2008. – 263 с.

References

1. Bely`cheva, S. A. Osnovy preventy`vnoy psy`xology`y`. – M. : Redaky`onno-y`zdatel`sky`j centr Konsorcy`uma «Socy`al`noe zdorov`e Rossy`y'», 1994. – 221 s.
2. Bex, I. D. Tekhnologiya pravyl`ovidpovidnogo vy`hovnogo procesu / I. D. Bex // Teorety`ko-metody`chni problemy` vy`hovannya ditej ta uchniv`s`koyi molodi: Zbirny`k naukovy`x pracz`. – Ky`yiv – Zhy`tomy`r: Vy`d-vo Voly`n`, 2003. – Kn.1. – S. 6 – 16.
3. Gry`gor`ev, D. Kul`turnyj dy`alog starsheklassny`kov / D. Gry`gor`ev // Narodnoe obrazovany`e. – 2001. – #7. – S. 153–158.
4. Kondrashova, L. V. Preventy`vnaya pedagogy`ka / L. V. Kondrashova. – K.: Vy`shha shkola, 2005. – 231s.
5. Lykova, V. Ya. Pedagogy`cheskaya podderzhka kak uslovy`e preduprezhdeny`ya socy`al`ny`x otkloneny`j v povedeny`y` rebenka / V. Ya. Lykova // Preventy`vnaya pedagogy`ka nauchnopoznany`e : sborny`k nauchny`x statej Sofy`ya. – 2003, ch. 1. – S. 574.
6. Mudry`k, A. V. O vospuy`tany`y` shkol`ny`kov : kn. dlya kl. ruk. / A. V. Mudry`k. Y`zd., 2-e dop. y` pererab. M., 1981. – S. 5.
7. Necheporenko, L. Tvoya dolya – v tvoyix rukax / L. Necheporenko // Pedagogika dlya vsix. – Xarkiv: XDU. – 1995. – 206 s.
8. Orzhexovs`ka, V. M. Preventy`vna pedagogika / V. M. Orzhexovs`ka, O. I. Py`ly`penko : nauk.-metod. posib. / APNU, In-t problem vy`hovannya. – Izmayil : SMY`L, 2006. – 283 s.
9. Orzhexovs`ka V. M., Py`ly`penko O. I. Konceptsiya preventy`vnogo vy`hovannya ditej i molodi / V. Orzhexovs`ka // Zhy`tvetvorchy`j potencial rehabilitacijnoyi pedagogiky`. – K. : 2002. – S. 1.
10. Orzhexovs`ka, V. M. Suchasni oriyenty`ry` preventy`vnoyi pedagogiky` / V. M. Orzhexovs`ka, O. I. Py`ly`penko // Visny`k APN Ukrayiny` «Pedagogika i psy`xologiya». – K., 2005. – #2 (47) – S. 17–25.
11. Orzhexovs`ka, V. Pro konceptiyu preventy`vnogo vy`hovannya ditej i molodi // Uchy`tel`. – #1–3. – 2000. – S. 12–13.
12. Orzhexovs`ka, V. M. Social`no-pedagogichni problemy` deviantnoyi povedinky` nepovnlitnix u suchasny`x umovax / V. M. Orzhexovs`ka // Pedagogika i psy`xologiya. – 1995. – #4 – S. 90–98.
13. Py`ly`penko, O. I. Preventy`vna osvita v integraciyi klasy`chny`x pidxodiv / O. I. Py`ly`penko // Pedagogika i

- psy`xologiya. – K., 2004. – # 1 (42). – S. 74–80.
14. Pidgotovka bat`kiv do preventy`vnoho vy`hovannya: metody`chni rekomendaciyi / Za zagal`noyu redakciyeyu T. I. Turkot. – Xerson : KVNZ «Xersons`ka akademiya neperervnoyi osvity`», 2012. – 60 s.
15. Pry`xod`ko, V. M. Preventy`vna pedagogika : nauk.-metod. zhurnal «Vy`xovna robota v shkoli» / V. M. Pry`xod`ko. – K., 2006. – # 3. – S. 2–5.
16. Slovny`k-dovidny`k dlya social`ny`x pracivny`kiv ta social`ny`x pedagogiv / Za zag. red. A. J. Kaps`koyi, I. M. Pinchuk, S. V. Tolstouhovoyi. – K; 2000 – 260 s.
17. Smancer, A. P. Preventy`vnaya pedagogy`ka: metodology`ya, teory`ya, metody`ka / A. P. Smancer, E. M. Rangelova. – My`nsk : BGU, 2008. – 263 s.

Ольга Мельникова. ПРЕВЕНТИВНОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА – ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ. В статье раскрывается сущность дефиниций «превентивный», «превентивное воспитание», «превентивное воспитание детей дошкольного возраста». Раскрыты особенности превентивного воспитания детей дошкольного возраста как педагогической проблемы современности.

Доказано, что использование термина «превентивное воспитание» в педагогике обуславливается, прежде всего, объективными потребностями современной науки и практики и обеспечивается на законодательном уровне. В современной отечественной и зарубежной научной литературе превентивное воспитание интерпретируется как педагогическая деятельность, которая является самостоятельным специализированным видом общего педагогического процесса, имеет свою цель, принципы, содержание, формы и методы. Проведённый анализ дефиниций «превенция», «превентивное воспитание», а также обоснование важности превентивных действий по отношению к детям дошкольного возраста, дал возможность уточнить сущность понятия «превентивное воспитание старших дошкольников».

Установлено, что бедность значительной части населения, нарастание асоциального поведения в детской и молодёжной среде создают объективные предпосылки для дегуманизации подрастающего поколения, подмены гуманных ценностей иллюзорными, проявлений агрессии, аморального поведения, пренебрежение собственным здоровьем, снижение роли института отцовства, приводящие к негативным проявлениям в поведении детей дошкольного возраста. Выяснено, что идеи превентивности, высказанные учёными, сейчас являются приоритетными в системе образования, особенно на начальном звене – в заведении дошкольного образования. Ведь необходимость осуществления такой профилактической работы с детьми дошкольного возраста является действенным средством противодействия возникновению и прогрессированию негативных явлений в детской среде.

Ключевые слова: превенция, превентивный, превентивное воспитание, дети дошкольного возраста.

Olha Melnykova. PREVENTIVE EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN - EDUCATIONAL ISSUES OF THE NOWADAYS. The article reveals the essence of the definitions "preventive", "preventive education", "preventive education of preschool age children ". The features of preventive education of preschool age children as a pedagogical problem of the present are revealed.

It is proved that the use of the term "preventive education" in pedagogy is determined primarily by the objective needs of modern science and practice and is provided at the legislative level. In modern domestic and foreign scientific literature, preventive education is interpreted as a pedagogical activity, which is an independent specialized type of general pedagogical process, has its purpose, principles, content, forms and methods.

The analysis of the definitions "prevention", "preventive education", justification of the importance of preventive actions in relation to preschool children, made it possible to clarify the essence of the concept of "preventive upbringing of senior preschool children".

It has been established that the poverty of a large part of the population, the growth of antisocial behavior in the children's and youth environment creates objective preconditions for dehumanization of the younger generation, the substitution of human values by illusions, manifestations of aggression, immoral behavior, neglect of one's own health, reducing the role of the institute of paternity, leading to negative manifestations in the behavior of preschool age children.

It has been found out that the ideas of preventive measures put forward by scientists are now in priority in the system of education, especially at the initial level - in the institution of preschool education. After all, the need for such preventive work with preschool children is an effective means of counteracting the emergence and progression of negative phenomena in the children's environment.

Key words: prevention, preventive, preventive education, preschool age children.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2017 р.

Ірина Таможська

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (Харків)

РОЛЬ ПОПЕЧИТЕЛІВ НАВЧАЛЬНИХ ОКРУГІВ У ВИРІШЕННІ КАДРОВИХ ПИТАНЬ УНІВЕРСИТЕТАМИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті проаналізовано організаційні засади, теорію та практику управлінської діяльності попечителів Одеського, Харківського та Київського навчальних округів другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Установлено, що попечителі навчальних округів здійснювали зв'язок між університетами та Міністерством народної освіти для вирішення нагальних питань. Віднайдені матеріали дають змогу простежити як позитивні, так і негативні наслідки від розпоряджень попечителів навчальних округів. З'ясовано, що справи щодо розгляду кандидатур на вакантні посади в Університеті Св. Володимира, Новоросійському та Харківському університетах входила до компетенції попечителів або з їхніми рекомендаціями подавалися до розгляду Міністерства народної освіти. Відмічено, що попечителі контролювали науково-дослідницьку та педагогічну діяльність викладачів, а також здійснювали контроль за публікацією матеріалів протоколів і витягів із протоколів у періодичних виданнях, що висвітлювали актуальні для навчального закладу питання. Наголошено на тому, що розмір винагороди приват-доцентам узгоджувався керівництвом університетів із Міністерством народної освіти та попечителями навчальних округів. Підкреслено, що попечителі навчальних округів підтримували рішення членів учених рад щодо відмови надання кандидатам вакантних викладацьких посад на основі ідеолого-політичних чинників. Зроблено висновок про роль попечителів навчальних округів у структурі управління дореволюційними університетами України.

Ключові слова: попечителі Одеського, Харківського та Київського навчальних округів, управління, кадрові питання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап пошуків найбільш ефективних шляхів реформування системи вищої освіти в Україні потребує диференційованого аналізу вітчизняного та закордонного досвіду. Ключовою ланкою успішної освітньої моделі, як і раніше, залишається якісний професорсько-викладацький корпус, здатний до постійного вдосконалення професійної компетентності. Для подальшого розвитку університетської освіти потрібний прогресивний науково-педагогічний склад, що реагує на виклики часу та впроваджує нові технології, форми, методи, інтегрує вже існуючі для підвищення якості освітнього процесу та освітніх послуг. Для представників органів місцевого самоврядування, керівників вищих навчальних закладів, а також педагогів цінним є досвід попечителів Одеського, Харківського та Київського навчальних округів у вирішенні кадрових питань дореволюційними університетами України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти діяльності навчальних округів України ХІХ – початку ХХ століття висвітлено в наукових дослідженнях О. Герасименко, О. Кардан, В. Милько, О. Синівської, Т. Сушари та інших науковців. Проте практика управлінської діяльності попечителів Одеського, Харківського та Київського навчальних округів у вирішенні кадрових питань дореволюційними університетами України не здобула достатнього наукового осмислення.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити практику управлінської діяльності попечителів Одеського, Харківського та Київського навчальних округів у вирішенні кадрових питань дореволюційними університетами України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міністерство народної освіти, попечителі Одеського, Харківського та Київського навчальних округів сприяли збільшенню чисельності приват-доцентів в університетах України. Вони блокували ті рішення факультетів і вчених рад, що могли загальмувати цей процес.

Розпорядження попечителів навчальних округів мали як позитивні, так і негативні наслідки для університетів у вирішенні кадрових питань. 30 грудня 1872 р. попечителі навчальних округів продублювали рішення Міністерства народної освіти щодо заборони друкувати в протоколах учених рад матеріали, що стосувалися перегляду університетського Статуту 1863 р. Попечителі збирали відомості щодо віросповідання кандидатів на посаду приват-доцентів, блокували вибори осіб польської та єврейської національностей. Але відомі такі випадки, коли вони об'єктивно оцінювали науково-педагогічний доробок, а також професійні якості претендентів, відмінюючи помилкові, на їхню думку, рішення вчених рад. Наприклад, попечитель Київського навчального округу, князь О. П. Ширинський-Шихматов відстоював право приват-доцента М. П. Драгоманова викладати в Університеті Св. Володимира, адже його збиралися звільнити з навчального закладу за українофільські погляди. І. Д. Делянов наполягав на цьому через те, що М. П. Драгоманов опублікував у газеті «Санкт-Петербурзькі відомості» (№ 93) статтю, присвячену «малоросійській мові». 7 листопада 1866 р. попечитель зауважив, що одна стаття – це ще недостатній факт для звільнення М. П. Драгоманова [9, а. 5 – 6].

25 січня 1879 р. попечитель Київського навчального округу П. О. Антонович наказав друкувати протоколи засідань ученої ради у витягах. У «Записках Императорского Новороссийского университета», «Университетских известиях» Університету Св. Володимира та «Записках Императорского Харьковского университета» публікувалися матеріали протоколів, що висвітлювали важливі для навчального закладу питання (зменшення кількості вакантних кафедр; боротьба науково-педагогічних поглядів та інше), а також біографічні дані кандидатів на приват-доцентські посади, відгуки на їхні наукові праці, пробні лекції та магістерські дисертації, перелік обов'язкових чи необов'язкових навчальних курсів, які вони читали. У протоколах засідань добре проглядається позиція членів ради щодо порядку винагороди приват-доцентів залежно від «корисності» їхніх лекцій.

Нехватка науково-педагогічних кадрів в університетах призвела до того, що попечителям навчальних округів нерідко доводилося зараховувати викладачами тих осіб, від яких відмовлялися факультети. Так в 1859 р. М. І. Пирогов наказав юридичному факультету Університету Св. Володимира зарахувати ад'юнктами двох кандидатів, тому що факультет зволював із рішенням [18, р. 32]. М. І. Пирогов відкидав усталену практику виборів ад'юнктів на професорські посади. Перевагу надавав інституту доцентства з обов'язковими публічними конкурсами. Висунув пропозицію стосовно звільнення з університету тих професорів і доцентів, які протягом 13-15 років не опублікували наукової праці з поглибленим вивченням однієї або декількох пов'язаних між собою тем.

Робота над підготовкою нового статуту почалася з 1858 р. На початку 1862 р. комісія в складі чотирьох осіб на чолі з Є. Ф. фон Брадке подала на розгляд міністру народної освіти О. В. Головніну проект статуту. Зміст документа викликав багато зауважень, доповнень, уточнень з боку попечителів навчальних округів і професорів університетів. О. В. Головнин писав: «... не можу без остраху проглядати списки наявних професорів», бо їх було небагато [2, а. 52–53].

18 червня 1863 р. затверджено новий університетський Статут, але формально він вступив у дію з вересня цього року. Згідно з правилами статуту приват-доцентом міг стати навіть кандидат. Він зобов'язувався захистити дисертацію *pro venia legendi* й прочитати дві публічні пробні лекції. Пробні лекції претендент не проводив у тому разі, якщо був добре відомий факультету. Приват-доцент був зобов'язаний підписати з факультетським зібранням документ, що регламентував його обов'язки. Затверджував його на посаді попечитель навчального округу. Звільнення приват-доцентів за формою відрізнялося від такої процедури для тих викладачів, які знаходилися на дійсній службі. Останніх звільняла за їхнім проханням учена рада, про це її інформував ректор. Приват-доцентам достатньо було подати ректору для звільнення відповідну заяву. Дискримінаційним виглядало положення щодо зарахування стажу роботи в університеті при переході приват-доцента в іншу сферу діяльності. Ця вислуга включалася при виході на пенсію тільки у випадку «одобрительного засвідечування Університета и Попечителя» [6, с. 20–23].

23 серпня 1884 р. було затверджено новий університетський Статут, за правилами якого приват-доцентами могли бути магістранти, особи з вченими ступенями, професори вищих навчальних закладів або відомі вчені. Останні три категорії не проводили пробних лекцій. Одержати не магістрам звання приват-доцента можна було не раніше, як через 3 роки після закінчення університету. Претендувати на професорську кафедру приват-доцент міг теж через 3 роки, але за проханням факультету чи попечителя навчального округу Міністерство народної освіти могло зменшити цей термін [7, с. 28–32].

8 грудня 1885 р. вийшли «Правила о приват-доцентах», у яких було уточнено процедуру затвердження викладачів на посаду приват-доцентів, права та обов'язки, порядок допуску до читання лекцій, критерії оцінювання якості викладання, рівень оплати, а також визначено їхній статус в університетському середовищі. Наголошувалося на тому, що професори не повинні забороняти приват-доцентам користуватися лабораторіями та кабінетами, а також навчальними посібниками. Якщо вимоги не дотримувалися, то факультет надавав керівництву університету пояснювальну записку, і проблема вирішувалася в Міністерстві народної освіти. Лише попечителі навчальних округів мали право дозволити приват-доцентам викладати природничі та медичні дисципліни, адже під час цих занять проводилися досліди та експерименти [16, с. 143, 185–191].

У червні 1915 р. (у Петрограді) під егідою Міністерства народної освіти відбулася нарада, у роботі якої взяли участь попечителі навчальних округів, ректори університетів (9 осіб) та професори. Розглядалися важливі питання, що викликали дискусію. Так, 18 членів наради були за те, щоб приват-доценти обов'язково мали докторський ступінь, але 8 осіб не підтримали такої пропозиції. Більшість погодилася з тим, що одержати професорську кафедру можна було лише після двох років роботи на посаді доцента або приват-доцента. Двоє професорів наполягали на тому, щоб після зарахування приват-доцента факультетом не вимагалось на його затвердженні попечителем навчального округу.

Незважаючи на дефіцит викладацьких кадрів, у кінці 1880 р. керівництво Університету Св. Володимира запропонувало попечителю Київського навчального округу С. П. Голубцову підвищити вимоги до процедури зарахування приват-доцентів. Керівництво наполягало на умові подання програми дисципліни для розгляду, що планувалася читатися студентам, із урахуванням невеликої кількості академічних годин. Крім того, приват-доценти зобов'язані були вести лекції протягом такого ж терміну, що й доценти [15, с. 312–313].

У листі від 2 листопада 1887 р. до ректора Університету Св. Володимира попечитель Київського навчального округу зауважив, що недопустима присутність сторонніх осіб на вступних чи пробних лекціях приват-доцентів або професорів. Неприйнятною є схвальна або несхвальна оцінка студентами змісту лекції. Акцентував увагу на тому, що згідно з університетським Статутом 1884 р. призначення кандидата на посаду приват-доцента залежить не тільки від ученої ради, але й від попечителя навчального округу та Міністерства народної освіти. Повідомив, що право бути присутніми на лекціях магістрів мають лише викладачі даного факультету [11, а. 1–2].

Комісія Харківського університету, до складу якої входили попечитель Харківського навчального округу М. М. Алексєєнко та ректор Харківського університету М. Й. Куплеваський, надала пропозиції щодо покращання діяльності університетів (обсяг матеріалів склав 381 сторінку). За короткий термін (з 8 травня по 2 червня 1901 р.) комісією було проведено 13 засідань. Більшість із них виступала за відміну гонорару, але тільки для тих приват-доцентів, які вели обов'язкові навчальні курси. Комісія вважала приват-доцентство «вільною професією», а не перехідним етапом до «обов'язкового» зайняття професорської кафедри. Відзначено необхідність відновлення посади штатного доцента для тих осіб, які мали докторський ступінь. Формально Статут 1884 р. надав можливість приват-доцентам читати лекції з будь-якого предмета кафедр. Вони проводили заняття на вакантних кафедрах за дорученнями Міністерства народної освіти або факультетів. Такий стан приват-доцентів, як говорилося на засіданнях комісії, фактично дублював права доцентів, лише різниця була в тому, що вони отримували меншу оплату. При цьому університет не брав на

себе ніяких зобов'язань перед приват-доцентами, не турбувався за їхню долю. Новоросійський університет пропонував не проводити для кандидатів у приват-доценти публічного захисту дисертації *pro venia legendi* [17, с. 21, 42–43].

У проекті університетського Статуту (лютий 1880 р.) було передбачено скасування посади доцента, тому що цей статус майже автоматично забезпечував зайняття професорської кафедри. Після тривалих дебатів Статут було затверджено 23 серпня 1884 р. Приват-доцентами могли бути магістранти, особи зі вченими ступенями, професори вузів або відомі вчені. Професорську посаду приват-доцент міг обійняти за проханням факультету або попечителя навчального округу лише через 3 роки, але цей термін міг бути скорочений.

Обійняти посаду викладача зоології в Університеті Св. Володимира виявили бажання О. Паульсон (випускник Санкт-Петербурзького університету), М. Степанов (випускник Харківського університету) та М. Мельников (випускник Казанського університету). Попечитель Київського навчального округу М. І. Пирогов рекомендував взяти до університету О. М. Паульсона. Останній з науково-педагогічною метою був відряджений на 1,5 роки Академію наук Росії до Європи, де відвідував навчальні заклади та освітні установи Європи [4, с. 4]. 22 вересня 1864 р. О. М. Паульсон став приват-доцентом (за наймом), а з 6 листопада 1868 р. – учителем природничих наук у 1-й гімназії Києва. Протягом 1865-1886 рр. він очолював кафедру зоології в Університеті Св. Володимира.

18 грудня 1885 р. С. П. Томашевському було відмовлено в наданні посади приват-доцента в Університеті Св. Володимира через конфлікт із професором М. І. Стуковенковим. В 1887 р. попечитель Київського навчального округу С. П. Голубців наполіг на тому, щоб С. П. Томашевського було призначено на посаду приват-доцента. Утім ректор М. К. Ренненкампф був проти такого рішення. При цьому він посилався на циркуляр Міністерства народної освіти від 30 жовтня 1883 р., у якому зазначалося, що в університеті не мали права працювати особи, на яких існував політичний компромат. Міністерство повідомило, що С. П. Томашевський мав сумнівну репутацію (був знайомий із державними злочинцями, мав негативні якості). Утім 11 березня 1887 р. міністр народної освіти І. Д. Делянов наказав зарахувати С. П. Томашевського на посаду приват-доцента, але читати в госпіталі паралельний курс «Нашкірних і сифілістичних хвороб» він не мав права. Проводити навчальні заняття почав лише 2 березня 1897 р. (після смерті професора М. І. Стуковенкова). Деякий час С. П. Томашевський (як приват-доцент) не отримував оплати. Його лекції з дерматології та сифілідології користувалися в студентів популярністю. 20 грудня 1897 р. на засіданні вченої ради за кандидатуру С. П. Томашевського проголосувало 39 осіб, 31 – «проти». С. П. Томашевський ініціював створення Київського сифілідологічного і дерматологічного товариства [3, с. 114–115].

На початку листопада 1886 р. приват-доцент кафедри оперативної хірургії І. В. Радзимовський звернувся до попечителя Київського навчального округу з проханням дозволити приймати в студентів заліки з хірургічної патології й терапії. Планувалося, що він читатиме студентам в V–VI семестрах курс «Хірургічна патологія» (2 год. щотижня), а також проводитиме експерименти на тваринах, демонструватиме препарати (1 год. щотижня). Крім того, у вихідні дні проводитиме хірургічні операції в Києво-Кирилівській лікарні, навчатиме студентів обробляти та лікувати рани. 31 жовтня 1886 р. І. В. Радзимовський звернувся до медичного факультету з проханням затвердити його навчальний курс «Хірургічна патологія із десмургією та вченням щодо вивихів і переломів» як паралельний, а замість курсу «Оперативна хірургія» дозволити читати приватний навчальний курс «Клінічне вчення про хвороби кісток та суглобів».

5 грудня 1886 р. декан медичного факультету В. А. Субботін повідомив ректору Університету Св. Володимира, що не схвалює наміру І. В. Радзимовського. 13 квітня 1887 р. медичний факультет вирішив: його курс не вважати паралельним, але надати право приймати в студентів (в V семестрі) заліки із теоретичної хірургії. Це рішення не підтримали професори Ф. Борнгаупт і С. Чир'єв, колишній декан В. Субботін. 16 травня 1887 р. попечитель Київського навчального округу заборонив надавати таке право в поточному півріччі [14, а. 2–7, 9–13, 16 зв.].

10 жовтня 1888 р. приват-доцент І. В. Радзимовський у доповідній записці до попечителя Київського навчального округу В. В. Вельямінова-Зернова прохав зарахувати його в штатні викладачі будь-якого університету. При цьому він пояснив, що через небажання професора Ф. К. Борнгаупта вести лекції по кафедрі хірургічної патології із десмургією та з ученням про вивихи й переломи, він та приват-доцент М. О. Рогович читали їх без оплати, отримуючи лише гонорар.

15 квітня 1889 р. попечитель Київського навчального округу В. В. Вельямінов-Зернов повідомив керівництво Міністерства народної освіти, що М. О. Роговича можна направити в будь-який університет, крім Університету Св. Володимира, так як у цьому навчальному закладі немає вакансії професора. Тому він став екстраординарним професором Томського університету на кафедрі хірургічної патології й терапії [13, а. 1–4, 5–7, 18–30 зв, 61 зв.].

На початок 1873 р. в університетах Російської імперії була вакантною 171 кафедра, не вистачало 32 ординарних та 58 екстраординарних професорів, 81 доцента. У листі від 20 травня 1874 р. попечитель Одеського навчального округу П. О. Антонович вимагав від ректора Ф. І. Леонтовича якомога швидше заміщувати вакансії. У кінці літа 1874 р. на факультетах було забагато вакантних кафедр, а саме: на юридичному факультеті – римського права, міжнародного права та енциклопедії права, на історико-філологічному факультеті – історії загальної літератури та порівняльного мовознавства. За штатом університет повинен мати 19 викладачів (8 ординарних та 4 екстраординарних професорів, 7 доцентів), а в реальності їх нараховувалося 11 осіб (5 ординарних та 1 екстраординарний професор, 5 доцентів, із них 1 доцент за наймом). Професори не бажали їхати до Одеси, а молоді викладачі мали бажання працювати в Московському та Санкт-Петербурзькому університетах. Протягом 1865–1873 рр. лише історико-філологічний факультет покинули 7 професорів, перейшовши до інших навчальних закладів чи на більш оплачувані державні посади. Фізико-математичний факультет вів переговори з потенційними викладачами ботаніки, фізичної географії, технічної хімії, але надій на їхній приїзд майже не було [12, а. 1–9 зв.].

На початку 1885 р. Новоросійський університет нараховував 17 приват-доцентів. Розмір їхньої винагороди узгоджувався з керівництвом Міністерства народної освіти та попечителем навчального округу. 3 січня 1885 р. попечитель Одеського навчального округу П. О. Лавровський повідомляв, що оплата приват-доцентів залежить від педагогічного навантаження та суми їхнього гонорару (від 300 до 2000 руб.).

Отримання приват-доцентами статусу екстраординарного професора мало певні труднощі. Деякі з них, не дочекавшись рішень факультету та вченої ради, зверталися до міністра народної освіти з проханням про підвищення. В 1891 р. з такою заявою звернувся приват-доцент російської словесності В. О. Яковлев. У відповідь міністру попечитель Одеського навчального округу Х. П. Сольський доповів, що В. О. Яковлев недостатньо підготовлений до науково-педагогічної діяльності. Далі додав: «Легкое отношение к предмету сделалось тяжелым уделом Г. Яковлева, чего бы он ни касался, хотя и касаться он позволял себе не часто. Естественное следствие – давняя отсталость от науки». Професор О. О. Кочубинський був проти призначення В. О. Яковлева на посаду екстраординарного професора.

24 червня 1890 р. декан юридичного факультету Новоросійського університету О. М. Богдановський прохав попечителя навчального округу Х. М. Сольського терміново надати Л. В. Федоровичу посаду ординарного професора на кафедрі політичної економії і статистики. Декан факультету ознайомив попечителя з науково-педагогічним доробком кандидата, указав на його професійні якості, а також повідомив про його матеріальну незабезпеченість. Попечитель погодився з проханням декана [5, а. 33–34].

Улітку 1897 р. попечитель Одеського навчального округу Х. П. Сольський прийняв рішення про рівномірне розподілення гонорару серед приват-доцентів і професорів. Комісія в складі шести професорів рекомендувала встановити максимальний розмір гонорару й акумулювати його в Державному казначействі або направляти до позаштатних сум, залишити його лише для приват-доцентів.

Остаточне рішення стосовно затвердження приват-доцентів залежало від попечителя навчального округу, але саме на цій інстанції воно могло не відбутися. Прикладом може слугувати справа зберігача зоотомічного кабінету М. Г. Лігнау. Він прохав надати йому посаду приват-доцента, що давало право читати курс «Ембріологія хребетних тварин».

З доповіді ректора Новоросійського університету С. В. Левашова попечитель Одеського навчального округу О. І. Щербаков дізнався, що М. Г. Лігнау протягом 1905-1906 рр. був членом нелегальної так званої Другої групи Одеського відділу «Всеросійського Академічного Союзу». С. В. Левашов йому повідомив, що М. Г. Лігнау не вміє самостійно вирішувати серйозні наукові завдання. Ця інформація вплинула на рішення О. І. Щербаков. М. Г. Лігнау не затвердили на посаді приват-доцента.

21 березня 1913 р. фізико-математичний факультет Новоросійського університету прохав надати посаду приват-доцента старшому лаборанту Центральної лабораторії Міністерства фінансів О. Комаровському, акцентуючи увагу на тому, що він мав учений ступінь магістра хімії. Але попечитель Одеського навчального округу О. І. Щербаков відмовив, тому що О. Комаровський був євреєм. Він посилався на секретний циркуляр Міністерства народної освіти від 16 листопада 1898 р., у якому зазначалося, що «необхідно усіляко зміцнювати російський елемент у викладацькому корпусі». Це рішення підтримало Міністерство народної освіти. Редакційна колегія газети «Одеські новини» миттєво зреагувала на цей дискримінаційний акт, опублікувавши 6 грудня 1913 р. статтю «У царстві циркулярів». Автор писав, що в Новоросійському університеті працювало більше 20 викладачів неросійської національності (6 німців, 3 грека, 2 грузини, 2 татарина, латиш, болгарин, караїм, вірменин, поляк та інші), але від такого «розмаїття етносів науково-педагогічний процес не страждав» [10, а. 26 – 29, 34].

8 червня 1915 р. ректор Новоросійського університету Д. П. Кишенський доповідав попечителю Одеського навчального округу В. М. Смольянінову, що вакантні кафедри історії Західноєвропейської літератури, історії церкви, візантійської філології, нової історії, торговельного права й торговельного судочинства, кримінального права та кримінального судочинства достатньою мірою забезпечені науково-педагогічними кадрами. Крім того, деякі приват-доценти закінчили роботу над магістерськими та докторськими дисертаціями, що надасть їм право претендувати на зайняття вакантних кафедр [1, а. 8–8 зв.].

Зволікання з наданням приват-доцентам посади екстраординарного професора змушувало їх апелювати до міністра народної освіти. Той, як правило, ураховував точку зору попечителя навчального округу та ректора університету.

У Харківському університеті, як і в інших навчальних закладах, при балотуванні кандидатів на викладацькі посади на засіданні вченої ради мало місце відмови на основі ідеолого-політичних чинників. Так було з І. О. Бодуеном де Куртене (з 13 грудня 1870 р. – приват-доцент Санкт-Петербурзького університету), хоча факультет після тривалих дискусій проголосував за надання йому посади доцента по кафедрі порівняльного мовознавства, але на засіданні вченої ради це рішення не пройшло. 4 листопада 1871 р. за його кандидатуру проголосувало 22 професори, 10 були «проти». За рекомендацією попечителя Харківського навчального округу О. А. Воскресенського 12 липня 1871 р. кандидатуру І. О. Бодуена де Куртене не затвердили. Владі не подобалися його ліберальні погляди та французьке походження. Чиновники від освіти не вважали вагомим його науково-педагогічний доробок [8, а. 2].

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, попечителі Одеського, Харківського та Київського навчальних округів відігравали важливу роль в управлінській діяльності дореволюційними університетами України. Протягом другої половини XIX – початку XX століття було суттєво розширено функції попечителів навчальних округів у структурі управління університетами відповідно до прийнятих університетських Статутів 1863 р. та 1884 р.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні досвіду попечителів навчальних округів щодо організації методичної діяльності в Університеті Св. Володимира, Новоросійському та Харківському університетах у другій половині XIX – початку XX століття.

Джерела та література

1. Журналы заседаний Совета // ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 3. – 8 арк.
2. Заметки А. В. Головнина // Відділ рукописів РНБ (СПб.). Архів О. В. Головнина, ф. 208, спр. 103. – 228 арк.
3. Коляденко Е. В. Страницы истории. Сергей Петрович Томашевский / Е. В. Коляденко // Український журнал дерматології, венерології, косметології (К.). – 2011. – № 2. – С. 114–117.
4. Краткий отчет по университету Св. Владимира за 1863 – 64 год // Университетские известия (К.). – 1864. – № 9. – С. 1–16.
5. Об утверждении и оставлении профессуры в Новороссийском университете // РДИА в СПб., ф. 733, оп. 150, спр. 669. – 94 арк.
6. Общий Устав Императорских российских университетов // Университетские известия (К.). – 1863. – №7. – С. 3–37.
7. Общий Устав Императорских Российских университетов 1884 года. – Харьков : В Универс. Тип., 1904. – 54 с.
8. О недопущении лиц еврейского исповедания в число приват-доцентов Университета Св. Владимира // ЦДІАК України, ф. 707, оп. 52, спр. 37. – 14 арк.
9. О приват-доценте Драгоманове. – ЦДІАК України, ф. 707, оп. 261, спр. 35. – 15 арк.
10. О профессорах и приват-доцентах Новороссийского университета // РДИА в СПб., ф. 733, оп. 201, спр. 333. – 38 арк.
11. По вопросу о праве посещения гг. профессорами и студентами Университета Святого Владимира первых и пробных лекций вновь назначаемых профессоров и лиц, ищущих звания приват-доцентов // ЦДІАК України, ф. 707, оп. 87, спр. 6786. – 10 арк.
12. По предложению М. Н. П. о принятии мер к замещению вакантных кафедр // ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 8. – 10 арк.
13. По ходатайству приват-доцентов Университета Св. Владимира Роговича и Радзимовского о предоставлении штатной должности преподавателей по кафедре хирургической патологии // ЦДІАК України, ф. 707, оп. 54, спр. 115. – 61 арк.
14. Приват-доценты по Уставу Университетскому 23 августа 1884 г. и о поручении им преподавания по вакантным кафедрам // ЦДІАК України, ф. 707, оп. 87, спр. 6700. – 55 арк.
15. Протокол заседания Совета Императорского Университета Св. Владимира 28 ноября 1880 года // Университетские известия. – 1881. – №1. – С. 303–314.
16. Сборник постановлений и распоряжений начальства по Университету Святого Владимира и прочим русским университетам с 1878 по 1891 год включительно (составил архивариус университета Св. Владимира В. И. Клопотовский). – К. : В универс. тип., 1891. – 275, 19 с.
17. Сводная записка о материалах, поступивших в Министерство народного просвещения по вопросам о желательных изменениях в устройстве Императорских Российских университетов. – СПб. : Сенат. тип., 1902. – 206 с.
18. Mathes W. L. N. I. Pirogov and the Reform of University Government, 1856 – 1866 / W. L. Mathes // Slavic review (Cambridge). – 1972. – Vol. 31. – № 1. – P. 29–51.

References

1. Zhurnaly' zasedaniy Soveta // DAAO, f. 45, op. 11, spr. 3. – 8 ark.
2. Zаметki A. V. Golovnina // Viddil rukopysiv RNB (SPb.). Arkhiv O. V. Golovnina, f. 208, spr. 103. – 228 ark.
3. Kolyadenko E. V. Stranicy' istorii. Sergej Petrovich Tomashevskij / E. V. Kolyadenko // Ukrainykyi zhurnal dermatolohii, venerolohii, kosmetolohii (K.). – 2011. – № 2. – S. 114–117.
4. Kratkij otchyot po universitetu Sv. Vladimira za 1863 – 64 god // Universitetskie izvestiya (K.). – 1864. – № 9. – S. 1–16.
5. Ob utverzhdenii i ostavlennii professury' v Novorossijskom universitete // RDIA v SPb., f. 733, op. 150, spr. 669. – 94 ark.
6. Obshhij Ustav Imperatorskix rossijskix universitetov // Universitetskie izvestiya (K.). – 1863. – №7. – S. 3–37.
7. Obshhij Ustav Imperatorskix Rossijskix universitetov 1884 goda. – Har'kov : V Univers. Tip., 1904. – 54 s.
8. O nedopushhenii licz evrejskogo ispovedaniya v chislo privat-docentov Universiteta Sv. Vladimira // CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 52, spr. 37. – 14 ark.
9. O privat-docente Dragomanove. – CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 261, spr. 35. – 15 ark.
10. O professorax i privat-docentax Novorossijskogo universiteta // RDIA v SPb., f. 733, op. 201, spr. 333. – 38 ark.
11. Po voprosu o prave poseshheniya gg. professorami i studentami Universiteta Svyatogo Vladimira pervy'x i probny'x lekcyj' vnov' naznachaemy'x professorov i licz, ishushhix zvaniya privat-docentov // CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 87, spr. 6786. – 10 ark.
12. Po predlozheniyu M. N. P. o prinyatii mer k zameshheniyu vakantny'x kafedr // DAAO, f. 45, op. 11, spr. 8. – 10 ark.
13. Po xodatajstvu privat-docentov Universiteta Sv. Vladimira Rogovicha i Radzimovskogo o predostavlenii shtatnoj dolzhnosti prepodavatelej po kafedre xirurgicheskoy patologii // CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 54, spr. 115. – 61 ark.
14. Privat-docenty' po Ustavu Universitetskomy 23 avgusta 1884 g. i o poruchenii im prepodavaniya po vakantny'm kafedram // CDIAK Ukrainy, f. 707, op. 87, spr. 6700. – 55 ark.
15. Protokol zasedaniya Soveta Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira 28 noyabrya 1880 goda // Universitetskie izvestiya. – 1881. – №1. – S. 303–314.
16. Sbornik postanovlenij i rasporyazhenij nachal'stva po Universitetu Svyatogo Vladimira i prochim russkim universitetam s 1878 po 1891 god vklyuchitel'no (sostavil arxivarius universiteta Sv. Vladimira V. I. Klopotovskij). – K. : V univers. tip., 1891. – 275, 19 s.

17. Svodnaya zapiska o materialax, postupivshix v Ministerstvo narodnogo prosveshheniya po voprosam o zhelatel'ny'x izmeneniyax v ustrojstve Imperatorskix Rossijskix universitetov. – SPb. : Senat. tip., 1902. – 206 s.
18. Mathes W. L. N. I. Pirogov and the Reform of University Government, 1856 – 1866 / W. L. Mathes // Slavic review (Cambridge). – 1972. – Vol. 31. – № 1. – P. 29–51.

Ирина Таможская. РОЛЬ ПОПЕЧИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ОКРУГОВ В РЕШЕНИИ КАДРОВЫХ ВОПРОСОВ УНИВЕРСИТЕТАМИ УКРАИНЫ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX – НАЧАЛО XX СТОЛЕТИЯ). В статье проанализированы организационные основы, теорию и практику управленческой деятельности попечителей Одесского, Харьковского и Киевского учебных округов второй половины XIX – начала XX века. Установлено, что попечители учебных округов осуществляли связь между университетами и Министерством народного образования для решения насущных вопросов. Найденные материалы позволяют проследить как положительные, так и отрицательные последствия распоряжений попечителей учебных округов. Выяснено, что дела по рассмотрению кандидатур на вакантные должности в Университете Св. Владимира, Новороссийском и Харьковском университетах были в компетенции попечителей или с их рекомендациями подавались к рассмотрению Министерства народного просвещения. Отмечено, что попечители контролировали научно-исследовательскую и педагогическую деятельность университетских преподавателей (предоставление приват-доцентам разрешения на проведение зачетов и на преподавание медицинских и естественных дисциплины, которые требовали исследовательской работы; запрещение посторонним лицам присутствовать на вступительных и пробных лекциях приват-доцентов или профессоров; предоставление возможности посещения лекций магистров только преподавателям данного факультета), а также контролировали публикацию материалов протоколов и выписок из протоколов заседаний ученых советов в «Записках Императорского Новороссийского университета», «Университетских известиях» и «Записках Императорского Харьковского университета», которые освещали актуальные для учебного заведения вопросы. Отмечено, что попечители учебных округов участвовали в совещаниях, проходивших под эгидой Министерства народного образования, а также входили в состав комиссии, которая рассматривала вопросы, связанные с улучшением деятельности университетов. Отмечено, что размер вознаграждения приват-доцентов согласовывался руководством университетов с Министерством народного образования и попечителями учебных округов. Подчеркнуто, что попечители учебных округов поддерживали решения членов ученых советов об отказе предоставления кандидатам вакантных преподавательских должностей на основе идеологических и политических факторов. Сделан вывод о роли попечителей учебных округов в структуре управления дореволюционными университетами Украины.

Ключевые слова: попечители Одесского, Харьковского и Киевского учебных округов, управление, кадровые вопросы.

Tamozska Iryna. THE ROLE OF THE CURATORS OF EDUCATIONAL DISTRICTS IN SOLVING STAFF ISSUES OF UNIVERSITIES OF UKRAINE (THE SECOND HALF OF THE XIX – THE BEGINNING OF THE XX CENTURY). The organizational principles, theory and practice of the management activity of curators of Odesa, Kharkiv and Kyiv educational districts in the second half of the XIX – the beginning of the XX century are analyzed in the article. It is defined that the curators of educational districts carried out the connection between universities and the Minister of National Education to solve urgent issues. The found materials enable the possibility to trace both positive and negative consequences of the orders of the curators of educational districts. It is explored that cases for consideration of candidates for vacant posts in St. Volodymyr University, Novorosiysk and Kharkiv Universities were included into curators' competence or were presented for consideration to the Ministry of National Education with their recommendations.

It is observed that the curators controlled the scientific-research and pedagogical activity of university lecturers (giving to privat-associate professors the permission to conduct credits and teach medical and science disciplines that demanded research work; prohibiting strangers to be present at the introductory and demonstrative lectures of privat-associate professors or professors; providing opportunities for lecturers of the faculty only to attend master's lectures), they also controlled the publication of materials of the records and the extracts from the records of the Science Councils meetings in «Notes of the Imperial Novorosia University», «University News» and «Notes of the Imperial Kharkiv University», which revealed problems that were actual for the educational establishment.

It is noted that the curators of educational districts took part in the meeting, which was held under the auspices of the Ministry of National Education, and also were members of the Commission that examined issues related to the improvement of the universities activities. The attention is drawn to the fact that the size of the privat-associate professors' fees was agreed with the administrations of universities, with the Ministry of National Education and with the curators of educational districts.

It is emphasized that the curators of educational districts supported the decisions of the Science Councils members to deny giving vacant teaching posts to the candidates based on the ideological and political factors. Conclusion is made about the role of the curators of educational districts in the management structure of the pre-revolutionary universities of Ukraine.

Key words: curators of Odesa, Kharkiv and Kyiv educational districts, management, staff issues.

Стаття надійшла до редколегії 02.12.2017 р.

Розділ II. Інноваційні процеси в освіті

УДК 37.015.3+371.71.32-057.874]:796.011.1

Альона Вахнова, Ірина Смоляр

Національний університет фізичного виховання і спорту України (Київ)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В публікації розглянуто проблеми формування культури здоров'я учнів віком від 13 до 17 років. В публікації розглянуто відношення учнів м.Києва (13-17 років) до свого здоров'я, їх оцінку стану здоров'я і що найбільше на нього впливає. Відповіді проаналізовано з урахуванням віку і статі, що дає більш повну картину фізичного і духовного стану учнів. Дослідження стану і ставлення до свого здоров'я можуть суттєво допомогти учителю фізичного виховання у визначенні ефективніших методів і підходів, що виховуватимуть гармонійну особистість. Також розглянуто особливості впливу мотиваційної складової на формування культури здоров'я учнів. Аналіз результатів дозволив виявити, що цікавість до занять фізкультурою і спортом значно знижується в учнів 14-16 років, особливо у дівчат. Вивчення мотивації та мотивів до занять фізичною культурою в учнів старшої школи дозволили визначити пряму залежність «моди та престижу» на «зацікавленість фізкультурно-спортивною роботою». Встановлено, що учні з задоволенням приймають участь у фізкультурно-спортивних заходах, а дівчата особливо люблять різні ігри і розваги, що вказує на шлях їх залучення до занять фізичною культурою. Як наслідок повинно бути відповідне наповнення самостійних занять поза навчанням у школі та з часом сформувати позитивну звичку у поведінці для більшості учнів старших класів. Саме виховання культури здоров'я на уроках фізичної культури дозволить розглядати їх як важливий інструмент виховання особистісних якостей. Уроки повинні бути спрямовані на зацікавленість молоді питаннями здоров'я – усе це є основою завтрашнього дня України і метою сучасної школи.

Ключові слова. Культура здоров'я, мотивація, мотиви, фізичне виховання, ціннісне ставлення, психолого-педагогічні підходи, особистісні якості, фізична культура, стан здоров'я.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними джерелами. За час навчання у загальноосвітніх навчальних закладах школярі втрачають щонайменше третину свого здоров'я: погіршуються зір, слух, осанка; зростає кількість випадків невротичних розладів, зростає захворювання нирок, органів травлення, нервової та ендокринної системи

Данні 2014 року надані Міністерством освіти і науки України які не змінювалися і в 2016 році вказують на дуже поганий рівень фізичного здоров'я учнів загальноосвітніх шкіл, так 36% мають низький рівень фізичного здоров'я, 34% – нижчий за середній, 23% – середній, 7% – вищий середнього і лише 1% – високий. Відхилення у стані здоров'я визначаються медиками майже у 90% студентів, серед яких більше половини мають незадовільний фізичний стан.[1, С.47]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми здоров'я і здорового способу життя учнівської молоді та умови їх оптимізації є предметом дослідження філософів (І. М. Солоненко, Л. І. Жаліло, 2004, О. Яременко, 2000; М. М. Ібрагімова, 2011, Н. В. Москаленко, 2010, Г. В. Безверхньої, 2010, S. Karvonen 2012, A. Budreikaite, 2011), медиків і біомедиків (Г. Апанасенко, 2006, Д. Давиденко, 2005, В. Волков, 2002, Ю. Лісцін, 2002, 2004; Кольберт Дон, 2013), психологів та педагогів (О. Ващенко, 2006, Т. Є. Бойченко, 2009, С. Є. Лупаренко, О. І. Попов, 2010, Т.Ю. Круцевич, 2011, О. Ю. Марченко, 2010).

У педагогічних працях проблема здорового способу життя зазвичай розглядається в контексті підвищення ефективності системи фізичного виховання (Богініч О. Л., 2008, Е. Вільчковський, 2011, Н. Денисенко, 2002, Рудік О. А. , 2010).

Та враховуючи, що здоров'я це соціальна проблема, останнім часом дослідження враховують гендерну диференціацію поведінки (Ворожбитова А. Л., 2008, Ільїн Е. П., 2007, 2010, К. Г. Габріелян, Б. В. Єрмолаєв, 2010 р., О. Ю. Марченко, 2014, Зайцев В.П., 2009, Москальова А. С., 2008, Котова-Олійник С.В., 2008, 2009), ціннісні та мотиваційні установки до занять фізичною культурою (Gonsoulin M., 2005; Бака Р., 2008, Берн Ш., 2008, О.І. Подлесний, 2009, О.Ю. Марченко, 2009, Маслоу А., 2009; Круцевич Т.Ю., 2010, Саїнчук М. М., 2011, 2012, О.О. Біліченко, 2011, 2014).

Тож культура здоров'я — це складова частина базової культури особистості, відзеркалююча осознане, ціннісне відношення людини до особистого здоров'я, що ґрунтується на веденні здорового способу життя, виражена в повноцінному фізичному, психічному, духовно-моральному і соціальному розвитку. А здоров'я - це стан гармонії у фізичному, емоційному, ментальному, соціальному і душевному рівнях, що становлять цілісність людини [3, С.59; 7, С.223]. Воно потрібне для того, щоб отримувати задоволення від процесу самого життя, мати гарне самопочуття, жити в радості і щасті, без хвороб і страждання. І для того, щоб сучасній людині бути здоровим, йому необхідно мати і розвивати здоров'я на всіх рівнях, що становлять повне здоров'я і між якими існує дуже тісна взаємодія. Тож гармонії між тілом, розумом, душею і простором людина може досягти, розвиваючись на усіх цих рівнях.

Особиста ж позиція школяра, який має високий рівень культури здоров'я — це свого роду проекція на ідеал культури здоров'я в єдиних її компонентах. Вона розкриває цілісність культури здоров'я і синтезує її.

Мета дослідження: обґрунтування необхідності формування культури здоров'я особистості в учнів старшої школи на уроках фізичної культури з застосуванням психолого-педагогічних підходів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати за науковими джерелами проблематику формування здоров'я у дітей старшого шкільного віку.
2. Вивчення стану і ставлення до здоров'я у учнів старшої школи.
3. Визначення шляхів формування культури здоров'я учнів старшого шкільного віку на уроках фізичної культури

Для досягнення висунутих задач використовувалися наступні **методи** дослідження: аналіз науково-методичної літератури, анкетування, аналіз та узагальнення даних методами математичної статистики.

Об'єкт дослідження: навчально-виховний процес учнів старшої школи на уроках фізичної культури.

Предмет дослідження: методи, засоби, форми формування культури здоров'я учнів старшої школи на уроках фізичної культури.

За даними наукової літератури прогнозована модель особистості: Достатній рівень фізичного, психічного, духовно-морального і соціального розвитку, здоровий спосіб життя, активність, адекватна оцінка свого місця у житті. [4, С.127; 5, С.471; 8, С.17]

А сформована у школярів культура здоров'я, відображається в:

- культурі фізичній (вміння управляти своїми фізичними даними і можливостями);
- культурі психологічній (здатність управляти своїми почуттями і емоціями);
- культурі нравственній (вміння вести себе згідно нормам моралі і етикета);
- культурі інтелектуальній (здібність управляти своїми думками і контролювати їх);
- вмінні вести здоровий спосіб життя і відношенні до здоров'я як цінності усіма суб'єктами процесу виховання. [2, С.11]

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про неефективність існуючих форм та методів формування культури здоров'я у учнів, виявлена низка суперечностей, а саме:

- між соціальним замовленням суспільства та реальним станом здоров'я учнів;
- між реаліями освітнього середовища в навчальних закладах та реалізацією ціннісного, системного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів у навчанні й вихованні;
- необхідністю проведення системної роботи щодо формування культури здоров'я в

учнів і низьким рівнем мотивації ведення здорового способу життя, відповідальності за особисте здоров'я.

Це доводить необхідність проведення системної роботи щодо формування культури здоров'я в учнів старшої школи. А для цього пошуку ефективних форм і методів які допоможуть підвищити рівень мотивації ведення здорового способу життя, відповідальності за особисте здоров'я.

Враховуючи що на індивідуальний рівень здоров'я впливає спосіб життя, мода, оточення, а в залежності від них змінюються погляди й засоби зміцнення здоров'я. Ми вирішили дослідити: уявлення учнів старшої школи про стан свого здоров'я, чи хвилює їх проблема зміцнення свого здоров'я, що найбільше впливає на стан здоров'я сучасного старшокласника, чому вони відвідують уроки фізичної культури і звідки отримують знання з культури здоров'я, намагалися визначити рівень їх фізичної активності і мотиви які можуть привернути учнів до занять фітнесом і спортом.

Нами проведено первинне дослідження — анкетування серед учнів м. Києва (всього — 4635, з них 2685 дівчат і 1950 хлопців) віком від 13 до 17 років. Аналіз отриманих результатів дослідження проводився з урахуванням гендерних та вікових відмінностей учнів.

Серед учнів найбільше займаються фітнесом і спортом у 13 — 14 років (хлопці 13 років — 90%, 14 років — 78%, дівчата 13 років — 95%, 14 років — 59%). Найменше займаються спортом і фітнесом у віці 17 років (хлопці — 34%, а дівчата — 10%). Тобто інтерес до занять спортом і фітнесом у хлопців різко зменшується у віці 15 — 16 років (хлопці що займаються спортом і фітнесом у віці 15 років — 61%, 16 років — 34%, а у дівчат в 15 років — 41%, в 16 років — 12%).

Ми дізналися також наступне, що в старших класах з віком зростає відсоток дітей, що мають відхилення у здоров'ї. Так серед хлопчиків 13 років хронічними захворюваннями хворіють 14%, а у віці 17 років 81% опитаних. Серед дівчат у віці 13 років 9%, а у віці 17 років — 70% опитаних. Часто хворіють, з різних причин, хлопчики 13 років — 10%, 14 років — майже 20%, 15 років — 39%, 16 років — 38%, 17 років — 40%. Дівчата відповідно 13 років — 6%, 14 років — 30%, 15 років — 42%, 16 років — 44%, а 17 років — 46%. Вважають, що мають проблеми з надмірною вагою в 13 років (хлопчики — 1%, дівчата — 3%), в 17 років хлопці — 24%, дівчата — майже 58%). Вади статури мають за самооцінкою в 13 років — хлопці 15%, дівчата — 14%, а в 17 років хлопці — 21%, а дівчата — 50%. Але в цілому діти оцінюють свій стан здоров'я від 7,2 до 10 балів по 10 бальній шкалі (хлопці в середньому на $9,24 \pm 1,7$, а дівчата на $9,08 \pm 1,9$), а ті що займаються спортом вважають що стан їхнього здоров'я всередньому $9,4 \pm 0,8$.

Завжди хвилюються за своє здоров'я лише 439 опитаних (близько 10%) з яких 132 дівчини і 307 хлопців. Більшість з опитаних 2620 учнів (57%) з яких 497 хлопців і 2620 дівчат хвилюються за своє здоров'я коли захворюють і 25% не хвилюються зовсім, а близько 9,5% проанкетованих не знали як вони ставляться до свого здоров'я. Цікаво, що ті учні що займаються спортом в більшості теж хвилюються за своє здоров'я коли хворіють, а дівчата більше хвилюються за своє здоров'я ніж хлопці.

Шкідливі звички (до яких ми зарахували не тільки куріння, вживання алкоголю і наркотичних засобів, а й сидіння за комп'ютером більше 6 годин і сон менше 8 годин на добу) зростають поступово з 21% у хлопців 13 років і 2% у дівчат 13 років до 81% у хлопців 17 років і 85% у дівчат.

Занепокоює і той факт, що ранкова і вечірня гімнастика (враховуючи утрішні і вечірні тренування) не є нормою для учнів. Так в віці 13 років ранкову гімнастику не роблять 59% хлопчиків і 42% дівчат, у віці 17 років відповідно — 98% хлопців і $96 \pm 0,01\%$ дівчат. Вечірню гімнастику в віці 13 років серед хлопців не роблять 43%, серед дівчат — 21%, а у віці 17 років — 89%.

Більшість проанкетованих дітей вважає що вони не швидко втомлюються, але відповіді свідчать, що у старшому шкільному віці підвищується психологічне навантаження. Так якщо в 13 років діти часто чимось незадоволені або ті що вважають що нервують складають 2% у хлопчиків і 1% у дівчат, то в 16-17 років таких дітей вже 68% у хлопчиків і 79% у дівчат.

Цікаво що на стан здоров'я учнів з їхнього погляду найбільше впливають неправильне харчування і психологічне навантаження (проблеми). Всього в середньому 5% дітей вважають, що на їх здоров'я впливає мала фізична активність, 18% погана екологія і шкідливі звички, погане харчування 35% і психологічне навантаження (проблеми) 77%. Інші причини (соціальні, матеріальні і т. д.) склали 3%. І цей факт безперечно потребує включення в уроки фізичної культури підходів, що допоможуть зменшити психологічне навантаження.

Вцілому, фізична активність учнів поступово зменшується к 17 рокам. Позитивним є те, що 85 відсотків учні відвідують уроки фізичної культури тому що вони їм подобаються. Також були зазначені і інші причини – щоб відпочити від інших уроків 30%. Не втішає той факт, що лише 19 % учнів вважають що знання отримані на уроці будуть корисні їм в майбутньому і 8,6% опитаних бачать користь для свого здоров'я у відвідуванні уроків фізичної культури.

Нас також цікавив факт де саме і від кого учні отримують знання з культури здоров'я. Відповіді були наступні – від тренера 38%, з інтернету і телебачення – 35%, на уроках фізичної культури – 14%, на інших уроках – 15%, від батьків і друзів – 2%, інші джерела – 6%. Також анкетування показало, що цікавість до занять фізкультурою і спортом значно падає у віці 14 – 16 років, особливо у дівчат, а знання з культури здоров'я учні в 17 років найбільше отримують з інтернету і контролювати правильність цих знань дуже складно (так у віці 13 років хлопчики – 15% і дівчата 18%, а у віці 17 років хлопці – 42%, а дівчата – 68%), таким чином підвищити зацікавленість у старшокласників до занять спортом і фітнесом потрібно враховуючи мотиваційну складову і це першочергове завдання вчителя фізичного виховання.

Тож головним компонентом у структурі навчальної діяльності з фізичного виховання сьогодні має бути мотивація. Її можна визначити як складну багаторівневу систему збудників, що включає потреби, інтереси, ідеали, прагнення, установки, емоції, цінності, тощо [3, С. 60, 6, С.81].

Вивчення мотивації та мотивів до занять фізичною культурою у учнів старшої школи дозволили встановити, що займатися спортом або фітнесом модним і престижним вважають, серед опитаних, всього 20% хлопців і 27% дівчат. Також, вони вважають, що займатися фізичними вправами корисно, це призводить до покращення настрою і самопочуття на, що вказали 66% дівчат і 63% хлопців. Заняття фізичними вправами і спортом на думку 64% дівчат і 57% хлопців виховують сміливість, рішучість і самодисципліну. Займатися фізичними вправами, щоб навчитися красиво ходити, мати струнку фігуру й сильні м'язи хочуть 72% дівчат і 46% хлопців.

Фізкультура та спорт на дозвіллі і в канікули допомагають залишатися бадьорими, здоровими і задоволеними за визначенням 64% дівчат і 57% хлопців. Хоча учні старшої школи приймають участь у спортивних заходах у своїй більшості з задоволенням, але деякі тільки тоді, коли в них залучені знайомі й друзі відповідно 38% дівчат і 26% хлопців.

Беручи участь у фізкультурно-спортивних заходах і змаганнях прагнуть стати переможцями 45% дівчат і 42% хлопців.

Прогулянки і рухливі ігри подобаються 50% дівчат і 34% хлопців. Усі оздоровчі заходи повинні містити різні ігри і розваги вважають 66% дівчат і 38% хлопців. А самостійні заняття фізичними вправами вже стали звичкою тільки для 10% дівчат і 25% хлопців.

Тобто спостерігається пряма залежність «моди та престижу» на «зацікавленність фізкультурно-спортивною роботою». Більшість учнів з задоволенням приймають участь у фізкультурно-спортивних заходах, а особливо дівчата люблять різні ігри і розваги, це доводить що саме неформальний підхід може допомогти, щоб самостійні заняття фізичними вправами котрі спрямовані на збереження здоров'я стали звичкою для більшості учнів старшої школи. Наприклад, в віці 14 – 16 років більше цікавить краса тілесна, зовнішня, отже завдання вчителя використати цю зацікавленність і спрямувати молодь до здорового способу життя.

Саме зазначені вище відповіді школярів доводять необхідність у формуванні культури здоров'я у учнів старшої школи. Ми вважаємо що саме уроки фізичної культури мають допомогти у формуванні гармонійної особистості, тобто формувати культуру здоров'я кожного школяра.

В усіх ланках системи освіти, шляхом використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи закладаються основи для забезпечення і розвитку фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я кожного члена суспільства[4, С.129]. Але для досягнення цієї мети необхідно забезпечити комплексний підхід до гармонійного формування всіх складових здоров'я. Сьогодні в молодіжному середовищі стали з'являтися інноваційні методики, які розширюють можливості при навчанні фізичним вправам, або роблять уроки фізичної культури більш цікавими для учня, впроваджується використання рухливих ігор, інтерактивні методи навчання формування особистої фізичної культури учнів та інші[6, С.80; 7, С. 221].

Перегляд ставлення до здоров'я учнями старшої школи в напрямку його збереження має стати головною метою уроків з фізичної культури і в цьому вчителю можуть безперечно допомогти психотехнічні вправи та ігри які стимулюватимуть включення невикористаних психічних резервів[8, С.30].

А це забезпечуватиме збереження психічного здоров'я, запобігатиме емоційним розладам у дитини через зняття психічного напруження, розвиватиме краще розуміння себе та інших, створить можливості для самовираження особистості.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За даними науково-методичної літератури спостерігається зменшення зацікавленості питаннями здоров'я (вплив способу життя, моди, оточення). В залежності від них змінюються погляди й засоби зміцнення здоров'я та безперечним залишається той факт, що сьогодення потребує забезпечити комплексний підхід до гармонійного формування всіх складових здоров'я. Стан і ставлення до здоров'я учнів старшої школи за даними анкетування доводить вплив на здоров'я збільшення психологічного навантаження, зменшення фізичної активності і інтересу до занять фітнесом і спортом, безвідповідальність в ставленні до свого здоров'я і як наслідок збільшення хронічних захворювань. Тож формувати культуру здоров'я в учнів старшого шкільного віку на уроках фізичної культури сьогодні необхідно з застосуванням психолого-педагогічних підходів, які дадуть змогу зробити переоцінку у напрямку більш відповідального ставлення до свого здоров'я, допоможуть об'єднати фізичний і духовний компоненти здоров'я учня.

Джерела та література

1. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег., Ярема О. Й., Беляєва І. І. та ін.]. – К., 2016. – 200 с.
2. Горашук В. П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – 40 с.
3. Гаврилькевич В.К., Крук С.Л. Культура здоров'я особистості: структура здоровотворчої діяльності // Справжнє виховання дитини – у вихованні самих себе: Збірник наукових праць (з матеріалами Третіх Всеукраїнських Читань з Гуманної Педагогіки, м. Київ, 1-2 листопада 2008 р.) / За заг. ред. доцента С.Л. Крука. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський Центр імені М.К.Реріха; Всеукраїнський центр гуманної педагогіки, 2009. – 192 с. – С. 57-63.
4. Мельник Ю. Б. Формування культури здоров'я учнів, як важлива складова роботи практичного психолога // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 2–3. – С. 126–130.
5. Круцевич Т.Ю. Значення ціннісних орієнтацій та їх сформованість в галузі фізичної культури у старшокласників / Т.Ю. Круцевич, М.М. Саїнчук // XIV Міжнародний конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх». – Київ. – 2010. – С. 471.
6. Мазурчук О. Мотивація молоді до ведення здорового способу життя через використання сучасних і нетрадиційних підходів до проведення занять фізичного виховання .Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць... № 2 (22), 2013. С.79-82
7. Толкунова І. В., Голець О. В. Системний підхід к формуванню поняття психологічного здоров'я особистості. Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпропетровськ. 2015. №2. С. 220-225.
8. Цзен Николай, Пахомов Юрий, «Психотренинг: игры и упражнения» Москва. Независимая фирма «Класс».Библиотека психологии и психотерапии.2006. –272 с.

References

1. Tsinnisni oriyentatsii suchasnoi ukrains'koi molodi. Shchorichna dopovid' Prezydentu Ukrainy, Verkhovniy Radi Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2015 roku) / Derzh. in-t simeynoi ta molodizhnoi polityky; [redkol.: Zhdanov I. O., hol. red. koleh., Yarema O. Y., Byelyayeva I. I. ta in.]. – K., 2016. – 200 s.

2. Horashchuk V. P. Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannya kul'tury zdorov'ya shkolyariv: Avtoref. dys... d-ra ped. nauk: 13.00.01; Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Kh., 2004. – 40 s.
3. Havryl'kevych V.K., Kruk S.L. Kul'tura zdorov'ya osobystosti: struktura zdorovotvorchoyi diyal'nosti // Spravzhnye vykhovannya dytyny – u vykhovanni samykh sebe: Zbirnyk naukovykh prats' (z materialamy Tretikh Vseukrayins'kykh Chytan' z Humannoyi Pedahohiky, m. Kyiv, 1-2 lystopada 2008 r.) / Za zah. red. dotsenta S.L. Kruka. – Khmel'nyts'kyy: Podil's'kyy kul'turno-prosvyitel's'kyy Tsentri imeni M.K. Rerikha; Vseukrayins'kyy tsentr humannoyi pedahohiky, 2009. – 192 s. – S. 57-63.
4. Mel'nyk Yu. B. Formuvannya kul'tury zdorov'ya uchniv, yak vazhlyva skladova roboty praktychnoho psykholoha // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. – 2003. – # 2–3. – S. 126–130.
5. Krutsevych T.Yu. Znachennya tsinnisnykh oriyentatsiy ta yikh sformovanist' v haluzi fizychnoyi kul'tury u starshoklasnykiv / T.Yu. Krutsevych, M.M. Sayinchuk // XIV Mizhnarodnyy konhres «Olimpiys'kyy sport i sport dlya vsikh». – Kyiv. – 2010. – S. 471.
6. Mazurchuk O. Motyvatsiya molodi do vedennya zdorovoho sposobu zhyttya cherez vykorystannya suchasnykh i netradytsiynykh pidkhodiv do provedennya zanyat' fizychnoho vykhovannya .Fizyчне vykhovannya, sport i kul'tura zdorov'ya u suchasnomu suspil'stvi : zbirnyk naukovykh prats'... # 2 (22), 2013. S.79-82
7. Tolkunova I. V., Holets' O. V. Systemnyy pidkhid k formuvannyu ponyattya psykholohichnoho zdorov'ya osobystosti. Sportyvnyy visnyk Prydniprov'ya. Dnipropetrovs'k. 2015. #2. S. 220-225.
8. Tszen Nikolay, Pakhomov Yuryy, «Psykhotrenynh: yhry u uprazhnenyya» Moskva. Nezavysymaya fyрма «Klass».Vybyloteka psykholohyy u psykhoterapyi.2006. –272 s.

Алёна Вахнова, Ирина Смоляр. ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ. В публикации рассмотрены проблемы формирования культуры здоровья учащихся в возрасте от 13 до 17 лет. В публикации рассмотрены отношение учеников Киева (13-17 лет) к своему здоровью, их оценку состояния здоровья и всего на него влияет. Ответы проанализированы с учетом возраста и пола, дает более полную картину физического и духовного состояния учащихся. Исследование состояния и отношения к своему здоровью могут существенно помочь учителю физического воспитания в определении эффективных методов и подходов, воспитывать гармоничную личность. Также рассмотрены особенности влияния мотивационной составляющей на формирование культуры здоровья учащихся. Анализ результатов позволил выявить, что интерес к занятиям физкультурой и спортом значительно снижается у учащихся 14-16 лет, особенно у девушек. Изучение мотивации и мотивов к занятиям физической культурой у учащихся старших классов позволили определить прямую зависимость «моды и престижа» на «интерес физкультурно-спортивной работой». Установлено, что ученики с удовольствием принимают участие в физкультурно-спортивных мероприятиях, а девушки особенно любят различные игры и развлечения, что указывает на путь их привлечения к занятиям физической культурой. Как следствие должно быть соответствующее наполнение самостоятельных занятий вне учебы в школе и со временем сформировать положительную привычку в поведении для большинства учащихся старших классов.

Ключевые слова: культура здоровья, мотивация, мотивы, физическое воспитание, ценностное отношение, здоровьесберегающие технологии, интерес.

Alyona Vakhnova, Irina Smoliar. FORMATION OF CULTURE OF HEALTH OF PUPILS OF THE SENIOR CLASSES AT PHYSICAL TRAINING LESSONS. To look at the characteristics of motivational aspect in the formation of health culture in high school students aged 13 -17. The analysis of the results, which was carried out taken the gender differences into consideration, showed that the interest to physical education and sport decreases considerably at the age of 14 – 16, especially in girls. The study of motivation and motives for physical training in high school students made it possible to conclude that there is a direct correlation between “fashion and prestige” and “interest in physical training and sport”. In addition, the students take pleasure in participating in sport events. Girls, in particular, like various games and forms of entertainment. It proves that the informal approach can help to make the majority of students accustomed to individual physical activities which are aimed at keeping fit. **

Key words: health culture, motivation, motives, physical education, value attitude, healthcare technologies, interest.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.

Оксана Войтович, Володимир Сергієнко*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Київ)*

ВИКОНАННЯ СТУДЕНТАМИ-ЕКОЛОГАМИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті охарактеризовано важливість застосування методу проектів у підготовці фахівців з вищою освітою та розкрито можливості хмарних технологій у реалізації технологічних проектів майбутніми екологами. Це дало змогу ефективно розбудовувати відкриту систему навчання, консультування та підготовки кваліфікаційних проектів майбутніх екологів. Показано можливості використання спільного доступу до ресурсів на віртуальному диску, їх редагування та оцінювання учасниками проектів та науковими керівниками.

Нами запропоновано тематику науково-дослідницьких проектів студентів визначати за тематикою їх кваліфікаційних або курсових робіт, що має відношення до практичного блоку навчальної програми й є метою поглиблення знань студентів у певній проблематиці, аби диференціювати процес навчання та зробити його практично спрямованим.

Ключові слова: *хмарні технології, метод проектів, навчальний процес, майбутні екологи.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Забезпечення якісної підготовки майбутніх екологів неможливе без організації навчального процесу орієнтованого на формування пізнавальних та дослідницьких компетенцій, що передбачає знання теоретичних основ, засобів і методів розв'язання професійних завдань; уміння аналізувати, прогнозувати свою діяльність та самостійно обирати засоби та способи дії в певних конкретних ситуаціях; здатність до саморозвитку та самореалізації опанування сучасних наукових досягнень та їх впровадження; позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності. Актуальною проблемою залишається підготовка майбутніх екологів до використання комп'ютерних інформаційних технологій у професійній діяльності, які вивчають лише одну дисципліну «Інформатика та системологія», чого недостатньо для того, щоб познайомити майбутніх екологів не лише із комп'ютерними технологіями, але і з основами їх застосування у професійній діяльності, сучасним програмним забезпеченням. Це змушує шукати нові шляхи підготовки майбутніх екологів в умовах стрімкого розвитку технологій та комунікацій, зокрема «cloud computing», або «хмарних технологій». Поєднати ці дві нові технології: проектне навчання та хмарні технології у підготовці майбутніх екологів нам видається досить цікавим і перспективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метод проектів – це педагогічна технологія, яка включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю. Тому, якщо ми говоримо про метод проектів, то маємо на увазі саме спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), що повинна завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформленим певним способом. В основу методу проектів покладена ідея, що складає суть поняття «проект», його прагматична спрямованість на результат, що виходить при рішенні практично або теоретично значимої проблеми [4]. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Щоб домогтися такого результату, необхідно навчити студентів самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, залучаючи для цього знання з різних областей, здатність прогнозувати результати і можливі наслідки інших варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Метод проектів орієнтований на самостійну діяльність – індивідуальну, парну, групову, яку студенти виконують протягом визначеного часу. Метод проектів завжди передбачає рішення якоїсь проблеми, а рішення проблеми передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого боку – необхідність інтегрування знань і умінь з різних сфер науки, техніки, технології, творчих областей. Результати виконаних проектів повинні бути, що називається «відчутними»: якщо це теоретична проблема – то

конкретне рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження. Метод проектів впроваджувався із використанням пакету MsOffice, однак як стверджував Стів Баллмер, генеральний директор Microsoft «...майбутнє комп'ютерних мереж – за онлайн-документами і сервісами, віддалений доступ до яких надається як інтернет-послуга» [2]. Мова йде про технології, які дозволяють користувачам використовувати зовнішні, розташовані за межами їх персональних комп'ютерів, безмежні обчислювальні ресурси, щоб виконувати внутрішні завдання.

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, якій присвячується зазначена стаття. Досі у підготовці екологів практично не використовувався метод проектів, адже попередні дослідження присвячені підвищенню рівня екологічної свідомості, культури та світогляду (Н.П. Єфіменко, С.В. Совгіра, Т.С. Нінова, Н.І. Тимошенко); удосконаленню існуючих технологій вищої екологічної освіти (Г.В. Тітенко, С.В. Шмалей.); фаховій екологічній освіті (Г.А. Білецька, В.М. Боголюбов, М.О. Клименко, Д.В. Лико, І.М. Тимчук, Н.М. Рідей, С.Р.Рибніков, Ю.А.Скиба); формуванню професійної компетентності еколога (В.М. Боголюбов, Ю.В. Рибалко, І.О. Солошич); природничій підготовці екологів (Г.А. Білецька, О.С. Заблоцька, О.В. Кофанова). Водночас, як свідчать результати численних наукових досліджень, використання комп'ютерних технологій в процесі підготовки майбутніх екологів є недостатньо вивченою.

Формування цілей статті (постановка завдання). Впровадження методу проектів у підготовку майбутніх екологів має свою специфіку. Викладачі екологічних дисциплін асоціюють метод проектів із підготовкою студентами презентацій на теми, що вивчаються у фахових дисциплінах, однак вони здебільшого не враховують необхідність використання спеціальних методів та прийомів для реалізації проектної діяльності. До невирішених проблем також відносимо низьку мотивацію окремих студентів та недостатню практичну підготовленість студентів з використання комп'ютерних технологій.

З огляду на це метою статті є висвітлення можливостей методу проектів, що реалізується з використанням хмарних сервісів, які дають змогу ефективно та з мінімальними витратами розбудувати відкриту систему навчання, консультування та підготовки кваліфікаційних проектів майбутніх екологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час методу проектів приділяється значна увага в багатьох країнах світу. Спочатку його називали методом проблем і пов'язувався він з ідеями гуманістичного напрямку у філософії та освіті. Робота за методом проектів передбачає постановку певної проблеми і наступне її розкриття, вирішення, з обов'язковою наявністю ідеї та гіпотези вирішення проблеми, чітким плануванням дій, розподілом (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії, відповідальності учасників проекту за свою частину роботи, регулярного обговорення проміжних кроків та результатів. Метод проектів є ефективним в тому випадку, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання з різних галузей, а також застосування дослідницьких методик (наприклад, дослідження екологічних проблем у різних регіонах світу, створення серії репортажів з різних регіонів за однією з проблем, які б розкривали певну тему, зокрема, впливу кислотних дощів на оточуюче середовище чи розміщення різноманітних галузей промисловості в різних регіонах тощо).

Виділяють такі основні етапи і зміст проектної роботи:

- Пошуковий: визначення теми проекту, пошук та аналіз проблеми, висування гіпотези, постановка цілі, обговорення методів дослідження.
- Аналітичний: аналіз вхідної інформації, пошук оптимального способу досягнення цілі проекту, побудова алгоритму діяльності, покрокове планування роботи.
- Практичний: виконання запланованих кроків.
- Презентаційний: оформлення кінцевих результатів, підготовка та проведення презентації, "захист" проекту.
- Контрольний: аналіз результатів, коригування, оцінка якості проекту.

Характерні для навчальних проектів організаційні форми робіт:

- групове обговорення, "мозкова атака", "круглий стіл";
- самостійна робота учнів;
- консультації з керівником проекту;
- консультації з експертами;
- екскурсії;
- лабораторна робота;
- творчий звіт, «захист» проекту.

Нами здобуто успішний досвід проведення навчальних проектів із студентами-екологами найрізноманітнішої тематичної спрямованості. Тематика проектів майбутніх екологів має відношення до практичного професійно спрямованого блоку навчальної програми й є метою поглиблення знань окремих студентів у певній царині, аби диференціювати процес навчання. Найчастіше теми проектів стосуються конкретного практичного питання, що є актуальним для реального життя. Разом з тим, вона вимагає залучення знань студентів не лише з одного предмету, але й з різних галузей, стимулює систематичне творче мислення, «вмикання» навичок дослідницької роботи.

З метою практичного впровадження методу проектів та покращення рівня підготовки майбутніх екологів до використання комп'ютерної техніки у професійній діяльності нами визначено такі вимоги до використання методу проектів:

1. Наявність значимої в дослідницькому плані проблеми, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її рішення.
2. Практична, теоретична, пізнавальна значимість передбачуваних результатів.
3. Вміння організувати самостійну (індивідуальну, парну, групову) діяльність студентів.
4. Структурування змістовної частини проекту (із указівкою поетапних результатів).
5. Використання дослідницьких методів, що передбачають визначену послідовність дій:
 - визначення проблеми і задач дослідження, що впливають з неї, (використання в ході спільного дослідження методу «мозкової атаки», «круглого столу»);
 - висування гіпотези їхнього рішення;
 - обговорення методів дослідження (статистичних, експериментальних, спостережень і ін.);
 - обговорення способів оформлення кінцевих результатів (презентацій, захисту, творчих звітів, переглядів і ін.);
 - збір, систематизація й аналіз отриманих даних;
 - підведення підсумків, оформлення результатів, їхня презентація;
 - висновки, висування нових проблем дослідження.

Успішне виконання науково-дослідної діяльності в рамках реалізації методики проектів може бути при додержанні таких умов:

- активна участь студентів у науковій роботі протягом усього періоду навчання;
- поступове ускладнення завдань з орієнтацією студента в напрямі його спеціальності;
- забезпечення взаємодії в науковій роботі студентів старших і менших курсів;
- тісний зв'язок наукової роботи з навчальною і науковою діяльністю кафедр ВНЗ.

Результатом впровадження проектного навчання є розроблення та захист портфоліо навчального чи наукового проекту, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій та відповідність спеціальним вимогам до змісту та структури.

«Портфоліо проекту - це комплект інформаційних, дидактичних і методичних матеріалів до навчального проекту, розроблений з метою його ефективної організації та навчання з теми» [3, С. 134].

Нами запропоновано тематику науково-дослідницьких проектів студентів визначати за тематикою їх кваліфікаційних або курсових робіт. Це дозволяє уникнути автоматизму при створенні окремих елементів електронного портфоліо, оскільки студенти зацікавлені у тому, щоб їх портфоліо не лише відповідало формальним вимогам, але і розкривало зміст їх кваліфікаційної (курсної) роботи. Вони самі знаходять багато корисної інформації не лише

для портфоліо свого проекту, але і для самої кваліфікаційної роботи, вчать проводити дослідження та здійснювати опрацювання його результатів, будувати різні види графіків та діаграм. Створення публікації, презентації та веб-сайту дозволяє урізноманітнити їх кваліфікаційну (курсову) роботу. Особливо корисним є створення презентації за темою проекту: її студенти можуть використати як при захисті проекту, так і при захисті кваліфікаційної (курсової) роботи.

Створювати ці всі елементи ми пропонуємо з використанням пакету Google Apps, у якому є всі необхідні хмарні сервіси не лише для розроблення колективних проектів, але й для роботи в режимі спільного доступу, що дає змогу викладачам (керівникам проекту) моніторити стан виконання проекту, адже «cloud computing» (хмарні обчислення) – технологія опрацювання даних, в якій програмне забезпечення надається користувачеві як Інтернет-сервіс. Користувач має доступ до власних даних, але не може управляти і не повинен піклуватися про інфраструктуру, операційну систему (ОС) і власне програмне забезпечення (ПЗ), з яким він працює. «Cloud computing – це парадигма, в рамках якої інформація постійно зберігається на серверах в мережі інтернет і тимчасово кешується на клієнтській стороні, наприклад на персональних комп'ютерах (ПК), ігрових приставках, ноутбуках, смартфонах тощо [1].

Виділяють три головних напрямки впровадження „cloud computing” [6]:

– Додаток як сервіс (SaaS, Software as a Service). У цю нішу потрапляє практично будь-який додаток, що працює через Всесвітню мережу. Розробників в ній - тисячі. Всі ми вже давно користуємося «cloud computing», анітрохи про це не замислюючись.

– Платформа як сервіс (PaaS, Platform as a Service). Вона дозволяє створювати і впроваджувати програми на основі хостингу, використовуючи мову програмування та пакети від провайдера-розробника. Серед них - Salesforce, Intuit Partner Platform, Google Apps, Microsoft Azure.

– Інфраструктура як сервіс (IaaS, Infrastructure as a Service). До цього ставляться використання сервера і дискового простору, віддалених від користувача.

«Cloud computing» передбачає [5]:

– послуги на вимогу. Організація може отримати необхідне, коли це їй потрібно.

– широкий доступ до мережі. “Хмара” забезпечує мережний доступ та управління програмним забезпеченням та сервісами – а це означає доступ будь-де та будь-коли.

– об'єднання ресурсів. Велика кількість користувачів розділяє незалежні від місця розташування ресурси та витрати у екологічно-збалансований спосіб.

– гнучкий розподіл ресурсів. У міру зміни потреб послуги у „хмарі” можуть швидко розростатися. Організації не потрібно турбуватися про підключення нових серверів до мережі або перерозподіл ресурсів.

– вимірювання послуг. Використання тарифікується – за кожного користувача або за годину. Це означає, що платити організації доведеться лише за те, чим вона користується. Рівні обслуговування визначаються на договірній основі.

„Cloud computing” включає поняття Програмне забезпечення як послуга, Веб 3.0 і інші технологічні тенденції, загальною в яких є впевненість, що мережа Інтернет в змозі задовольнити потреби користувачів в обробці даних. Наприклад, Google Apps (додатки) (рис. 1) забезпечує функціонування програмного забезпечення без інсталяції (встановлення на ПК) в режимі онлайн, доступ до якого відбувається за допомогою Інтернет-браузера тоді як саме програмне забезпечення і дані зберігаються на серверах Google.

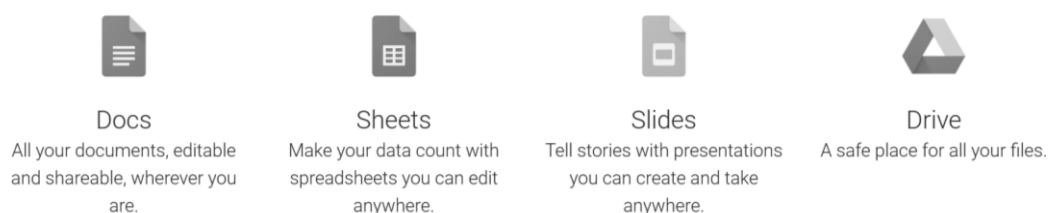

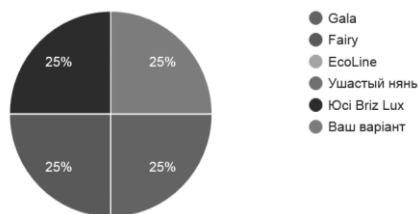
Рис.1. Додатки Google

Служба підтримує декілька веб-додатків зі схожою функціональністю як у традиційних офісних пакетів, і включає: Docs (документи аналогічні документам, створеним у програмі MsWord), Sheets (таблиці, аналогічні електронним таблицям, створеним у програмі MsExcel), Slides (презентації, аналогічні презентаціям, створеним у програмі Ms Power Point), Google Calendar, Blogger, Google Sites та ін. Онлайнві музичні та відео-сервіси часто замінюють користувачам радіо, телебачення, музичні центри, які забезпечують можливість закачувати свої ролики і переглядати популярні ролики друзів на YouTube, купувати, записувати, завантажувати музику з безлічі сайтів. Онлайнві перекладачі працюють набагато краще ніж дискові версії їх аналогів, завдяки можливості постійного оновлення словників та впровадження нових семантичних закономірностей. Спілкування реалізується як через традиційну електронну пошту, так і через соціальні мережі. Карти місцевості, онлайнві платежі, онлайнві ігри, онлайнві віртуальні світи, пошукові системи, чати, торенти – все це реалізується за рахунок «cloud computing», тому навчання їх використовувати і навчання з їх використання є важливим елементом підготовки майбутнього фахівця.

Для прикладу продемонструємо елементи портфоліо магістерського проекту студентки спеціальності «Екологія» Шекель Юлії, розроблені за темою «Екологічні проблеми використання побутової хімії (на прикладі засобів для миття посуду)».

1. Яким миючим засобом ви користуєтесь?

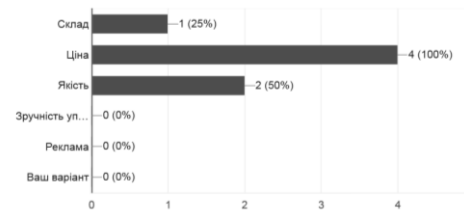
4 відповіді

а

2. За яким критерієм ви обираєте миючий засіб?

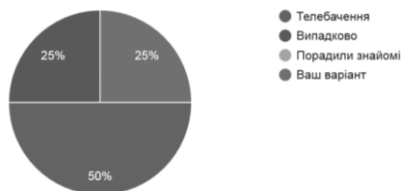
4 відповіді

б

3. Як ви дізналися про ваш миючий засіб?

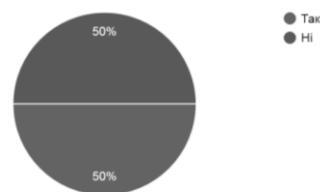
4 відповіді

в

4. Чи задоволені ви своїм вибором?

4 відповіді

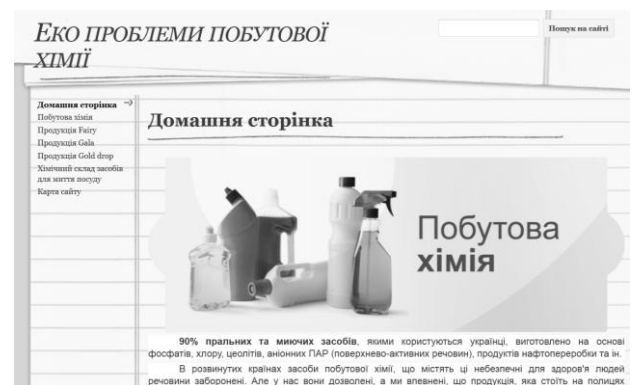

г

Рис. 2. Результати проведення Інтернет-опитування (фрагмент)

а

б

Рис. 3. Блог (а) та веб-сайт (б) (фрагменти)

Висновки з даного дослідження. Таким чином, нам вдалося значно підвищити технологічну компетентність майбутніх екологів завдяки поєднанню проектної та наукової діяльності за темою кваліфікаційної (курсової) роботи з використанням хмарних технологій.

Джерела та література

1. Chappell D. A short ntrouction to cloud platforms: an enterprise-oriented view / David Chappell [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.davidchappell.com/CloudPlatforms--Chappell.pdf>
2. Балмер С. 5 вимірів хмарних обчислень. Лекція голови Microsoft для студентів КПІ та інших ВНЗ [Електронний ресурс] / Стів Балмер. – Режим доступу: <http://www.microsoft.com/ukraine/events/ballmer-students-lecture-2010/default.mspх>
3. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.
4. Ісаєва Г. Метод проєктів – ефективна технологія навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
5. Романченко В. Облачные вычисления на каждый день [Електронний ресурс] / Владимир Романченко // 3DNews - Daily Digital Digest.- Режим доступу: http://www.3dnews.ru/editorial/cloud_computing
6. Хмарні обчислення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хмарні_обчислення.

References

1. Chappell D. A short ntrouction to cloud platforms: an enterprise-oriented view / David Chappell [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.davidchappell.com/CloudPlatforms--Chappell.pdf>
2. Balmer S. 5 vimiriv hmarnih obchislen'. Lekcija golovi Microsoft dlja studentiv KPI ta inshih VNZ [Elektronnij resurs] / Stiv Balmer. – Rezhim dostupu: <http://www.microsoft.com/ukraine/events/ballmer-students-lecture-2010/default.mspх>.
3. Bujnic'ka O. P. Informacijni tehnologiji ta tehnicni zasobi navchannja. Navch. posib. – K.: Centr uchbovoji literaturi, 2012. – 240 s.
4. Isajeva G. Metod proektiv – effektivna tehnologija navchannja [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
5. Romanchenko V. Oblachnye vychislenija na kazhdyj den' [Elektronnij resurs] / Vladimir Romanchenko // 3DNews – Daily Digital Digest. – Rezhim dostupu: http://www.3dnews.ru/editorial/cloud_computing
6. Hmarni obchislennja [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Hmarni_obchislennja.

Оксана Войтович, Владимир Сергиенко. ВЫПОЛНЕНИЕ СТУДЕНТАМИ-ЭКОЛОГАМИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПРОЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОБЛАЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ. В статье охарактеризованы важность применения метода проектов в подготовке специалистов с высшим образованием и раскрыты возможности облачных технологий в реализации технологических проектов будущими экологами. Это позволило эффективно создавать открытую систему обучения, консультирования и подготовки квалификационных проектов будущих экологов. Показаны возможности использования общего доступа к ресурсам на виртуальном диске, их редактирование и оценка участниками проектов и научными руководителями.

Нами предложено тематику научно-исследовательских проектов студентов сопоставлять с тематикой их квалификационных или курсовых работ, что позволяет улучшить уровень знаний студентов в определенной проблематике и способствует практической направленности обучения.

Ключевые слова: облачные технологии, метод проектов, учебный процесс, будущие экологи.

Oxana Voytovych, Vladimir Sergienko. IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGICAL PROJECTS BY STUDENTS- ENVIRONMENTALISTS FOR THE USING OF CLOUD COMPUTING. The article describes the project method and disclosures opportunities of cloud technologies in the implementation of technological projects by future environmentalists. This made it possible to develop an open system of training, consultancy and preparation of qualifying projects for future environmentalists in an efficient and with minimal cost. The possibilities of sharing to resources on a virtual disk, their editing and evaluating them by project participants and research executives were showed.

We propose to determine project by the topics of student`s qualification or course work, which is related to the practical block of the curriculum, and is aimed at deepening students' knowledge of a particular problem in order to differentiate the learning process and make it practically oriented.

During the creation of the electronic portfolio of projects, students learn to research and process their results, build different types of charts and diagrams, create scientific publications, presentations, blogs and websites.

Key words: cloud technologies, project method, educational process, future environmentalists

Стаття надійшла до редколегії 31.10.2017р.

Світлана Вірста

Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті висвітлюються особливості сучасного компетентнісного підходу в освітньому процесі, що покликаний забезпечити соціалізацію учнів та їхню інтеграцію в сучасне суспільство, сформувати в них стійкі моральні принципи й світоглядні орієнтири, виховати особистість із національною свідомістю, громадянськими якостями й критичним мисленням, здатною до творчого вирішення життєвих задач, саморозвитку та самонавчання.

Розглядаються аспекти формування ключових компетентностей та літературної компетентності учнів на уроках зарубіжної літератури за умови використання методів критичного мислення та компетентнісно орієнтованих завдань на уроках зарубіжної літератури. Визначаються етапи базової техніки формування критичного мислення учнів.

Ключові слова: освітній процес, компетентність, мислення, критичне мислення, ключові компетентності, літературна компетентність, компетентнісно орієнтовні завдання.

Коли людина припиняє читати, вона перестає мислити.

Дені Дідро

Постановка проблеми зумовлена змінами у законі України «Про освіту», що відрізняється рядом нововведень, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей [1, с. 1].

Тому стратегічно важливим у викладанні зарубіжної літератури в 2017-2018 навчальному році є компетентнісний підхід, що покликаний забезпечити соціалізацію учнів та їхню інтеграцію в сучасне суспільство, сформувати в них стійкі моральні принципи й світоглядні орієнтири, виховати особистість із національною свідомістю, громадянськими якостями й критичним мисленням, здатною до творчого вирішення життєвих задач, саморозвитку та самонавчання.

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [1, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій про освіту визначає, що найбільш результативними є заняття, які спонукають учнів до самостійного критичного мислення. Ми розмірковуємо про те, яким чином ми приймаємо рішення або справляємося з завданням/проблемою. Учні, які мислять критично і навчаються з інтересом, готові до виконання складних інтелектуальних завдань як у класі, так і повсякденному житті. Останнім часом питання розвитку критичного мислення учнів є досить актуальними в освіті.

Поняття «критичне мислення» використовується в методичній літературі вже давно. Фахівці різних галузей освіти інтерпретують цю дефініцію по-різному. З точки зору філософів, критичне мислення – це вміння мислити логічно. Теоретики літератури наголошують, що це підхід, за якого, розклавши текст на складові частини, розглядають, яким чином він впливає на читачів. У середині минулого століття швейцарський психолог Ж. Піаже писав, що ми вчимося, осмислюючи світ на основі тих уявлень, які у нас вже є. А в процесі осмислення світу ми змінюємо наші старі уявлення і, таким чином, ще більше розширюємо свою здатність осмислювати кожен наш дотик до світу [3, с. 7].

Мета статті – визначити основні концептуальні засади і практичні засоби формування літературної компетентності та її складників, які тісно пов'язані з формуванням комунікативної компетентності, розвитком умінь і навичок володіння учнями українською мовою, видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення. Тому якісна співпраця вчителя зарубіжної літератури й учнів мають сформувати предметну літературну компетентність. Вивчення зарубіжної літератури – це завжди творчий процес, у якому вчитель та учні є повноправними партнерами й учасниками культурного діалогу, який має зробити книгу невід'ємною частиною життя молодшої людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Закон «Про освіту» трактує компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність учня успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Програма з зарубіжної літератури забезпечує розвиток ключових компетентностей (уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, інформаційно-комунікаційної, соціальної, громадянської, загальнокультурної), а також спрямована на формування літературної компетентності, яка передбачає:

- 1) розуміння учнями літератури як невід'ємної частини національної і світової художньої культури;
- 2) усвідомлення специфіки літератури як мистецтва слова, її гуманістичного потенціалу й місця в системі інших видів мистецтва;
- 3) знання літературних творів, обов'язкових для вивчення, ключових етапів і явищ літературного процесу, основних світоглядних позицій видатних письменників, усвідомлення їхнього внеску в скарбницю світової культури;
- 4) оволодіння основними літературознавчими поняттями й застосування їх у процесі аналізу та інтерпретації творів;
- 5) формування якостей творчого читача та розвиток читацького досвіду;
- 6) умінь й навички створення усних і письмових робіт різних жанрів;
- 7) умінь орієнтуватися у світі художньої літератури й культури (класичної та сучасної), оцінювати художню вартість творів, порівнювати їх (у різних перекладах; в оригіналах і перекладах, переспівах; утілення в інших видах мистецтва тощо) [2, с. 2].

Структура літературної освіти, яка затверджена новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, передбачає три етапи: прилучення до читання, системне читання, творчо-критичне читання. Вивчення зарубіжної літератури побудовано на поєднанні основних принципів: історико-літературного, жанрово-родового й мультикультурного [5, с. 2].

Сьогодні завдання освітян – допомогти учням/студентам стати зрілими особистостями, так налаштувати своє мислення, щоб можна було змінити наші ключові переконання, сталі думки, викликати інші емоції, іншу поведінку, яка була б продуктивнішою та успішнішою. Навчити молодих людей мотивувати себе, здійснювати саморегуляцію своїх емоцій, умінь розуміти емоції інших і вибудовувати взаємодію з людьми, оскільки без саморегуляції власних емоцій, без мотивування себе – не буде досягнень у сфері будь-якої діяльності.

Отже, першочерговим завданням вчителя є розвиток компетентностей, які дають можливість учням/студентам адекватно оцінювати нові життєві обставини і долати різноманітні проблеми. І виконання цього завдання можливо лише при умові постійного професійного росту освітян.

Щоб не загубитися у сучасному інформаційному суспільстві, яке швидко розвивається і базується на сучасних технологіях, не стати об'єктом маніпулювання різноманітними політичними технологіями, засобами інформації, а формувати власну громадську думку, активно впливати на життя суспільства потрібні нові шляхи формування особистості. Тому сьогодні критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а розумний розгляд різноманітності підходів щодо вирішення завдань сьогодення.

Саме методи та прийоми критичного мислення дають можливість освітянам реалізувати основні завдання у формуванні ключових компетентностей сучасного учня.

Заняття зарубіжної літератури спрямовані на розвиток критичного мислення, оскільки передбачають аналіз, синтез художнього твору в контексті полікультурного аспекту.

Саме у процесі системного вивчення курсу «Зарубіжна література» (5-11 класи) відбувається формування й розвиток літературної компетентності учнів з урахуванням емоційно-ціннісної, загальнокультурної, літературознавчої та компаративної компетенцій та змістових ліній [2, с. 1].

Компетентний читач виявляє:

- здатність уявляти й переживати прочитане, відчувати естетичну насолоду від художнього слова, поважати здобутки інших народів, цінувати надбання національної культури інших народів, відкривати національні й загальнолюдські цінності, критично мислити, творчо діяти в умовах глобалізаційних змін та полікультурного суспільства;
- уміння інтерпретувати прочитане, знаходити авторські смисли і формувати власні судження.

Ключова компетентність передбачає уміння, ставлення та навчальні ресурси. Завдання вчителя – побудувати навчальне заняття так, щоб мотивувати інтерес (позитивні емоції) до прочитання та аналізу художнього твору.

Інтерес – це захоплення, зацікавлення чимось, прагнення щось зробити і дізнатись, – те, що збуджує наше природне бажання діяти. А радість – це наслідок успішно виконаної діяльності. Відповідно, якщо ми організуємо навчання через позитивні емоції, тобто через проблемні ситуації подиву, які викликають інтерес, та отримуємо розв'язку, яка супроводжується радістю, то наш навчальний процес ефективний.

Базова техніка формування критичного мислення має такі ключові етапи:

1. **Виклик.** Ціль – формування особистого інтересу для отримання інформації. Задача вчителя на цьому етапі – узагальнити знання учнів, допомогти кожному визначити «своє особисте знання» й основні цілі для отримання нових. В цьому допомагають техніки індивідуальної, парної, групової роботи; брейнстормінгу; спільних прогнозувань; озвучування проблемних питань тощо.)

2. **Осмислення.** Учні знайомляться з новою інформацією. При цьому вони мають відслідковувати своє розуміння і записувати у вигляді питань те, що вони не зрозуміли для того, щоб пізніше заповнити ці «білі плями». Головний принцип етапу осмислення – вчитель має давати учням право/установку на індивідуальні пошуки інформації з подальшим груповим обговоренням та аналізом.

3. **Рефлексія.** Учні мають обдумати те, що вони дізналися нового та як включити ці поняття в свої уявлення; обговорити, як це вплинуло на їхні думки, бачення, поведінку [3, с. 21].

Підготовка вчителем компетентісно орієнтованого завдання є способом організації діяльності учня, спрямованого на формування бажання набувати й застосовувати навички, вміння, здібності. Компетентісно орієнтовні завдання бувають предметні, міжпредметні, метапредметні.

Компетентісно орієнтовні завдання на уроках зарубіжної літератури направлені на:

- інтерпретацію,
- аналогію,
- порівняння,
- моделювання,
- структурування,
- пошук прообразу,
- завдання-можливість та ін.

Структура таких завдань передбачає стимул, формулювання завдання, джерело інформації, форму показу результатів та інструмент перевірки діяльності.

Кожен етап базової техніки формування критичного мислення дає можливість використання величезного спектру методів критичного мислення. Для «виклику» актуальними будуть: «Кошик ідей», «Асоціативний кущ», «Дерево передбачень», «Знаємо – Хочемо дізнатись – Дізнались» та ін. «Осмислення» передбачає: «Читання з маркуванням», «Читання з зупинками», «Запитай у письменника», «Мозаїка» та ін. Для етапу «рефлексія» актуальними будуть: «Ментальна карта», «Займи позицію», «Спич у картинках» та ін. [6, с. 21].

Таким чином, критичне мислення допомагає в тих ситуаціях, де ми не знаємо, як правильно діяти, де немає готового алгоритму дій. Для того, щоб розв'язати нову, несподівану практичну ситуацію-проблему нам потрібно розмірковувати: шукати зв'язки, по-новому переосмислювати, сприймати, представляти та формулювати задачу своєї діяльності.

Аби учні мали змогу розвивати критичне мислення, варто використовувати сім чинників, що сприяють розвитку критичного мислення учнів:

- 1) цілі навчання (мотивація) – створення проблемних ситуацій;
- 2) засіб навчання, тобто правила здійснення критичних розмірковувань;
- 3) зміст навчання, який представлений системою проблемних задач;
- 4) метод навчання, який передбачає створення для учнів ситуацій вибору (проблемні методи навчання);
- 5) форма навчання, яка забезпечує діалог у процесі розв'язування проблемних задач;
- 6) метод контролю, який передбачає письмові завдання для учнів та наступну групову й індивідуальну рефлексію: аналіз і критику, самоаналіз та самокритику;
- 7) стиль навчання, який надає учню право на помилку та моделює ситуації виправлення помилок [4, с. 3].

Як приклад візуалізації мислення і альтернативного запису – майндмеппінг (*англ. Mind map*) – ментальні карти. Креативна, зручна і ефективна техніка, дає можливість концентрувати увагу учнів у структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації, вирішення завдань.

В основі цієї техніки лежить принцип «радіантного мислення», що відноситься до асоціативних розумових процесів, відправною крапкою або точкою дотику яких є центральний об'єкт. (Радіант – точка небесної сфери, з якої як би виходять видимі шляхи тіл з однаково направленими швидкостями, наприклад, метеоритів одного потоку) [4, с. 3]. Це показує нескінченну різноманітність можливих асоціацій і, отже, невичерпність можливостей мозку. Подібний спосіб запису дозволяє карті пам'яті необмежено рости і доповнюватися. Ідея полягає в створенні такої «несучої конструкції», покликаної допомогти відновити живі думки, що знаходяться за нудним текстом, або створити їх, якщо використовувати майндмеппінг як інструмент для створення нових ідей. Адже пам'ять і креативність, по суті, дві сторони одного процесу: пам'ять відтворює минуле, а креативність створює майбутнє. Такі інтелект-карти на уроках зарубіжної літератури можна використовувати для:

- роботи з текстовим матеріалом: складання планів переказів текстів, текстів поезій, що необхідно вивчити напам'ять;
- під час вивчення творчості письменників, поетів можна скласти карти, які можуть включати в себе їх основні твори, асоціації до них, рядки з віршів, крилаті вирази, біографію письменників;
- ефективно використовувати карти при підготовці до іспиту, оскільки на запам'ятовування і повторення інформації витрачається менше часу, її відтворення стає більш осмисленим.

Учні/студенти можуть як самі скласти інтелект-карту, так і за допомогою вчителя. Символ, як глибинний образ реальності, що містить у собі її зміст, може виступати засобом спостереження та пізнання цієї реальності. Метод «Символічного бачення або Спич у малюнках» полягає у відшуканні або побудові учнем зв'язків між об'єктом та його символом. Учитель може запропонувати учням спостерігати за подіями художнього твору,

щоб зобразити його символ у графічній, знаковій, словесній або іншій формі. Використовуючи цей метод, учням можна запропонувати такі завдання: намалюйте предмет, який символізував би твір чи його героїв (журавель – символ багатства, радості, достатку; Ясунарі Кавабата повість «Тисяча журавлів»). Приклади учнівських робіт за повістю наведені на малюнках 1 та 2.

Під час підбиття підсумків учні вдосконалюють важливе вміння – аналізувати інформацію, викладати складні ідеї, передавати почуття й уявлення в кількох словах, співвідносити нову інформацію зі своїми сталими уявленнями, тобто свідомо пов'язувати нове з давно відомим.

Дієвим методом розвитку критичного мислення на цьому етапі уроку є обговорення в загальному колі. Так, наприкінці уроку можна запропонувати учням відповісти на запитання:

- 1) Чи отримали ви сьогодні новий досвід? Який саме?
- 2) Про що ви хотіли б дізнатися більше?
- 3) Які думки, почуття викликала у вас ця робота?

Мал.1

Мал.2

Висновок. У процесі вивчення зарубіжної літератури учні набувають окрім ключових і предметні компетентності, що є важливими для формування духовно-емоційного світу учнів, їхнього світогляду, моральних цінностей. Перелік методів розвитку критичного мислення достатньо великий. Добирати їх учителю варто з огляду на мету, завдання, зміст уроку. Крім того, потрібно зважати на особливості цих методів, адже на певних етапах уроку вони є ефективнішими, а отже, доречнішими. Учителю має опанувати якомога більше методів розвитку критичного мислення і бути обізнаним з особливостями їх ефективного застосування. І одним з аспектів ефективності взаємодії вчителя та учня є атмосфера позитиву, а ще – і це принципово важливо – самому мислити критично.

Джерела та література

1. Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>. – Назва з екрана.
2. Методичні рекомендації щодо викладання зарубіжної літератури у 2017/2018 навчальному році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-zarubiz>. – Назва з екрана.
3. Пометун О. І. Навчаємо мислити критично: посіб. для вчит. // О. І. Пометун, І. М. Сущенко. – Д. : ЛІРА, 2016. – 144 с.
4. Пометун О. І. Основи критичного мислення: метод. посіб. для вчителів // О. І. Пометун, І. М. Сущенко. – Д. : ЛІРА, 2016. – 156 с.
5. Шкільне життя: вчителям, учням, батькам. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <https://www.schoollife.org.ua/onovlena-programa-2017-roku-z-zarubizhnoyi->. – Назва з екрана.
6. Як розвивати критичне мислення в учнів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>. – Назва з екрана.

References

1. Zakon Ukraini «Pro osvitu». – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>. – Nazva z ekrana. – Nazva z ekrana.
2. Metodichni rekomendacii shhodo vikladannja zarubizhnoї literaturi u 2017/2018 navchal'nomu roci. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-zarubiz/>. – Nazva z ekrana.
3. Pometun O. I. Navchaemo misliti kritichno: posib. dlja vchit. // O. I. Pometun, I. M. Sushhenko. – D. : LIRA, 2016. – 144 s.
4. Pometun O. I. Osnovi kritichnogo mislennja: metod. posib. dlja vchiteliv // O. I. Pometun, I. M. Sushhenko. – D. : LIRA, 2016. – 156 s.
5. Shkil'ne zhittja: vchiteljam, uchnjam, bat'kam. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu. – <https://www.schoollife.org.ua/onovlena-programa-2017-roku-z-zarubizhnoyi->. – Nazva z ekrana.
6. Jak rozvivati kritichne mislennja v uchniv. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>. – Nazva z ekrana.

Светлана Вирста. КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИТЕРАТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА УРОКАХ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. В статье освещаются особенности современного компетентного подхода в образовательном процессе, который призван обеспечить социализацию учеников и их интеграцию в современное общество, сформировать у них стойкие моральные принципы и мировоззренческие ориентиры, воспитать личность с национальным сознанием, гражданскими качествами и критическим мышлением, способной к творческому решению жизненных задач, саморазвития и самообучения.

Рассматриваются аспекты формирования ключевых компетенций и литературной компетентности учащихся на уроках зарубежной литературы, при условии использования методов критического мышления и компетентно ориентированных заданий на уроках зарубежной литературы. Определяются этапы базовой техники формирования критического мышления учащихся.

Ключевые слова: образовательный процесс, компетентность, критическое мышление, ключевые компетенции, литературная компетентность, компетентно ориентировочные задания.

Svitlana Virsta. CRITICAL THINKING AS A WAY OF FORMING A LITERARY COMPETENCE IN THE CLASSES OF FOREIGN LITERATURE. The article deals with the peculiarities of the modern competency approach in the educational process, which is intended to ensure the socialization of students and their integration into the modern society, to form stable moral principles and ideological orientations, to educate the person with national consciousness, civic qualities and critical thinking capable of creative problem-solving, self-development and self-education.

The aspects of the formation of the key competences and students' literary competence in the classes of foreign literature are considered, with the use of the critical thinking methods and competency-oriented tasks. The stages of the basic technology of a critical thinking formation are determined.

Key words: educational process, competence, thinking, critical thinking, key competences, literary competence, competency oriented tasks.

Стаття надійшла до редколегії 28.11.2017 р.

УДК 316.77-057.87

Катерина Галацин

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ)

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

У статті розкриваються методичні основи експериментального дослідження реального стану сформованості комунікативної культури у студентів закладів вищої освіти. Комунікативна культура визначається як складне особистісне утворення, інтегральна якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань.

© Галацин К., 2017

Наголошено, що від рівня сформованості комунікативної культури залежить ефективність майбутньої професійної діяльності. Визначено критерії та показники сформованості комунікативної культури особистості (мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, особистісний і поведінково-діяльнісний); охарактеризовано високий, достатній, середній і низький рівні сформованості комунікативної культури студентів. Подано методи та психодіагностичні методики для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за кожним із визначених критеріїв і дослідження реального стану проблеми.

Ключові слова: комунікативна культура особистості, критерії сформованості комунікативної культури, показники сформованості комунікативної культури, рівень сформованості комунікативної культури особистості.

Постановка проблеми. Глобалізаційні тенденції, інтеграція культур, інтенсивний інформаційний обмін на всіх рівнях суспільної взаємодії визначають зростання ролі комунікації в українському суспільстві, що в свою чергу детермінує необхідність формування комунікативної культури особистості майбутнього фахівця. А відтак нагальною є потреба поглибленого формування комунікативної культури студентів під час навчання у закладах вищої освіти.

Реалії повсякденного життя свідчать про наявність *суперечностей* між соціальними вимогами до формування комунікативної культури майбутніх фахівців та їх певною мірою недооцінкою в сучасній системі вищої освіти; об'єктивно високим комунікативно-розвивальним потенціалом освітнього процесу у закладі вищої освіти та практично низьким рівнем сформованості комунікативної культури студентів; необхідністю формувати комунікативну культуру майбутнього фахівця та відсутністю науково обґрунтованих модифікованих змісту, форм і методів ефективною реалізації цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження комунікативної культури знайшло відображення в наукових працях, які узагальнюють їх результати в межах різних наукових шкіл, напрямів і підходів з метою побудови загальної теорії комунікації (М. Василик, Л. Землянова, В. Кашкін, Є. Кравченко, Г. Почепцов та ін.).

Питання формування комунікативної культури особистості, насамперед проблеми комунікативної взаємодії, психологічних основ комунікативної підготовки, педагогічних умов формування комунікативної культури й окремих комунікативних умінь і навичок у майбутніх фахівців відображені в наукових доробках М. Васильєвої, Н. Волкової, В. Грехнева, Л. Паламар, Л. Петровської, Г. Сагач, В. Тернопільської та ін.

Аналіз різних наукових джерел з досліджуваної проблеми свідчить про те, що практично невивченим на сьогодні є методичний аспект діагностування реального стану сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців. Тому *метою* статті є критеріально-рівневий аналіз процесу дослідження сформованості комунікативної культури студентів у вищій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи комунікативну культуру студентів як інтегральну якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань, вважаємо за доцільне оцінювати рівень її сформованості за окресленими й обґрунтованими критеріями [1].

За основу нами взято визначення критерію за Л.Путляєвою як «міри оцінювання досліджуваного явища та тих змін, які відбулися в розвитку окремих складових чи особистості в цілому в результаті експериментального навчання та виокремлених педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту» [5].

З аналізу складної структури комунікативної культури особистості [4] ми дійшли висновку, що доцільним є визначення реального стану її сформованості за наступними критеріями: мотиваційно-ціннісним, пізнавальним, особистісним і поведінково-діяльнісним. Так, мотиваційно-ціннісний критерій характеризує інтерес особистості до формування

комунікативної культури, прагнення до оволодіння комунікативними вміннями, зацікавленість у комунікативній взаємодії, орієнтацію на партнерство й співпрацю у розв'язанні професійних проблем, визнання культури спілкування та мовлення як особистісної цінності. У свою чергу, пізнавальний критерій визначає сформованість у майбутнього фахівця системи знань про сутність, функції, передумови ефективної комунікативної взаємодії, особливості професійного спілкування, психологію міжособистісних взаємин; розвиток умінь орієнтації в інформаційному просторі.

Гуманне ставлення студента до співрозмовника, готовність до духовної взаємодії, толерантність, емпатію, рефлексію, соціальну фасиліативність, здатність до самоконтролю, адекватність висловлювання, мовленнєвий етикет визначає особистісний критерій. Поведінково-діяльнісний критерій характеризує вміння та навички студентів, що дають змогу налагоджувати ефективну професійну та міжособистісну комунікативну взаємодію та зорієнтований на аналіз комунікативних умінь, раціональної поведінки у міжособистісній взаємодії, комунікативної діяльності, ініціативності та активної позиції в спілкуванні.

Кожен критерій вимагав розробки набору відповідних показників, на основі аналізу яких можна судити про рівень сформованості комунікативної культури студентів. Так, показниками мотиваційно-ціннісного критерію нами визначено: інтереси, потреби, установка на комунікативну діяльність, мотивація професійної діяльності, орієнтація на партнерство у взаємодії. Показниками пізнавального критерію є: наявність системи знань про сутність та закономірності комунікативної культури, про основні принципи міжособистісного та ділового спілкування, про функції комунікативної взаємодії у професійній діяльності, закони успішної комунікації, володіння основними поняттями, орієнтація в інформаційному просторі, гнучкість мислення. Показниками поведінково-діяльнісного критерію ми виділили: комунікативні вміння та навички; рефлексивність і креативність дій; самостійність дій під час виконання комунікативних завдань; соціальний інтелект, спосіб поведінки у конфліктній ситуації. Показниками особистісного критерію нами названо: емоційну сприйнятливість; оцінку та самооцінку особливостей комунікативної діяльності, почуття власної гідності, повагу до опонента, готовність до духовної взаємодії, толерантність, емпатію, мовленнєву грамотність, комунікабельність, соціальну фасиліативність, рівень комунікативного контролю, комунікативні та організаторські здібності[2].

Різне вираження показників визначає різні рівні прояву комунікативної культури, які різняться, по-перше, способом взаємодії (репродуктивним, ситуативним, рефлексивним і креативним) і, по-друге, ступенем їх прояву (низьким, середнім, достатнім і високим). Так, високий рівень характеризується тим, що всі показники визначених критеріїв комунікативної культури виявляються повною мірою (яскраво); достатній рівень відповідно характеризується тим, що всі показники проявляються достатньою мірою; середній – більшість із показників визначених критеріїв простежуються певною (середньою) мірою і, нарешті, низький рівень – показники сформованості комунікативної культури виявляються слабо.

На підставі зазначеного вище нами визначено та дано характеристику рівнів сформованості комунікативної культури студентів. Високий рівень сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців характеризується яскраво вираженим стійким інтересом до формування комунікативної культури та культури професійного спілкування, сформованістю стійкої потреби у спілкуванні, установки на комунікативну діяльність, високою мотивацією професійної діяльності, виразною орієнтацією на партнерство у взаємодії; сформованістю чіткої ієрархії цінностей і усвідомлення комунікативної культури як однієї із важливих особистісних професійних цінностей. Студенти з високим рівнем сформованості комунікативної культури мають систему усвідомлених оцінних знань про сутність, культуру й особливості спілкування, психологію міжособистісних взаємин та особливості людей; свідомо оперують основними поняттями та методами наукового пізнання; розвинене креативне комунікативне мислення, вільно орієнтуються в інформаційному просторі.

Володіють сформованими комунікативними вміннями, мають яскраво виражену особистісну спрямованість на взаємодію з іншими людьми, високий рівень соціального

інтелекту, комунікативні дії є рефлексивними та креативними, під час комунікативної діяльності яскраво виражена самостійність дій та креативність у взаємодії. Такі студенти мають сформовану систему особистісних якостей, значущих для комунікативної культури: почуття власної гідності, повагу до опонента, толерантність, готовність до духовної взаємодії, виражені вміння самоконтролю у спілкуванні; є комунікабельними, розвинена емпатія та соціальна фасилітативність, високий рівень комунікативного контролю, та комунікативних і організаторських здібностей; яскравим є прояв мовленнєвої грамотності.

Достатній рівень сформованості комунікативної культури студентів характеризується достатнім проявом інтересу до комунікативної діяльності, сформованістю потреби у спілкуванні, мотивацією до професійної діяльності та комунікації; орієнтацією на співробітництво у взаємодії; сформованістю системи цінностей і визначення ролі спілкування в ній. Студенти з достатнім рівнем сформованості комунікативної культури мають системні знання про спілкування, його види та структуру, а також особливості міжособистісної взаємодії; достатньо розвинене творче мислення студентів, орієнтування в інформаційному просторі. Мають достатні комунікативні вміння, здатні переносити знання в практичну комунікативну діяльність, мають достатній рівень розвитку соціального інтелекту, розвитку рефлексивності в соціальній взаємодії, ситуативну самостійність у комунікативній діяльності.

У студентів з достатнім рівнем сформованості комунікативної культури сформовані особистісні комунікативні якості: толерантність, повага до співрозмовника, комунікабельність, достатній рівень емпатії та комунікативного контролю, соціальної фасилітативності та комунікативних здібностей; вони є мовленнєво грамотні.

Середній рівень сформованості комунікативної культури характеризують нестійкий інтерес до формування комунікативної культури та професійного спілкування, ситуативна зацікавленість в її формуванні; ситуативність потреби у спілкуванні та мотивації у професійній діяльності та професійній комунікації; ситуативна або пасивна орієнтація на партнерство та співробітництво у взаємодії. Студенти з середнім рівнем сформованості комунікативної культури ситуативно здатні переносити знання в практичну діяльність, мають середній рівень розвитку соціального інтелекту, розвитку рефлексивності в соціальній взаємодії; ситуативну самостійність у комунікативній поведінці. У цих студентів сформований середній рівень соціальної фасилітативності, рефлексивності, емпатії, комунікативних здібностей, толерантності; їм властива гіпер- або гіпокомунікабельність, репродуктивна мовленнєва грамотність.

Для низького рівня сформованості комунікативної культури майбутніх інженерів характерними є відсутність інтересу до формування комунікативної культури та культури професійного спілкування; ситуативність або відсутність потреби у спілкуванні; студенти не усвідомлюють важливості формування комунікативної культури у професійній підготовці; вважають процес її формування стихійним. Знання про спілкування, комунікативність особистості, особливості їх формування є елементарними, розрізненими, поверхневими, мають репродуктивний характер. Ці студенти недостатньо орієнтуються в інформаційному просторі, є пасивними в самоосвіті.

У студентів з низьким рівнем сформованості комунікативної культури знання переважно не трансформуються у поведінку, комунікативні вміння проявляються епізодично. Вони мають низький рівень розвитку соціального інтелекту, рефлексивності в соціальній взаємодії; відсутні навички самостійності в комунікативній поведінці та визначений стиль поведінки у конфліктній ситуації. Для студентів з низьким рівнем сформованості комунікативної культури характерним є низький рівень соціальної фасилітативності, розвитку емпатії, толерантності; комунікативні особистісні якості знаходяться лише на стадії формування; вони зазвичай гіпер або гіпокомунікабельні, для них властива репродуктивна мовленнєва грамотність або ж неграмотність.

Детальніше зупинимось на методах дослідження реального стану сформованості комунікативної культури студентів за кожним із визначених нами критерієм. Так, для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за пізнавальним

критерієм найбільш коректними, на нашу думку, є: анкетування, аналіз студентських робіт (незакінчені речення, есе, розв'язок практичних завдань), спостереження, бесіди. У свою чергу, для дослідження рівня сформованості комунікативної культури студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм доцільно застосувати: анкетування, бесіди, спостереження, діагностику мотивації професійної діяльності (К. Земфір у модифікації А. Реана), діагностику потреби у спілкуванні (за Ю. Орловим), методику експрес-діагностики соціальних цінностей особистості [3, С.76-77].

Для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за поведінково-діяльнісним критерієм результативними, на нашу думку, є: анкетування, спостереження, бесіди, розв'язування практичних завдань, а також різноманітні методики: діагностику типових способів поведінки в конфліктних ситуаціях (за Томасом), діагностику соціального інтелекту (тест Дж. Гілфорда і М. Саллівена) [3, С. 35].

Для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за особистісним критерієм найбільш застосовними можуть бути: анкетування, спостереження, бесіди, інтерв'ю, діагностика комунікативної толерантності (В. Бойко), тест на самооцінку комунікативного контролю (соціальна гнучкість), діагностика здатності до співпереживання (С. Дідато), вивчення творчих здібностей (за методикою Н. Кіршевої, Н. Рябчикової), комунікабельності особистості (тест В. Ряховського), методика на виявлення комунікативних та організаторських здібностей (КОЗ-1); діагностика рівня полікомунікативної емпатії (за І. Юсуповим) [3, с. 54-58].

У запропонованих анкетах мають бути вміщені запитання (як відкритого, так і закритого типів), що давало б змогу студентам або вибирати одну із декількох відповідей, або ж, – висловлювати і свою думку, іншу від запропонованих варіантів.

Для застосування статистичних методів під час обробки та інтерпретації одержаних експериментальних даних доцільно, на нашу думку, використовувати рейтингову систему, тобто кожна відповідь має оцінюватись певною кількістю балів. Аналогічно оцінюється і виконана студентом творча робота (наприклад, міні-твір, есе тощо).

За сумою балів визначається рівень сформованості комунікативної культури за кожним із визначених нами критерієм.

За результатами математичної обробки здобутих даних до високого рівня ми запропонували віднести відповіді студентів, які сумарно оцінюються в 90 – 100 балів, до достатнього – в 70-89 балів, до середнього – в 50-69 балів, до низького – менше 50 балів.

З метою з'ясування суб'єктно оцінного характеру набутих комунікативних знань студентів, рівня їх усвідомленості, варто проводити зі студентами бесіди, пропонувати їм дати відповіді на запитання анкет.

Висновок з дослідження і перспективи подальших розвідок. На основі сумарної оцінки визначається рівень сформованості комунікативної культури студентів за кожним із критеріїв. А узагальнивши визначені рівні сформованості комунікативної культури студентів за пізнавальним, мотиваційно-ціннісним, поведінково-діяльнісним і особистісним критеріями, як середній їх показник нами визначено загальний рівень сформованості комунікативної культури.

Аналіз реального стану сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців дає змогу не лише кількісно визначити рівень її сформованості, але й якісно дослідити, наприклад, труднощі у формуванні комунікативної культури студентів; визначити провідні фактори, які сприяють ефективному формуванню комунікативної культури студентів; з'ясувати проблеми та суперечності в освітньому процесі закладу вищої освіти; окреслити конкретні шляхи їх розв'язання.

Подальшого вивчення потребують питання механізмів формування комунікативної культури в різних соціально-педагогічних умовах (студентів вищих навчальних закладів), модернізація змісту, форм та методів, розробка діагностичних методик визначення рівня сформованості комунікативної культури.

Джерела та література

1. Галацин К. О. Особливості формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів / К. О. Галацин // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ Вежа, 2012. – № 8 (233). – С. 54–59.
2. Галацин К. О. Моделювання процесу формування комунікативної культури майбутніх інженерів / К. О. Галацин // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Вип. 41 / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. В. М. Шейко. – Х. : ХДАК, 2013. – С. 257–261.
3. Малашевська К. О. Експериментальна програма формування комунікативної культури майбутніх інженерів / Малашевська К. О. – Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2009. – 88 с.
4. Пономаренко Л. А. Основні структурні компоненти комунікативної культури майбутнього психолога / Пономаренко Л. А. // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. пр. – Луганськ, 2009. – № 2(22). – С. 112–118.
5. Путляева Л. В. Психологические особенности педагогического общения / Путляева Л. В. // Вопросы психологии. – 1994. – № 2. – С. 84–89.

References

1. Halatsyn K. O. Osoblyvosti formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury studentiv vyshchikh tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv / K. O. Halatsyn // Naukovyy visnyk VNU im. Lesi Ukrayinky. – Luts'k : RVV Vezha, 2012. – № 8 (233). – S. 54–59.
2. Halatsyn K. O. Modelyuvannya protsesu formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh inzheneriv / K. O. Halatsyn // Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi kul'tury : zb. nauk. pr. Vyp. 41 / Khark. derzh. akad. kul'tury ; vidp. red. V. M. Sheyko. – Kh. : KhDAK, 2013. – S. 257–261.
3. Malashevs'ka K. O. Eksperymental'na prohrama formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh inzheneriv / Malashevs'ka K. O. – Luts'k : Volyns'kyu natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrayinky, 2009. – 88 s.
4. Ponomarenko L. A. Osnovni strukturni komponenty komunikatyvnoyi kul'tury maybutn'oho psykholoha / Ponomarenko L. A. // Teoretychni i prykladni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pr. – Luhans'k, 2009. – № 2(22). – S. 112–118.
5. Putlyaeva L. V. Psykholohycheskye osobennosti pedahohycheskoho obshchenyya / Putlyaeva L. V. // Voprosy psykholohyy. – 1994. – № 2. – S. 84–89.

Екатерина Галацин. МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ КРИТЕРИАЛЬНО-УРОВНЕВОГО ИССЛЕДОВАНИЯ СФОРМИРОВАННОСТИ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ. В статье раскрываются методические основы экспериментального исследования реального состояния сформированности коммуникативной культуры у студентов высших учебных заведений. Коммуникативная культура определяется как сложное личностное образование, интегральное качество личности будущего специалиста, которое характеризуется совокупностью коммуникативных знаний, сформированностью умений контролировать и регулировать свою речевое поведение, грамотно и убедительно аргументировать свою позицию, умение вести деловые переговоры в процессе профессиональной деятельности, быстро ориентироваться в коммуникативной ситуации и выбирать необходимый стиль поведения для достижения цели коммуникативного акта, продуктивно сотрудничать в процессе решения профессиональных задач.

Отмечено, что от уровня сформированности коммуникативной культуры зависит эффективность будущей профессиональной деятельности. Определены критерии и показатели сформированности коммуникативной культуры личности (мотивационно-ценностный, познавательный, личностный и поведенчески-деятельностный); охарактеризованы высокий, достаточный, средний и низкий уровни сформированности коммуникативной культуры студентов. Предложены методы и психодиагностические методики для определения уровня сформированности коммуникативной культуры студентов по каждому из определенных критериев, а также исследования реального состояния проблемы.

Ключевые слова: коммуникативная культура личности, критерии сформированности коммуникативной культуры, показатели сформированности коммуникативной культуры, уровень сформированности коммуникативной культуры личности.

Kateryna Halatsyn. METHODOICAL ASPECT OF THE CRITERIA AND LEVEL RESEARCH OF THE COMMUNICATIVE CULTURE FORMATION OF STUDENTS. In article methodical bases of experimental research of the real condition of communicative culture formation at students in higher educational institutions reveals. Communicative culture is defined as complex personal formation, the integrated quality of the personality of a future specialist which is characterized by set of communicative knowledge, skills to control and regulate their speech behavior, correctly and convincingly argue their position, the ability to conduct business negotiations in the course of professional activity, to be guided quickly in a communicative situation and choose the appropriate style of behavior to achieve the goal of the communicative act, to be productive for cooperating in the process of solving professional tasks.

It is noted that the efficiency of future professional activity depends on the level of the communicative culture formation. Criteria and indicators of the communicative culture formation of the personality are defined (motivational and valuable, cognitive, personal and behavioural and activity); high, sufficient, average and low levels of the communicative culture formation at students are characterized. Methods and psychodiagnostic techniques for level

determination of the communicative culture formation at students on each of certain criteria and the study of the real state of the problem are presented.

Key words: communicative culture of personality, criteria of the communicative culture formation, indicators of the communicative culture formation, level of the communicative culture formation of the personality.

Стаття надійшла до редколегії 06.12.2017 р.

УДК 378.011.3 - 051:378.3]:379.8

Ольга Гончарук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ЗМІСТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізується змістовий потенціал навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів. Під дозвіллям молодших школярів розуміється діяльність дитини у вільний час, обрана за власними інтересами і нахилами, яка приносить їй моральне задоволення і, в якій вона може проявити себе як особистість.

Під підготовкою майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілля молодших школярів розуміємо цілеспрямований процес формування в студентів системи загальних та фахових компетентностей організації різних видів дозвілльової діяльності учнів з врахуванням їх віку, бажань та інтересів.

Здійснено аналіз змістового наповнення навчальних програм професійної підготовки студентів – майбутніх вчителів початкової школи, який засвідчив відображення у них усіх змістових сегментів, необхідних для формування системи знань, умінь і навичок організації дозвілля учнів. Водночас виявлено домінуючим в процесі професійної підготовки є формування компетентностей когнітивного характеру, спрямованих на загальну обізнаність із дозвіллям, його сутнісними характеристиками, основними видами дозвілля молодших школярів.

Ключові слова. дозвілля, культурно-дозвілльова діяльність молодших школярів, змістовий потенціал навчальних дисциплін, підготовка майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілльової діяльності.

Постановка наукової проблеми. Сучасне суспільство потребує творчої особистості, яка вихована на загальнолюдських цінностях, котра в умовах нестабільності може знаходити нестандартні рішення, здатна вести за собою спільноту до суспільного прогресу. З огляду на це, на сьогодні важливим завданням вищої школи є підготовка фахівців до організації дозвілля школярів та формування їхньої дозвілльової культури.

Складною і суперечливою є проблема підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля учнів. З одного боку, маючи можливість вибирати заняття для проведення вільного часу за власним бажанням, діти часто не готові до свідомого вибору тих видів діяльності, які б сприяли повноцінному формуванню культуро ціннісних сторін особистості. З іншого боку, учнівство, прагнучи до самостійності у виборі форм дозвілля, обмежене певними соціальними ролями.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досить повно досліджений науковцями (О. Антонова, Н. Баліцька, Л. Бірюк, О. Будник, Г. Волошина, І. Дичківська, О. Дубасенюк, Г. Кравченко, С. Мартиненко, І. Осадченко, О. Савченко, Т. Семенюк, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Ю. Шаповал та ін.). Проблема дозвілля є в полі зору А. Воловика, В. Дулікова, Т. Кисельової, Р. Костецьки, І. Петрової, В. Пономарьова, Б. Тітова, В. Туєва, Д. Шамсутдінової та ін. Важливість дослідження процесів розвитку особистості засобами дозвілльової діяльності доводять також учені, які вирішували специфічні педагогічні проблеми: В. Гладиліна, Т. Гончар, О. Гончарова, О. Діба, Т. Зрелова, Ю. Клейберг, Г. Колик, С. Лаврецова, Ю. Моздокова, Л. Сайкіна, А. Фатов, С. Цюлюпа та ін.

Проблема дозвілля знайшла відображення і у дисертаційних дослідженнях. Так, О. Бездверна-Хомеріка вивчала педагогічні умови гуманістичного виховання підлітків у

сфері культурно-дозвіллевої діяльності, І. Бойчев – підготовку майбутнього вчителя до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів, С. Пашенко – підготовку соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнівської молоді, Г. Шипота – формування культурно-інформаційних потреб підлітків в умовах дозвілля. Поряд з цим, менше уваги у наукових доробках вчених приділено вивченню проблеми підготовки вчителя початкової школи до здійснення дозвіллевої діяльності молодших школярів, а саме аналізу змістового потенціалу навчальних дисциплін професійної підготовки учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності школярів.

Мета статті полягає в аналізі змістового потенціалу навчальних дисциплін професійної підготовки вчителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів зумовлена потребою удосконалення якості їхньої професійної підготовки відповідно вимогам сучасного полікультурного суспільства. Метою професійної діяльності вчителя початкової школи з організації дозвілля молодших школярів є – формування духовно-моральних цінностей особистості, її емоціонально-естетичного, інтелектуального потенціалу, розвитку творчих здібностей в умовах дозвілля.

Під дозвіллям молодших школярів розуміємо діяльність дитини у вільний час, яка обрана за власними інтересами і нахилами, приносить їй моральне задоволення і, в якій вона може проявити себе як особистість. Під підготовкою майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілля молодших школярів розуміємо цілеспрямований процес формування в студентів – майбутніх учителів початкової школи загальних та фахових компетентностей організації різних видів дозвіллевої діяльності учнів з врахуванням їх віку, бажань та інтересів. Тому, підготовка вчителя початкової школи до організації дозвілля учнів передбачає свідомий вибір змісту, методів та засобів залучення дітей у різні види дозвіллевої діяльності.

Зміст підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів зумовлений багатьма чинниками (потребами суспільства, школи, позашкільних закладів, інших соціальних інститутів), а також необхідністю втілення у реальну практику особистісно-орієнтованої системи виховання особистості. Звідси можна стверджувати, що фахова підготовка студентів має завжди здійснюватись у площині «заклад вищої освіти – мікросоціум», саме від фахової підготовки майбутніх вчителів початкової школи залежить формування культури дозвілля молодших школярів [1].

З метою визначення змістового потенціалу професійної підготовки студентів до організації дозвілля молодших школярів, нами був здійснений аналіз блоку професійно-орієнтованих та вибіркового дисциплін навчального плану підготовки студентів освітнього ступеня – бакалавр за галуззю знань 01 «Освіта», спеціальністю 013 «Початкова освіта» [2], що дозволило виявити можливості навчальних програм професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи з формування професійних умінь та навичок, необхідних для організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Спочатку здійснювався відбір усіх навчальних дисциплін, які за своїм змістом безпосередньо чи опосередковано стосуються вивчення особливих характеристик дозвілля та особливостей його організації з молодшими школярами. До цього переліку увійшли навчальні дисципліни: загальна педагогіка, теорія і методика виховання, дидактика та педагогічні технології в початковій школі, педагогічна майстерність, методика виховної роботи, культурно-дозвіллева діяльність в літніх оздоровчих таборах, педагогіка сімейного виховання, система виховної роботи вчителя початкової школи, інноваційні виховні технології та ін. [2]. У процесі вивчення цих дисциплін студенти отримують значний обсяг знань та вмінь, що безпосередньо співвідносяться з принциповими основами виховної роботи з молодшими школярами, тобто можуть стати важливою первинною когнітивною базою для підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля учнів.

Загалом із дев'яти професійно-орієнтованих нормативних та вибіркового дисциплін підготовки бакалаврів за спеціальністю 013 «Початкова освіта» [2] чотири мають окремі

теми, питання, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, в яких розкриваються особливості організації дозвілля школярів й формування в них культури дозвілля.

Так, вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка загальна» спрямоване на формування у майбутніх вчителів початкової школи спеціальних компетентностей проектування педагогічного процесу, особливостей, закономірностей та принципів, методів і форм його організації. Одним з завдань навчальної дисципліни є підготовка майбутніх вчителів початкової школи до організації позаурочної діяльності молодших школярів, яка, в свою чергу, передбачає систему як виховного, так і навчального розвитку й формування особистості молодшого школяра у вільний від урочної діяльності час. Варто наголосити, що саме позааурочна діяльність створює умови для формування нових інтересів, накопичення досвіду колективного життя для більш повного розкриття й вияву особистості молодшого школяра.

Навчальна програма курсу «Педагогічна майстерність» спрямована на формування у студентів необхідного обсягу знань і вмінь, покликаних допомогти майбутньому вчителю успішно розв'язувати завдання освіти і виховання (сформована рефлексивна діяльність в процесі забезпечення навчально-виховного процесу, усвідомлення себе суб'єктом цього процесу, вміння використовувати свій потенціал, в т.ч. педагогічну техніку у взаємодії з класом та ін.). Основними завданнями вивчення дисципліни є: засвоєння студентами теорії навчально-виховного процесу; оволодіння основами методики сучасного уроку, в т.ч. в умовах початкової школи; розкриття перед ними структури і характерних особливостей педагогічної професійної майстерності; допомога у проникненні у реальні ситуації вчительської діяльності в умовах відродження національної школи, усвідомлення її глибинних процесів; сприяння виробленню індивідуальних рис особистості вчителя; допомога у формуванні педагогічної етики спілкування; формування організаційних, комунікативних та лідерських якостей вчителя початкової школи як організатора дозвілля школярів та ін. [3].

До дисциплін, у яких передбачено значний обсяг інформації щодо підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілля школярів, належать методика виховної роботи та культурно-дозвіллева діяльність в літніх оздоровчих таборах.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» є організація виховної роботи як однієї з складових освітньої системи. До основних завдань вивчення дисципліни віднесено опанування сучасних теоретичних й практичних знань про принципи, форми, методи і засоби виховання; ознайомлення з різними напрямками виховання та технологією їх реалізації в освітньому процесі, вивчення специфіки організації й здійснення виховної, культурно-дозвіллевої діяльності у закладах середньої освіти, позашкільних освітніх закладах, тимчасових дитячо-юнацьких осередках тощо. У процесі вивчення теми «Специфіка виховної роботи в тимчасових дитячих і молодіжних об'єднаннях» у студентів формується система знань про форми організованого дозвілля школярів, планування виховної роботи в оздоровчих таборах, провідні завдання, принципи організації й різновиди виховних заходів та ін.

Навчальна дисципліна «Культурно-дозвіллева діяльність в літніх оздоровчих таборах» має на меті формування в майбутніх вчителів початкової школи фахових компетентностей планування, організації та проведення різних форм дозвіллевої діяльності в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи, зокрема: опанування системою знань про сутність дозвілля, структуру, принципи, види і форми дозвіллевої діяльності, культурно-історичні витоки організації дозвілля в Україні і за рубежом, педагогічні аспекти дозвіллевої діяльності, функції вчителя початкової школи як організатора дозвілля, особливості соціокультурної анімації як виду діяльності педагога; опанування системою вмінь організовувати і проводити дозвіллеві заходи.

Метою дисципліни є формування в студентів умінь та навичок організації педагогічної діяльності в сфері дозвілля. Основними завданнями курсу визначено: формування знань студентів з теоретичних основ дозвіллевої діяльності (поняття, складові, принципи, напрями,

функції, моделі, форми та методи) в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку; методичних засад педагогічної діяльності в контексті організації дозвілля з дітьми та учнівською молоддю в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку.

У ході вивчення навчальної дисципліни студенти мають оволодіти вміннями виявляти інтереси і потреби дітей в різних видах дозвіллевої діяльності з урахуванням специфіки, віку, статі; залучати дітей, підлітків до активної культурно-дозвіллевої діяльності; моделювати ситуації організації педагогічної дозвіллевої діяльності в умовах відкритого соціального середовища; застосовувати на практиці методи культурно-дозвіллевої діяльності; розробляти та впроваджувати програми та сценарії дозвіллевих тематичних заходів в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку.

Більшість тем навчальної дисципліни («Теоретичні засади дозвіллевої діяльності», «Педагогічна діяльність в позашкільних закладах», «Форми дозвіллевої діяльності у літньому оздоровчому таборі»), спрямовані на формування цілісної системи знань, умінь і навичок студентів – майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля дітей молодшого шкільного віку.

Отже, проведений аналіз змістового наповнення навчальних програм підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів засвідчив відображення у них усіх змістових сегментів, необхідних для формування системи знань, умінь і навичок організації дозвілля учнів.

Водночас виявлено, що домінуючим в процесі професійної підготовки є формування компетентностей когнітивного характеру, спрямованих на загальну обізнаність із дозвіллям, його сутнісними характеристиками, основними видами дозвілля. Навчальними програмами передбачена незначна кількість завдань, спрямованих на формування умінь і навичок у майбутніх вчителів початкової школи організації дозвілля молодших школярів.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів означеної проблеми, а відкриває перспективи подальшого вивчення актуального стану підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів.

Джерела та література

1. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство : навч. посіб. для студентів ВНЗ / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк ; М-во освіти і науки України, Гуманіт. ун-т. – Київ : Центр навч. л-ри, 2006. – 208 с.
2. Навчальний план підготовки бакалавра за галуззю знань 01 «Освіта», спеціальністю 013 «Початкова освіта» // Режим доступу http://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/po_bakalavr__dfn_2017-_bez_pechatki-2.pdf
3. Програма навчальної дисципліни "Педагогічна майстерність" для студентів за напрямом підготовки бакалавр, галузь знань 01 Освіта, спеціальність 013 Початкова освіта, освітня програма Початкова освіта. / Режим доступу : http://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/ped_mayst__bakalavr_2.pdf

References

1. Bocheljuk V. J. Dozvilleznavstvo : navch. posib. dlja studentiv VNZ / V. J. Bocheljuk, V. V. Bocheljuk ; M-vo osviti i nauki Ukraїni, Gumanit. un-t. – Kiїv : Centr navch. l-ri, 2006. – 208 s.
2. Navchal'nij plan pidgotovki bakalavra za galuzzju znan' 01 «Osvita», special'nistju 013 «Pochatkova osvita» // Rezhim dostupu http://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/po_bakalavr__dfn_2017-_bez_pechatki-2.pdf
3. Programa navchal'noї disciplini "Pedagogichna majsternist'" dlja studentiv za naprjamom pidgotovki bakalavr, galuz' znan' 01 Osvita, special'nist' 013 Pochatkova osvita, osvitnja programa Pochatkova osvita. / Rezhim dostupu : http://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/po_bakalavr__dfn_2017-_bez_pechatki-2.pdf.

Ольга Гончарук. СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УЧЕБНЫХ ДИСЦИПЛИН ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГА ШКОЛЬНИКОВ. В статье анализируется содержательный потенциал учебных дисциплин профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуга младших школьников. Досуг младших школьников рассматривается как деятельность ребенка в свободное время, избранная за собственными интересами и склонностями, которая приносит ей моральное удовольствие и, в которой она может проявить себя как личность.

Подготовку будущего учителя начальной школы к организации досуга младших школьников рассматриваем как целеустремленный процесс формирования у студентов системы общих и профессиональных компетентностей организации разных видов досуговой деятельности учеников с учетом их возраста, желаний и интересов. Отмечено, что содержание подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности учеников предопределено многими факторами (потребностями

общества, школы, внешкольных заведений, других социальных институтов), а также необходимостью воплощения в реальную практику личностно-ориентированной системы воспитания личности.

Осуществлен анализ содержательного наполнения учебных программ профессиональной подготовки студентов – будущих учителей начальной школы, который засвидетельствовал, отображен в них всех смысловых сегментов необходимых для формирования системы знаний, учений и навыков организации досуга учеников. В то же время выявлено доминирующим в ходе профессиональной подготовки есть формирование компетентностей когнитивного характера, направленных на общую осведомленность студентов с досугом, его сущностными характеристиками, основными видами досуга младших школьников.

Ключевые слова: досуг, досуговая деятельность младших школьников, содержательный потенциал учебных дисциплин, подготовка будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности.

Olga Honcharuk. THE CONTENT POTENTIAL OF EDUCATIONAL DISCIPLINES OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE ORGANIZATION OF LEISURE TIME FOR SCHOOLCHILDREN. The article analyzes the content potential of educational disciplines for professional training of future primary school teachers for organization of leisure time for junior schoolchildren. The leisure time of junior schoolchildren is considered to be the activity of a child in his/her free time, which is chosen by one's own interests and inclinations, which brings moral satisfaction and in which one can approve as personality.

The training of future primary school teachers for the organization of leisure time for junior schoolchildren is considered as a purposeful process of forming the system of general and professional competencies of students for organizing different kinds of leisure activities of children, which are based on their age, desires and interests. It is noted that the content of the preparation of future primary school teachers for the organization of leisure time of children depends on many factors (the needs of society, school, extracurricular institutions and other social institutions) and, also, on the necessity to implement a person-oriented system of personality education into real practice.

There was carried out the analysis of content of the educational programs, of professional training of students – future teachers of primary school, which testified the reflection in them of all semantic segments, which are necessary for the formation of a system of knowledge, skills and exercises of organization leisure time for children. At the same time, it is revealed that the formation of competencies of a cognitive nature, which are directed at the general students' knowledge of leisure time, its essential characteristics, basic types of leisure activities for junior schoolchildren is the dominant aspect of professional training.

Key words: leisure time, leisure activity of junior schoolchildren, content potential of educational disciplines, preparation of future teachers of primary school for organization of leisure activities.

Стаття надійшла до редколегії 06.12.2017р.

УДК 378.091.212

Оксана Дурманенко

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МОНІТОРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкривається роль моніторингу у професійній діяльності, аналізуються теоретичні основи моніторингової діяльності майбутнього фахівця, визначаються особливості моніторингової діяльності педагогів у професійній діяльності.

Визначається поняття моніторингової компетентності викладачів вищої школи як суб'єктів моніторингу; окреслюються завдання формування психологічної готовності майбутніх педагогів до моніторингової діяльності; аналізуються моніторингові вміння суб'єктів моніторингу.

Обґрунтовуються умови ефективної підготовки майбутніх педагогів до моніторингової діяльності: оволодіння досвідом моніторингової діяльності; забезпечення суб'єктів моніторингової діяльності змістово-процесуальним інструментарієм та інформаційно-методичним оснащенням; системний аналіз суб'єктами моніторингової діяльності результатів моніторингу, оцінка та коригування результатів задля їх оптимізації.

Запропоновано програму постійно діючого навчально-методичного семінару «Формування моніторингової компетентності викладачів і студентів», мета якого - розвиток у суб'єктів моніторингової діяльності готовності до здійснення моніторингу, підвищення рівня їх моніторингової компетентності, активізація самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: моніторинг, суб'єкт моніторингу, моніторингова діяльність педагога, моніторингова компетентність, готовність до моніторингової діяльності, моніторингові вміння.

Постановка проблеми. В нових умовах українського державотворення пріоритетними є гуманістичні напрями розвитку вищої освіти. “Вища освіта

спрямована на забезпечення фундаментальної підготовки фахівців, на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства...» зазначається в Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття) [4]. Вирішення цього непростого завдання насамперед залежить від педагогів, якості їх підготовки до професійної діяльності в дошкільних закладах, закладах середньої та вищої освіти. В цьому контексті важливою є проблема пошуку модифікованих змісту, форм і методів, інноваційних технологій професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів, учителів початкової школи, педагогічних працівників середньої та вищої школи.

Аналіз науково-методичних джерел, практики діяльності освітніх закладів свідчить про те, що важливою складовою професійної діяльності сучасних педагогів є моніторингова діяльність. Саме ефективно проведений моніторинг дає інформацію про реальний стан і рівень організації педагогічної діяльності, про допущені помилки, про напрями їх усунення. Лише в процесі системного здійснення моніторингу педагоги можуть не лише і не стільки діагностувати реальний стан своєї діяльності, скільки розробити чітку програму коригування її результатів, програму особистісного самовдосконалення та професійного зростання. З огляду на це надзвичайної *актуальності* набуває проблема моніторингової освіченості педагогічних працівників, а відтак підготовка майбутніх педагогів до моніторингової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців до педагогічної діяльності досліджувались різними вченими (А. Алексюк, І. Бех, О. Бодальов, І. Зязюн, Б. Красовський, А. Маркова, І. Підласий, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.). Так, А. Алексюк вищу педагогічну освіту визначає як фундаментальну наукову, загально культурну і практичну підготовку фахівців [1, С.248]. У свою чергу, І.Зязюн мету педагогічної освіти вбачає у формуванні образу й осягнення смислу професії вчителя як триєдності духовного, соціального й професійного. Метою вищої педагогічної школи є професійне виховання вчителя, яке є багатовимірним і поліфункціональним явищем, що включає духовне становлення як активне внутрішнє прагнення до істини, добра, краси, осмислення цілісного світу; формування педагогічної культури; гармонійний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових, етичних і естетичних якостей [7, С.111].

Різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх учителів досліджені І. Букреєвою, А.Кириловим, А. Хуторським, Г. Монастирною та ін., питання педагогічної творчості вчителя відображені в наукових працях В.Кан-Калика, Н.Мартишиної, С.Сисоєвої та ін.

Таким чином, аналіз різних наукових джерел свідчить про увагу науковців до проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів. Однак, недостатньо дослідженим, на нашу думку, є аспект моніторингової підготовки майбутніх педагогів у системі їх професійної підготовки. А відтак, *метою* статті є аналіз змісту, методів і умов підготовки майбутніх педагогів до моніторингової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою сучасного моніторингу слід уважати вимоги Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті щодо створення системи моніторингу освітнього процесу та ефективності управління освітою, визнання освіти стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпеченості національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентноспроможності держави на міжнародній арені; вимоги державних документів, урядових актів щодо системи реформування, вдосконалення змісту, форм організації, високих технологій та освітніх послуг. Засадами сучасних моніторингових досліджень у галузі освіти і виховання є точні масові педагогічні вимірювання, пов'язані з об'єктивним оцінюванням досягнутого учнями та студентами рівня вихованості і навченості та встановленням його відповідності державним стандартам [10].

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що сьогодні моніторинг вивчається різними науками та використовується в багатьох сферах практичної діяльності. Різні галузі науки

поняття моніторингу, розкриваючи специфіку об'єкта наукового дослідження, характеризують спільною діагностично-контролюючою спрямованістю[6]. У нашому дослідженні моніторинг тлумачиться як процес, який полягає у визначенні реального рівня організації освітнього процесу в певному закладі (дошкільному, позашкільному, в загальноосвітній школі, в закладах вищої освіти) шляхом неперервного спостереження, а також у виявленні результатів (їх динаміки) та розробки коригувальної програми задля його оптимізації.

Оскільки педагогічна діяльність є поліфункціональною (освітня, виховна, розвивальна), то організовуючи моніторинг якості освітнього процесу, педагог має ставити завдання створити модель об'єкта оцінювання – стандарту – модельного подання ідеалу об'єкта, в якому зібрані всі унормовані вимоги до його цілей, завдань, структури, діяльності, продуктів цієї діяльності тощо [3, С.14-21].

У контексті нашого дослідження специфічним є визначення суб'єкту моніторингу. Суб'єкти моніторингу – це особи (група осіб, організацій тощо), яким належить активна роль у процесі моніторингових досліджень. Нами актуалізовано положення про те, що суб'єктами моніторингу організації освітнього процесу в тому чи іншому закладі є самі суб'єкти організації цього процесу.

Практична реалізація завдань моніторингу якості освітнього процесу (навчального, виховного) тим чи іншим закладом освіти здійснюється зазвичай на декількох рівнях. Так, наприклад, у вищій школі на університетському, факультетському та кафедральному рівнях, а також на рівні студентського самоврядування; у загальноосвітній школі – на рівні школи, предметного методичного об'єднання, батьківського активу тощо.

Незалежно від рівня моніторингу, ефективність і результативність його проведення залежить від компетентності суб'єктів моніторингу. Учена А. Байдацька вводить поняття «моніторингова компетентність викладачів», яке трактує як забезпечення їх теоретичної і методичної готовності до впровадження моніторингу в навчально-виховний процес. Далі вона зазначає, що сучасний моніторинг покликаний виявити не просто знання, уміння і навички, а рівень сформованості компетенцій особистості [2, С.123]. На нашу думку, це визначення є застосовним не лише для викладачів закладів вищої освіти, а й для інших педагогічних працівників.

А. Денисенко наголошує на необхідності формування психологічної готовності до моніторингової діяльності, певної сукупності спеціальних знань і умінь, а також відповідних особистісних якостей педагога [5]. Так, під моніторинговою компетентністю педагога вищого навчального закладу вчена розуміє сукупність знань, умінь, навичок, а також комплекс особистісних якостей, які забезпечують ефективність моніторингу різних сторін педагогічного процесу або виховних систем. Автор акцентує увагу на тому, що до спеціальних знань, які необхідні педагогу для здійснення моніторингу, слід віднести: знання сутності моніторингу, його видів, особливостей педагогічного моніторингу, принципів, методів, форм і засобів його здійснення; знання технології організації моніторингу [5].

Конструктивним у контексті нашого дослідження є запропонований А. Денисенко комплекс умінь, якими має володіти педагог задля успішного здійснення моніторингу: цілевизначення – ставити мету моніторингових заходів на кожному його етапі засвоєння освітнього модуля відповідно до результатів попередньої роботи та перспектив на майбутню діяльність; мотиваційно-стимулювальними, тобто вміння діагностувати характерні ознаки інтересів, потреб і мотивів діяльності студентів, їхніх домагань; створювати і підтримувати активне позитивне ставлення студентів (як кожного зокрема, так і групи) до діяльності, застосовуючи різні методи та засоби активізації мотивації (як внутрішньої, так і зовнішньої); сприяти розвитку та підтримувати внутрішні потреби студентів у самоаналізі, самопізнанні, саморозвитку, саморегуляції та самовдосконаленні; планування – підбирати і розподіляти за етапами моніторингу дії; найбільш ефективні форми, методи і засоби моніторингової діяльності; конструктивні – застосовувати моніторинговий інструментарій, урізноманітнювати використання різних форм, методів і засобів в організації спільної

студентсько-викладацької діяльності задля досягнення визначеної мети та вирішення завдань моніторингу; дослідницькі – висувати наукові припущення, проводити педагогічне спостереження, експеримент, аналізувати отримані дані; контрольні-корекційні – контролювати, аналізувати і оцінювати власну діяльність з організації моніторингу, діагностувати її результативність; за необхідності - корегувати педагогічну діяльність; комунікативні – вміння налагоджувати партнерські, суб'єкт-суб'єктні відносини зі студентами, які найбільш сприяли б реалізації цілей і завдань моніторингу (такі взаємини мають бути педагогічно доцільними, як у формальній, так і неформальній обстановці); діагностувати комунікативні якості студентів і враховувати їх у процесі педагогічного моніторингу; створювати в групі доброзичливу, сприятливу атмосферу, встановлювати доброзичливі стосунки між колегами і студентами; рефлексивно-аналітичні – аналізувати результати моніторингу, оцінювати за цими результатами рівень якості та продуктивності освітньої системи; виявляти причини утруднень (власних і студентів), що склалися в процесі професійної діяльності та її моніторингу, помилок і можливих шляхів їх запобігання і подолання; робити висновки за результатами аналізу і використовувати їх під час планування подальшої діяльності [5, С.77].

Практика педагогічної діяльності доводить, що жодні інноваційні педагогічні технології та технічні засоби не допоможуть педагогу на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки, ефективно організовувати свою професійну діяльність, якщо він сам професійно і особисто до неї не підготовлений. Тому компетентність суб'єктів моніторингової діяльності передбачає формування у них готовності до проведення моніторингу.

У загально психологічній теорії Д. Узнадзе [12] обґрунтовано, що будь-якій діяльності неодмінно передують установка, тобто готовність людини виконувати певну роботу, що виникає в процесі врівноважування стосунків між індивідом та середовищем й зумовлюється попереднім досвідом [11].

О. Мороз у структурі готовності до педагогічної діяльності, а отже й до моніторингу освітнього процесу, виділяє такі складники: психологічну готовність, теоретичну підготовленість, практичну готовність, світогляд та загальну культуру педагога, необхідний рівень розвитку педагогічних здібностей, професійно-педагогічну спрямованість особистості педагога [8].

На основі проведеного аналізу нами під компетентністю суб'єктів моніторингової діяльності розуміється їх глибока професійна обізнаність і знання теоретичних основ моніторингу, здатність проводити моніторингову діяльність, аналізувати її результати та здійснювати їх коригування з метою виведення організації освітньої діяльності на якісно новий рівень, що власне й трансформується у досвід моніторингової діяльності.

Нами встановлено, що моніторингова компетентність суб'єктів освітнього процесу включає:

- 1) спеціальні знання і вміння;
- 2) особистісні якості, які є визначальними для успішності здійснення моніторингу.

Так, до спеціальних знань, необхідних суб'єктам моніторингової діяльності, нами віднесено розуміння сутності поняття моніторингу, його видів та етапів проведення; чітке визначення мети і завдань моніторингу, знання методів проведення моніторингу та творче їх застосування на практиці, знання змістово-процесуального аспекту моніторингу, знання звітності про результати моніторингу тощо.

Ураховуючи ідеї В. Монахова нами визначено такі групи умінь для проведення моніторингової діяльності: інформаційні (уміння сприймати, збирати та відбирати інформацію, систематизувати, аналізувати, структурувати, узагальнювати, оцінювати, адаптувати, візуалізувати, вербалізувати, трансформувати та транслювати тощо); діагностичні (уміння проводити процедури діагностування, обробки його результатів тощо); прогностичні (уміння цілепокладання, передбачення кінцевого результату, інтуїтивне прогнозування процесу, формулювання гіпотези, цілей, завдань, виявлення закономірностей,

а також умов, пошуку резервів, коригування тощо); проектувальні (уміння цілепокладання, створення умов, планування, проектування, конструювання, моделювання, структурування, технологізації тощо); аксіологічні (уміння вибору об'єкта та форми контролю, відбір параметрів, співставлення результатів з нормами, самоорганізація, саморегуляція тощо); креативні (уміння уяви, схематизації, типізації, акцентування, гіперболізації, передбачення, реконструювання, модернізації тощо); інтелектуальні (уміння систематизації, узагальнення, аналізу, синтезу, класифікації, абстрагування, усвідомлення, виокремлення загального, одиничного, цілепокладання, рефлексії); дослідницькі (уміння знайти та актуалізувати проблему, формулювати цілі, завдання, предмет, об'єкт і гіпотезу, засвоїти та планувати методи дослідження, провести спостереження, експеримент, обробити результати дослідження, сформулювати висновки тощо); комунікативні (уміння встановити контакти, обмінятися інформацією, вербальне та невербальне спілкування, уміти будувати взаємодію тощо); управлінські (уміння організувати управління, мотивувати, цілепокладати, інформувати, організувати, контролювати, корегувати, відслідковувати діяльність) [9].

Серед особистісних якостей, необхідних суб'єктам моніторингової діяльності, нами виділено: здатність чітко організувати і планувати свою моніторингову діяльність, відповідальність, самостійність, ініціативність, творчість, здатність освоювати і використовувати нові методи дослідження, комунікативні та організаторські уміння тощо.

Аналіз праць учених свідчить, що актуальною проблемою оцінки педагогічного процесу чи педагогічного явища сьогодні вважається грамотна та цільовідповідна розробка критеріїв, показників і рівнів їх розвитку[2].

Важливою умовою успішної моніторингової діяльності є забезпечення її суб'єктів змістово-процесуальним інструментарієм та інформаційно-методичним оснащенням. Аналіз дисертаційних робіт [2; 5] засвідчив, що під науково-методичним інструментарієм моніторингу вченими розуміються засоби, необхідні для здійснення моніторингової діяльності (методологія, сукупність конкретних параметрів, які будуть відстежуватися, система критеріїв та показників для оцінки вимірюваних параметрів; методики вимірювань) [5, С.90]. Відтак, можемо зробити висновок, що інструментарій моніторингу визначається з урахуванням мети, завдань, напрямів та критеріїв оцінювання освітнього процесу суб'єктами його організації у закладах освіти. Тому, здійснення моніторингу потребує визначення його загальних напрямів та конкретних параметрів, які будуть відстежуватися, обґрунтування критеріїв та показників (змістового інструментарію), розробку методів і засобів вимірювань (процесуального інструментарію).

Важливим у проведенні моніторингу є системний аналіз суб'єктами моніторингової діяльності його результатів, їх оцінка та коригування організації освітнього процесу задля його оптимізації. Об'єктивна оцінка результатів моніторингу забезпечує коригування організації освітнього процесу, що, в свою чергу, сприяє підвищенню компетентності суб'єктів моніторингу, особистісному зростанню студентів і викладачів, а також пошуку нових змісту, форм і методів організації навчання та виховання з подальшим їх утіленням у модифікованій системі організації освітньої діяльності в тому чи іншому закладі.

Висновок з дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, нами було визначено умови підготовки майбутніх педагогів до ефективної моніторингової діяльності: 1) оволодіння досвідом моніторингової діяльності; 2) забезпечення суб'єктів моніторингової діяльності змістово-процесуальним інструментарієм та інформаційно-методичним оснащенням; 3) системний аналіз суб'єктами моніторингової діяльності результатів моніторингу, оцінка та коригування організації освітнього процесу задля його оптимізації.

З метою реалізації визначених умов нами була розроблена програма постійно діючого навчально-методичного семінару «Формування моніторингової компетентності викладачів і студентів» та спецкурсу «Моніторинг організації виховної роботи», а також відповідне методичне забезпечення моніторингу у вищому навчальному закладі [6].

Подальшого вивчення потребують інноваційні методи моніторингової діяльності у

вищій школі та методичні аспекти організації моніторингу як засобу оптимізації навчально-виховного процесу у закладах освіти.

Джерела та література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. Історія. Теорія: підручник / А.М.Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Байдацька Н. М. Параметри, показники й рівні ефективності моніторингу якості навчальних досягнень студентів / Н. М. Байдацька // Освіта Донбасу. – 2006. – № 3/4. – С. 18–23.
3. Горішний З. Сформувавши потребу активної діяльності. Прогнозування ефективності навчально-виховного процесу / З. Горішний // Управління освітою. – 2007. – № 3. – С. 14–21.
4. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Денисенко А. О. Організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Денисенко Анжела Олегівна ; Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С.Сковороди. – Харків, 2008. – 220 с.
6. Дурманенко О. Л. Критерії та показники визначення рівня моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі / О. Л. Дурманенко // Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». – Донецьк, 2013. – № 2. – С. 158–163.
7. Зязюн І.А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І.А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ: АЖД, 2006. – VIII. – С. 105–115.
8. Мороз О. Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки : навч. посіб. / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; за заг. ред. О. Г. Мороза. – Київ : НПУ, 2006. – 208 с.
9. Монахов В. М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактических исследований / В. М. Монахов // Школьные технологии. – 2001. – № 5. – С. 14–19.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www/zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua) . – Назва з екрану.
11. Пашченко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Пашченко С. Ю. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2000. – 19 с.
12. Узнадзе Д. Общая психология / Д. Н. Узнадзе. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 413 с.

References

1. Aleksyuk A.M. Pedagogika vyshchoyi shkoly Ukrayiny. Istoriya. Teoriya: pidruchnyk / A.M.Aleksyuk. – K.: Lybid', 1998. – 560 s.
2. Baydats'ka N. M. Parametry, pokaznyky y rivni efektyvnosti monitorynhu yakosti navchal'nykh dosyahnen' studentiv / N. M. Baydats'ka // Osvita Donbasu. – 2006. – # 3/4. – S. 18–23.
3. Horishniy Z. Sformuvaty potrebu aktyvnoyi diyal'nosti. Prohnozuvannya efektyvnosti navchal'no-vykhovnoho protsesu / Z. Horishniy // Upravlinnya osvityou. – 2007. – # 3. – S. 14–21.
4. Derzhavna natsional'na prohrama “Osvita” (“Ukrayina KhKhI stolittya”). – K.: Rayduha, 1994. – 61 s.
5. Denysenko A. O. Orhanizatsiya monitorynhu vykhovnoyi systemy vyshchyykh pedahohichnykh navchal'nykh zakladiv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Denysenko Anzhela Olehivna ; Kharkiv. nats. ped. un-t imeni H.S.Skovorody. – Kharkiv, 2008. – 220 s.
6. Durmanenko O. L. Kryteriyi ta pokaznyky vyznachennya rivnya monitorynhu orhanizatsiyi vykhovnoyi roboty u vyshchomu navchal'nomu zakladi / O. L. Durmanenko // Naukovi pratsi Vyshchoho navchal'noho zakladu «Donets'kyu natsional'nyy tekhnichnyy universytet». Donets'k, 2013. # 2. – S. 158–163.
7. Zyazyun I.A. Protsey modernizatsiyi suchasnoyi pedahohichnoyi osvity v Ukrayini / I.A. Zyazyun // Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya: pol's'ko-ukrayinsk'yy zhurnal / za red. T. Levovats'koho, I. Vil'sh, I. Zyazyuna, N. Nychkalo. – Chenstokhova – Kyiv: AJD, 2006. – VIII. – S. 105–115.
8. Moroz O. H. Vykladach vyshchoyi shkoly: psykholoho-pedahohichni osnovy pidhotovky : navch. posib. / O. H. Moroz, O. S. Padalka, V. I. Yurchenko ; za zah. red. O. H. Moroz. – Kyiv : NPU, 2006. – 208 s.
9. Monakhov V. M. Pedahohicheskoe proektyrovanye – sovremennyy ynstrumentaryy dydaktycheskykh yssledovanyy / V. M. Monakhov // Shkol'nyye tekhnolohyy. – 2001. – # 5. – S. 14–19.
10. Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku : Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 25 cherv. 2013 r. # 344/2013 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www/zakon.rada.gov.ua . – Nazva z ekranu.
11. Pashchenko S. Yu. Pidhotovka sotsial'nykh pedahohiv do orhanizatsiyi osvitn'o-dozvillyevoyi diyal'nosti uchniv's'koyi molodi : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Pashchenko S. Yu. ; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2000. – 19 s.
12. Uznadze D. Obshchaya psykholohyya / D. N. Uznadze. – Sankt-Peterburh : Pyter, 2004. – 413 s.

Оксана Дурманенко. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К МОНИТОРИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. В статье раскрывается роль мониторинга в профессиональной деятельности,

анализируются теоретические основы мониторинговой деятельности будущего специалиста, определяются особенности мониторинговой деятельности педагогов в профессиональной деятельности.

Определяется понятие мониторинговой компетентности преподавателей высшей школы как субъектов мониторинга; определяются задачи формирования психологической готовности будущих педагогов к мониторинговой деятельности; анализируются мониторинговые умения субъектов мониторинга.

Обосновываются условия эффективной подготовки будущих педагогов к мониторинговой деятельности: овладение опытом мониторинговой деятельности; обеспечения субъектов мониторинговой деятельности содержательно-процессуальным инструментарием и информационно-методическим оснащением; системный анализ субъектами мониторинговой деятельности результатов мониторинга, оценка и корректировка результатов для их оптимизации.

Предложена программа постоянно действующего учебно-методического семинара «Формирование мониторинговой компетентности преподавателей и студентов», цель которого - развитие у субъектов мониторинговой деятельности готовности к осуществлению мониторинга, повышение уровня их мониторинговой компетентности, активизация самообразовательной деятельности.

Ключевые слова: мониторинг, субъект мониторинга, мониторинговая деятельность педагога, мониторинговая компетентность, готовность к мониторинговой деятельности, мониторинговые умения.

Oksana Durmanenko. THE TRAINING OF THE FUTURE PEDAGOGUES IN THE MONITORING ACTIVITIES. The article reveals the role of the monitoring in the professional activity of the teacher. The theoretical bases of the future specialist's monitoring activity are analyzed, the peculiarities of monitoring activity of teachers in their professional activity are determined.

The concept of the monitoring competence of high school teachers as subjects of monitoring is determined; the problems of the formation of future teachers' psychological readiness for monitoring activities are outlined; monitoring skills of monitoring subjects are analyzed.

The conditions of effective preparation of future teachers for monitoring activity are determined: mastering the experience of monitoring activity; providing the monitoring activity subjects with content-procedural toolkit and informational and methodical equipment; the system analysis of the results of monitoring by the subjects of this activity; the evaluation and correction of the results for their optimization.

The program of the permanent educational-methodical seminar "Formation of the monitoring competence of teachers and students" is offered, which purpose is the development in the monitoring activity subjects the readiness for monitoring, the raising of their level of monitoring competence, the activation of their self-educational activities.

Key words: monitoring, subject of monitoring, monitoring activity of the teacher, the monitoring competence, the readiness for the monitoring activity, monitoring skills.

Стаття надійшла до редколегії 07.12.2017р.

УДК 378.147.091.33-051:33

Юлія Кліна

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова (Київ)

ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито особливості підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності та умови організації їх практичної підготовки. Доводиться, що практична підготовка майбутніх економістів є вагомою складовою навчального процесу.

Практика залишається широким полем перевірки теоретичних знань, накопичених студентами у ВНЗ та становить собою підґрунтя для поглибленого засвоєння проблем, що мають місце у відповідній сфері.

Охарактеризовано складові формування конкурентоспроможного фахівця на ринку праці. Під час проходження виробничої практики студент має можливість перевірити свій професіоналізм, вивчити реальні ситуації; перевірити знання, отримані під час навчання; самостійно приймати рішення, обґрунтовуючи їх доцільність перед керівником практики. Майбутній фахівець навчається субординації, роботі в колективі, отримує навички професійного спілкування.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна освіта, майбутній економіст, професійна діяльність, практична підготовка, професійна компетенція, виробнича практика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями Одним з найважливіших завдань сучасного суспільства є

розвиток і формування гармонійної та всебічно розвинутої особистості, яка повинна прагнути до активної реалізації свого творчого потенціалу, крім того, сучасність потребує досить високого рівня виконання фахівцями різних галузей своїх професійних функцій. Одним з досить складних є питання визначення рівня сформованості професійної працездатності особистості – потенційної готовності і фактичної здатності людини виконувати певний вид діяльності на необхідному ефективному рівні впродовж певного часу.

Підвищений інтерес науковців до проблеми професійної підготовки студентів економічних спеціальностей зумовлений потребами розв'язання ряду суперечностей між:

- невідповідністю усталеної практики професійної підготовки фахівців економічних спеціальностей та необхідністю підвищення її ефективності;
- сучасним станом професійної підготовки майбутніх фахівців у пізнавальній діяльності студентів, підвищення рівня їх активної самостійності, забезпечення суб'єкт-суб'єктних відносин;
- обсягом професійно-значущої інформації та навчальним часом, відведеним на її засвоєння навчальними планами;
- реальним і необхідним рівнем готовності викладачів до підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців;
- недостатньою сформованістю міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін.

Процес підготовки нового покоління фахівців, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує зростання якості освітніх послуг і докорінного оновлення професійної підготовки.

Необхідність виконання Закону України «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» зумовлюють потребу здійснити аналіз та узагальнити провідні сучасні аспекти професійної підготовки студентів непедагогічних спеціальностей. Теоретичні висновки повинні узагальнити досвід сучасної професійної підготовки фахівців економічних спеціальностей та педагогічної науки з метою підвищення пошуку її ефективності та конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор показав, що дослідженню проблеми формування професіоналів, які самостійно мислять, інноваційно вирішують завдання завжди приділялась належна увага, зокрема таким її аспектам: теорія неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, Р. С. Гуревич, А. М. Гуржій, Н. Г. Ничкало та ін.); професійної підготовки фахівців у вищій школі (А. М. Алексюк, В. І. Бондар, Н. М. Дем'яненко, І. М. Ковчина, Н. В. Кузьміна, Л. М. Степаненко та ін.).

Аналіз науково-педагогічної літератури переконує в тому, що проблема підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності поки що не вивчена і потребує значної уваги. Це, насамперед, стосується вдосконалення системи практичної підготовки студентів економічних спеціальностей.

Мета статті Розглянути практику як важливу складову навчального процесу у професійній підготовці майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу дослідження Приділяючи увагу необхідності підготовки студентів до практичної діяльності, неможливо оминати той факт, що сучасний стан суспільства, характерними ознаками якого є процеси глобалізації та соціальної інтеграції, інформатизація, все менше можливості на просування залишає тим фахівцям, які не володіють комп'ютерною технікою та інформаційними технологіями, не мають можливості користуватися зарубіжними джерелами. Таким чином, підготовка студентів до практичних умов роботи на підприємствах повинна поєднуватися з озброєнням студентів вищої школи найсучаснішими знаннями з комп'ютерної техніки, а також навичками спілкування іноземними мовами.

Іншою складовою формування конкурентоспроможного фахівця на ринку праці є його практична підготовка на виробництві. Доцільно більш докладно розглядати саме її роль у

формуванні професійної компетенції майбутніх фахівців, оскільки під час проходження виробничої практики формуються їх професійні уміння та особистісні якості, а також вона готує майбутніх фахівців до самостійного виконання обов'язків на першій посаді, де вони працюватимуть.

Під час проходження виробничої практики студент може перевірити свій професіоналізм. Також він має можливість вивчити реальні ситуації; перевірити знання, отримані під час навчання; самостійно приймати рішення, обґрунтовуючи їх доцільність перед керівником практики. Майбутній фахівець навчається субординації, роботі в колективі, отримує навички професійного спілкування.

У ВНЗ для проведення практик, в міру можливостей, підтримується належний рівень матеріально-технічної бази, методичного, організаційного та кадрового забезпечення, впроваджуються нові засоби навчання, електронні та мережеві технології. Але в організації і проведенні практичного навчання на підприємствах і в організаціях залишаються невирішені проблеми, викликані скороченням баз практики, неможливістю оплати керівників практики на виробництві, проїзду студентів та їх проживання на місцях. Дуже рідко практиканти зараховуються на посади відповідно їх спеціалізації, більшість керівників баз практики не зацікавлені у проходженні у них практики студентів, тому відмовляють з мотивів нерозголошення комерційної таємниці. Аби уникнути подібних складнощів у роботі, роботодавцям простіше не приймати студентів на практику. Дані умови призводять до створення проблем при організації виробничої практики ВНЗ та впливають на фахову підготовку. Незважаючи на недостатню урегульованість нормативних актів щодо питань практики та працевлаштування, ВНЗ самостійно намагаються подолати дані проблеми.

Тому, для покращення умов проведення практики та поліпшення підготовки студентів вищих навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності необхідно:

- проводити дослідження з метою вивчення потреби у фахівцях певного напрямку підготовки (спеціальності) у роботодавців;
- сформулювати систему галузевих зв'язків між вищими навчальними закладами та роботодавцями для забезпечення здобуття студентами професійних навичок під час проходження виробничої практики [11];
- розробити і запровадити систему ранньої адаптації випускників на первинних посадах [11];
- зосередити увагу в програмах виробничих практик на практичних питаннях згідно навчального плану для забезпечення набуття відповідних навичок та закріплення здобутих знань;
- сприяти співпраці між викладачами-керівниками практики від кафедри та керівниками практики від виробництва щодо підготовки наскрізних програм практики, проводити роботу з наукових досліджень;
- поширювати практику проведення навчальних занять із залученням спеціалістів з підприємств – філій кафедр тощо.

Таким чином, організація практичної професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах здійснюється як під час вивчення професійно спрямованих теоретичних дисциплін, так і виробничої практики у студентів економічних спеціальностей. Професійна підготовка базується на підготовці високопрофесійних та креативних фахівців, здатних пристосовуватись до сучасних вимог економіки та ринку праці.

На сьогоднішній день у загальній системі підготовки фахівців у ВНЗ така складова, як практичні заняття, не мають конкретизованої, комплексної спрямованості на набуття професійно-орієнтованих практичних умінь та навичок; існує явний розрив між теорією та практикою. Тому практика залишається широким полем перевірки теоретичних знань, накопичених студентами у ВНЗ та становить собою підґрунтя для поглибленого засвоєння проблем, що мають місце у відповідній сфері [8]. Міністерство освіти і науки України також вважає, що питання якості професійно-практичної підготовки, формування праксеологічних умінь у ВНЗ має стати одним з найважливіших показників ефективної діяльності вищого

навчального закладу не тільки при проходженні процедури ліцензування й акредитації, так і при проведенні поточних перевірок [6].

Приділяючи увагу необхідності підготовки студентів до практичної діяльності, неможливо оминати той факт, що сучасний стан суспільства, характерними ознаками якого є процеси глобалізації та соціальної інтеграції, інформатизація, все менше можливості на просування залишає тим фахівцям, які не володіють комп'ютерною технікою та інформаційними технологіями, не мають можливості користуватися зарубіжними джерелами. Таким чином, підготовка студентів до практичних умов роботи на підприємствах повинна поєднуватися з озброєнням студентів вищої школи найсучаснішими знаннями з комп'ютерної техніки, а також навичками спілкування іноземними мовами. Іншою складовою формування конкурентоспроможного фахівця на ринку праці є його практична підготовка на виробництві. Доцільно більш докладно розглядати саме її роль у формуванні професійної компетенції майбутніх фахівців непедагогічних спеціальностей, оскільки під час проходження виробничої практики формуються їх професійні уміння та особистісні якості, а також вона готує майбутніх фахівців до самостійного виконання обов'язків на першій посаді, де вони працюватимуть.

Під час проходження виробничої практики студент може перевірити свій професіоналізм. А також, має можливість вивчити реальні ситуації; перевірити знання, отримані під час навчання; самостійно приймати рішення, обґрунтовуючи їх доцільність перед керівником практики. Майбутній фахівець навчається субординації, роботі в колективі, отримує навички професійного спілкування. У ВНЗ для проведення практик, в міру можливостей, підтримується належний рівень матеріально-технічної бази, методичного, організаційного та кадрового забезпечення, впроваджуються нові засоби навчання, електронні та мережеві технології. Але в організації і проведенні практичного навчання на підприємствах і в організаціях залишаються невирішені проблеми, викликані скороченням баз практики, неможливістю оплати керівників практики на виробництві, проїзду студентів та їх проживання на місцях. Дуже рідко практиканти зараховуються на посади відповідно їх спеціалізації, більшість керівників баз практики не зацікавлені у проходженні у них практики студентів, тому відмовляють з мотивів нерозголошення комерційної таємниці. Аби уникнути подібних складнощів у роботі, роботодавцям простіше не приймати студентів на практику. Дані умови призводять до створення проблем при організації виробничої практики ВНЗ та впливають на фахову підготовку. Незважаючи на недостатню урегульованість нормативних актів щодо питань практики та працевлаштування, ВНЗ самостійно намагаються подолати дані проблеми.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку Таким чином, організація практичної професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах економічних спеціальностей здійснюється як під час вивчення професійно спрямованих теоретичних дисциплін, так і виробничої практики. Професійна підготовка базується на підготовці високопрофесійних та креативних фахівців, здатних пристосовуватись до сучасних вимог економіки та ринку праці.

Джерела та література

1. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація: монографія / С. У. Гончаренко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи; за ред. І. А. Зязюна. – К., 2000. – С. 81–107.
2. Энциклопедия профессионального образования: в 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева; РАО Ассоциация «Професс. образование». – М., 1999. – Т. 2. – С. 454–455.
3. Ковчина І.М. Теорія та практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ковчина Ірина Михайлівна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ : [б. в.], 2008. - 42 с. Режим доступу 12.09.2017: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64
4. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта як складова становлення майбутнього фахівця в умовах вищого навчального закладу непедагогічного профілю / Н. І. Мачинська // Наукові записки. – Випуск 103. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – 424 с. – С. 183–190.
5. Мачинская Н. И. Самостоятельная работа – необходимая составляющая профессиональной подготовки будущих специалистов в условиях магистратуры / Н. И. Мачинская // Педагогические и психологические

- науки: актуальніе вопросы: материалы Международной заочной научно-практической конференции. Часть 1 (31 октября 2012 г.) – Новосибирск: Сибирская ассоциация консультантов, 2012. – 200 с. – С. 153–158.
6. Майборода В. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України / В. Майборода // Вища освіта України – 2012. – № 4. – С. 31-36.
 7. Ничкало Н.Г. Педагогічні дослідження в Польщі та Україні: особливості, результати і перспективи // Професійна освіта: педагогіка і психологія: пол.-укр, укр.-пол. [щорічник] / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. - Ченстохова; К., 2005. - [Вип.] 7. - С. 203- 207.
 8. Педагогіка вищої школи / За ред. З. Н. Курлянд. - К.: Знання, 2005. - 399 с.
 9. Пухно С. Самостійна науково-дослідна робота студентів вищих навчальних закладів освіти як складова їх професійної компетентності [Текст] / С. Пухно // Світгляд – Філософія – Релігія: збірник наукових праць. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – Вип. 4. – С. 83-91.
 10. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах: дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Тамара Борисівна Поясок. – К., 2009. – 559 с.
 11. Про практичну підготовку студентів від 07.02.09 року № 1/9-93 [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2728 - (Нормативний документ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Лист).
 12. Степаненко Л. М. Особливості підготовки студентів у контексті європейських інтеграційних процесів / Л. М. Степаненко // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Випуск СХХІ (121). – С. 231-235. Режим доступу 09.09.2017: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11806>.
 13. Режим доступу 27.08.2017 о 12.00: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

References

1. Honcharenko S. U. Zmist zahalnoi osvity i yii humanitaryzatsiia: monohrafiia / S. U. Honcharenko // Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy; za red. I. A. Ziaziuna. – К., 2000. – С. 81–107.
2. Entsyklopediia professyonalnoho obrazovanyia: v 3-kh t. / pod red. S. Ya. Vatyshcheva; RAO Assotsyatsiia «Profess. obrazovanye». – М., 1999. – Т. 2. – С. 454–455.
3. Kovchyna I.M. Teoriia ta praktyka pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do sotsialno-pravovoi diialnosti : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Kovchyna Iryna Mykhailivna; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. - Kyiv : [b. v.], 2008. - 42 s. Rezhym dostupu 12.09.2017: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64
4. Machynska N. I. Pedahohichna osvita yak skladova stanovlennia maibutnoho fakhivtsia v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu nepedahohichnoho profiliiu / N. I. Machynska // Naukovi zapysky. – Vypusk 103. – Seriia: Pedahohichni nauky. – Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2012. – 424 s. – S. 183–190.
5. Machynskaia N. Y. Samostoiatelnaia rabota – neobkhodymaia sostavliaiushchaia professyonalnoi podhotovky budushchykh spetsyalystov v uslovyiakh mahystratury / N. Y. Machynskaia // Pedahohycheskye y psykhohohycheskye nauky: aktualnye voprosy: materyaly Mezhdunarodnoi zaochnoi nauchno-praktycheskoi konferentsyy. Chast 1 (31 oktiabria 2012 h.) – Novosybyrsk: Sybyrskaiia assotsyatsiia konsultantov, 2012. – 200 s. – S. 153–158.
6. Maiboroda V. Problemy rozvytku prakseolohichnykh umin maibutnikh kompetentnykh fakhivtsiv vyshchoi shkoly Ukrainy / V. Maiboroda // Vyshcha osvita Ukrainy – 2012. – # 4. – S. 31-36.
7. Nychkalo N.H. Pedahohichni doslidzhennia v Polshchi ta Ukraini: osoblyvosti, rezultaty i perspektyvy //Profesiina osvita: pedahohika i psykhohohiia: pol.-ukr, ukr.-pol. [shchorichnyk] / za red. T. Levovytskoho, I. Vilsh, I. Ziaziuna, N. Nychkalo. - Chenstokhova; K., 2005. - [Vyp.] 7. - S. 203- 207.
8. Pedahohika vyshchoi shkoly / Za red. Z. N. Kurliand. - К.: Znannia, 2005. - 399 s.
9. Pukhno S. Samostiina naukovo-doslidna robota studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv osvity yak skladova yikh profesiinoini kompetentnosti [Tekst] / S. Pukhno // Svitohliad – Filosofiia – Relihiia: zbirnyk naukovykh prats. – Sumy : DVNZ «UABS NBU», 2013. – Vyp. 4. – С. 83-91.
10. Poiasok T. B. Systema zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh ekonomistiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh: dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoini osvity» / Tamara Borysivna Poiasok. – К., 2009. – 559 s.
11. Pro praktychnu pidhotovku studentiv vid 07.02.09 roku # 1/9-93 [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2728 - (Normatyvnyi dokument Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy. Lyst).
12. Stepanenko L. M. Osoblyvosti pidhotovky studentiv u konteksti yevropeiskykh intehratsiinykh protsesiv / L. M. Stepanenko // Naukovi zapysky : [zbirnyk naukovykh statei] / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova ; ukl. L. L. Makarenko. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2014. – Vypusk SXXI (121). – S. 231-235. Rezhym dostupu 09.09.2017: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11806>.
13. Rezhym dostupu 27.08.2017 о 12.00: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

Юлия Клипа. ПРАКТИКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. В статье раскрыты особенности подготовки будущих экономистов к профессиональной деятельности и условия организации их практической подготовки. Доказывается, что практическая подготовка будущих экономистов является важной составляющей учебного процесса.

Практика остается широким полем проверки теоретических знаний, накопленных студентами в вузах и представляет собой основу для углубленного усвоения проблем, имеющих место в соответствующей сфере.

В статье доказывается, что для успешного прохождения практики требуется содействие сотрудничеству между преподавателями-руководителями практики от высших учебных заведений и руководителями практики от производства по подготовке программ практики и проведению работы по научным исследованиям.

Охарактеризованы составляющие формирования конкурентоспособного специалиста на рынке труда. Во время прохождения производственной практики студент имеет возможность проверить свой профессионализм, изучить реальные ситуации; проверить знания, полученные во время обучения; самостоятельно принимать решения, обосновывая их целесообразность перед руководителем практики. Будущий специалист учится субординации, работе в коллективе, получает навыки профессионального общения.

В своей статье автор подтверждает, что организация практической профессиональной подготовки будущих специалистов в высших учебных заведениях экономических специальностей осуществляется как при изучении профессионально направленных теоретических дисциплин, так и производственной практики. Профессиональная подготовка базируется на подготовке высокопрофессиональных и креативных специалистов, способных приспособиваться к современным требованиям экономики и рынка труда.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональное образование, будущий экономист, профессиональная деятельность, практическая подготовка, профессиональная компетенция, производственная практика

Yuliia Klipa. PRACTICE AS A COMPONENT OF FUTURE ECONOMISTS TRAINING FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES. The article reveals the aspects of future economists training for professional activities and the conditions for organizing their practical training. The future economists practical training is proved as an important component of the educational process.

Practice remains a broad field for checking the theoretical knowledge accumulated by students in higher education institutions. It is also basis for a profound assimilation of problems that are taking place in the relevant field.

The article proves that for the successful traineeship it is necessary to promote cooperation between teachers-heads of practice from higher educational institutions and heads of practice from operating department for making practice training programs and for carrying out work on scientific research.

The components of a competitive specialist training in the labor-market are characterized. During the traineeship, the student has an opportunity to test his professionalism, to study real situations, to check the knowledge gained during training, to make decisions independently, justifying their expediency to the head of practice. The future specialist works in a team, learns subordination, gets skills of professional communication.

In the article the author confirms that the organization of practical professional training of future specialists of economic specialties in higher educational institutions is carried out both in the study of professionally directed theoretical disciplines and in job training. Professional preparation is based on the training of highly professional and creative specialists capable of adapting to the modern requirements of the economy and the labor-market.

Keywords: professional preparation, professional education, future economist, professional activity, practical training, professional competence, traineeship, job training, practical professional training

Стаття надійшла до редколегії 05.12.17р.

УДК 378.018.43:004]:338.48-051

Вадим Сідоров

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (Харків)

РОЗРОБЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ КРОСКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

У статті автор пропонує методику розроблення електронних освітніх ресурсів у системі кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму – методику корпоративного веб-вузла у процесі створення електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур». Визначено, що застосування методики корпоративного веб-вузла для розроблення електронних освітніх ресурсів здійснюється у чотири етапи: «Початок», «Майстер», «Контент», «Запуск».

Ключові слова: електронний освітній ресурс, кроскультурна підготовка, компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, туризм.

Постановка проблеми. Важливою складовою у процесі підготовки майбутніх фахівців галузі туризму є інформаційно-комунікаційна, оскільки професійна діяльність випускників в туристичній індустрії неможлива без використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ): сайтів, Інтернет-магазинів, систем управління базами даних, систем мережних комунікацій, соціальних мереж, експертних систем тощо. Без сумніву, кожен працівник в туристичному бізнесі стикатиметься з необхідністю використання ІКТ: розробка й проведення презентацій, створення сайтів туристичних фірм, моніторинг стану ринку; автоматизація внутрішнього документообігу туристичних фірм, бухгалтерії, взаємин з туроператорами, аналізу даних і отримання статистики тощо [1]. Практика сучасної туристичної освіти потребує науково обґрунтованих, експериментально перевірених методик навчання, спрямованих на формування у випускників спеціальності «Туризм» досвіду роботи з універсальним набором ІКТ, набуття умінь і навичок створення електронні освітні ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Електронним освітнім ресурсом (ЕОР) учені називають навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, що відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами [2]. Імпонує позиція дослідника, який стверджує, що будь-який ЕОР можна розглядати як частину культури, виділену педагогом для цілей розвитку особистості студента, придбання ним знань, необхідних для подальшої професійної та соціальної діяльності [3]. Саме тому ми вважаємо, що спільна робота студентів (вітчизняних та іноземних, які навчаються у ВНЗ за спеціальністю «Туризм») над розробленням ЕОР сприятиме не лише формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму, але й формуванню їх кроскультурної компетентності.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження – запропонувати методику розроблення електронних освітніх ресурсів у системі кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. розкрити технологію освітнього проекту на прикладі проекту «Створення електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур»;
2. схарактеризувати методику корпоративного веб-вузла для створення електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Методика корпоративного веб-вузла для створення електронного посібника.

І. Полковнікова, ґрунтовно досліджуючи систему професійної підготовки фахівців галузі туризму, зазначає, що зміст і структура педагогічної концепції підготовки фахівців галузі туризму до використання ІКТ мають бути спрямовані на:

- розроблення навчальних туристичних програм, що забезпечують сприятливі умови для інтенсивного опанування нового змісту туристичного простору, зокрема, віртуального;
- формування професійно важливих якостей і властивостей майбутніх фахівців галузі туризму (акцент – на уміння спілкуватися у віртуальному просторі з професійною метою);
- розроблення нетрадиційних дидактично обґрунтованих способів і прийомів навчання й виховання студентів з урахуванням специфіки кроскультурного середовища ВНЗ, які здійснюють підготовку фахівців галузі туризму та специфіки майбутньої професійної діяльності (спілкування та взаємодія з представниками інших культур);
- проведення науково-дослідницьких робіт, спрямованих на формування кроскультурної та інформаційно-комунікаційної компетентностей студентів;
- розроблення навчальних комплексів, спрямованих на з'ясування й розвиток індивідуальних професійних здібностей майбутніх фахівців галузі туризму;

- організацію заходів з підготовки науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації й розвиток педагогічної майстерності викладачів, які будуть здатні до формування кроскультурної компетентності студентів;
- проведення освітнього процесу з використанням нових педагогічних технологій, навчально-методичних матеріалів, методів, форм і засобів навчання;
- розроблення, виробництво й реалізацію аудіовізуальних засобів навчання (кіно-, фото-, відеоматеріалів), ЕОР, навчальних макетів і тренажерів, програмних засобів і програмно-туристичних комплексів, організацію виставок, фестивалів, конкурсів та інших заходів тощо [4].

Працюючи над змістом зазначеної концепції, ми вважали за доцільне використати технологію освітнього проекту та запропонувати студентам Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, які навчаються на факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу за спеціальністю 242 «Туризм» (освітня програма «Туризм»), роботу над проектом «Створення електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур».

Слід погодитися з Н. Кононец, що застосування технології освітнього проекту надасть змогу: відслідкувати можливості ефективного застосування ІКТ як основного інструменту подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців галузі туризму при створенні професійної документації та сайтів (туристичних фірм, агенцій тощо), можливості сучасного електронного документообігу та видавничої діяльності; здійснити аналіз потужних можливостей електронних таблиць, презентаційної графіки, баз даних, сучасного спеціального програмного забезпечення; розширити межі творчої діяльності; посилити мотивацію навчання студентів, практичну спрямованість їх знань та умінь [2].

Студенти разом з викладачами, які виступали у ролі консультантів, працювали над змістом електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур», радилися з питань, які теми краще включити до нього, шукали інформацію для посібника (тексти, рисунки, відео), створювали презентації, та власне, розробляли його у програмному середовищі.

Для розроблення ЕОР нами було застосовано *методику корпоративного веб-вузла*. За основу були взяті методичні рекомендації щодо розроблення ЕОР у середовищі інформаційної системи Microsoft FrontPage, розроблені Н. Кононец [5; 6].

Методика корпоративного веб-вузла є сукупністю способів та прийомів створення веб-вузла у веб-редакторі Microsoft FrontPage, наповнення сторінок контентом, розміщенням веб-компонентів, публікацією веб-вузла. Етапи застосування методи зображено на рис. 1.

Рис. 1. Методика корпоративного веб-вузла

Як видно з рис. 1, застосування методики корпоративного веб-вузла для розроблення ЕОР здійснюється у чотири етапи: «Початок», «Майстер», «Контент», «Запуск».

При розробленні електронного посібника ми дотримувалися його типової структури, запропонованої Г. Селевком: основний змістовий текст; навігатор; мультимедіафрагменти; завдання; хрестоматії, глосарії, довідники; задачі, приклади, ілюстрації; питання для інтерактивного вивчення; практикум, тести для самоперевірки; застосування знань на практиці; індивідуальний досвід [7]. А також дотримувалися блок-модульної побудови змістового матеріалу, на чому наполягає у своїх працях О. Співаковський [8].

Пропонуємо адаптований алгоритм створення електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур» за методикою корпоративного веб-вузла:

1. Завантажити *Microsoft Front Page 2003*.
2. У області задач *Приступая к работе* вибрати посилання *Создать страницу или узел*.
3. В області задач *Создание* вибрати посилання *Другие шаблоны веб-узлов*. Відкриється діалогове вікно *Шаблоны веб-узлов*.
4. У вікні вибрати піктограму *Мастер корпоративного веб-узла* і натиснути *ОК* для завантаження майстра.
5. Уважно читаючи вказівки майстра слід відповісти на питання на кожному кроці майстра (вибрати потрібні параметри веб-вузла). Перехід здійснюється за допомогою кнопки *Далее*.
6. На останньому кроці слід натиснути *Готово*.
7. У відповідних режимах роботи наповнити ЕОР контентом.
8. Застосувати зміну теми сторінок: *Формат - Тема* і в області задач *Тема* вибрати потрібну кольорову тему.
9. Вставити різні об'єкти за допомогою меню *Вставка*.
10. Розмістити мультимедійне супроводження (презентації, графіку, відео).
11. Створити необхідні гіперпосилання.
12. Зберегти та переглянути ЕОР.

У результаті застосування вище описаної методики студенти створили електронний посібник «Культурознавство: перехрестя культур», головна сторінка якого презентована на рис. 2. Цей посібник є універсальним гіпермедійним засобом інтерактивного навчання студентів і залучення до скарбів світової та національної культури, викладений у компактній формі гіпертекстового середовища і призначений для використання у процесі кроскультурної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму.

Рис. 2. Головна сторінка електронного посібника

Електронний посібник «Культурознавство: перехрестя культур» являє собою комплекс файлів, об'єднаних за допомогою програми Microsoft FrontPage, створених на основі принципів науковості, відкритої архітектури, триєдиності навчальних цілей, інтерактивності, мультимедійності, гіпертекстовості, семантично правильного веб-документа, індивідуального підходу та мультиплікаційності [6].

Електронний посібник «Культурознавство: перехрестя культур» виконує такі дидактичні функції:

мотиваційну, яка полягає у створенні таких стимулів для студентів-майбутніх фахівців галузі туризму, які спонукають їх до здобування кроскультурних знань, формують інтерес і позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності у кроскультурному середовищі сучасного туристичного бізнесу;

інформаційну, яка дозволяє студентам розширити об'єм кроскультурних знань усіма доступними способами подачі інформації;

контрольно-корекційну, яка передбачає можливість перевірки, самоперевірки, корекції результатів кроскультурного навчання.

Слід наголосити, що цей ЕОР є електронним посібником для індивідуалізації кроскультурного навчання майбутніх фахівців галузі туризму. Під індивідуалізацією у цьому контексті ми розуміємо таку організацію процесу кроскультурного навчання студентів у ВНЗ, яка надає студентові змогу індивідуального вибору змісту і методів, прийняття рішень, самоаналізу, самооцінки в освітньому процесі, з метою самостійного вибору власного змісту навчання, сприяє формуванню кроскультурної компетентності, самосвідомості, самостійності й відповідальності.

Результати дослідження та їх обговорення. Слідуючи цьому алгоритму, студенти змогли виконати основне завдання проекту – розробити ЕОР, а саме електронний посібник «Культурознавство: перехрестя культур», створення якого реалізувало компетентісно орієнтований підхід до кроскультурної підготовки студентів, сприяло формуванню інформаційно-комунікаційної та кроскультурної компетентності майбутніх фахівців галузі туризму. Крім того, спільна робота студентів, українців та іноземців, сприяли соціокультурній адаптації останніх: подолання мовного бар'єру; входження у студентське середовище; засвоєння основних норм кроскультурного колективу; вироблення стилю поведінки; формування сталого позитивного ставлення до майбутньої професії [9]. Студенти-іноземці зазначили, що вони у процесі роботи вдосконалили навички розмовної української мови, а українські студенти – англійської. При підготовці матеріалів з розділів «Зарубіжна культура» та «Українська культура» іноземні студенти ознайомилися з культурою українського народу, у той час як вітчизняні студенти – з культурами інших народів. Розроблення матеріалів для сторінки «Мультимедіа супроводження» сприяло набуттю навичок створення комп'ютерних презентацій, використання інформаційної системи Microsoft FrontPage – навичок розроблення веб-сайтів. Було виявлено, що включення до ЕОР сторінки «Віртуальні екскурсії» (розміщення посилань на віртуальні екскурсії та 3D-подорожі до музеїв України та світу) приверне увагу студентів, оскільки Інтернет-технології дозволяють по-новому поглянути на процес кроскультурного навчання. Так, упродовж заняття чи під час самоосвіти студенти зможуть відвідати славнозвісні музеї. Входячи у віртуальний простір музею, студенти можуть не лише прогулятися по залах за допомогою карти чи навігатора, але й переглянути експонати з близької відстані, оцінити грандіозність експозицій, повною мірою насолодитися шедеврами мистецтва та пам'ятками культури народів світу.

Висновки

1. У процесі роботи над проектом «Створення електронного посібника «Культурознавство: перехрестя культур» (технологія освітнього проекту) студенти змогли: вдосконалити навички пошуку та аналізу інформації, роботи у різних інформаційних системах, отримати кроскультурні знання, розвинути навички спілкування та кроскультурної комунікації, подолати основні бар'єри у спілкуванні (пошук компромісу для співіснування

щонайменше двох культур та нерівність культурних позицій іноземців), – тобто відбувалося цілеспрямоване формування кроскультурної компетентності.

2. Створений за методикою корпоративного веб-вузла ЕОР «Культурознавство: перехрестя культур» відповідає усім ключовим принципам розробки електронних посібників. Це дає підстави для висновку, що отримані студентами навички успішно сприяли формуванню у майбутніх фахівців галузі туризму й інформаційно-комунікаційної компетентності, що у майбутньому забезпечить стійке уміння використовувати ІКТ у професійній діяльності, сприятиме розвитку електронного туристичного бізнесу. Використання ІКТ в галузі туризму є одним із важливих чинників, що впливають на її розвиток, а глибоке знання сучасних ІКТ і одержання стійких навичок їх використання є невід’ємною ознакою компетентного фахівця галузі туризму [10].

Джерела та література

1. Шаховалов Н. Н. Интернет-технологии в туризме : учебное пособие / Н. Н. Шаховалов. — Барнаул: АлтГАКИ, 2007. — 251 с.
2. Кононец Н. В. Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп’ютерного циклу студентів аграрних коледжів: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.09 / Кононец Наталія Василівна. – Полтава, 2016. – 473 с.
3. Гура В. В. Теоретические основы педагогического проектирования личностно-ориентированных электронных образовательных ресурсов и сред : [монографія] / В. В. Гура. – Ростов-на-Дону : ЮФУ, 2007. – 320 с.
4. Полковнікова І.В. Професійна підготовка менеджерів туризму до використання інформаційних технологій / І.В. Полковнікова // Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. - 2009. - №10 (173). - С.89-96.
5. Кононец Н. В. Основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп’ютерного циклу (з досвіду аграрних коледжів) : монографія / Н. В. Кононец. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 506 с.
6. Кононец Н. В. Дидактичні засади розробки електронного підручника як засобу індивідуалізації навчання студентів аграрних коледжів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Кононец Наталія Василівна. – 2010. – 259 с.
7. Селевко Г. К. Энциклопедия общеобразовательных технологий: в 2 т. / Герман Константинович Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006— .— Т.2. — 2006. — 816 с.
8. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей : монографія / Олександр Володимирович Співаковський. – Херсон : Айлант, 2003. – 229 с.
9. Чирва А. С. Соціальна культурна адаптація міжнародних студентів в університетах України [Електронний ресурс] / А. С. Чирва . – Суми: СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. – Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/>
10. Литвин А. Інформаційно-комунікаційні технології туристичного бізнесу: освітні перспективи [Електронний ресурс] / Андрій Литвин. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/5210/1/>

References

1. Shakhovalov N. N. Ynternet-tekhnohyy v turyzme : uchebnoe posobyе / N. N. Shakhovalov. — Barnaul: AltNAKY, 2007. — 251 s.
2. Kononets N. V. Dydaktychni osnovy resursno-orientovanoho navchannia dystsyplin kompiuternoho tsyklad studentiv ahrarnykh koledzhiv: dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.09 / Kononets Nataliia Vasylyvna. – Poltava, 2016. – 473 s.
3. Hura V. V. Teoretycheskye osnovy pedahohycheskoho proektyrovaniya lychnostno-oryentirovannykh zlektroennykh obrazovatelnykh resursov y sred : [monohrafiia] / V. V. Hura. – Rostov-na-Donu : YuFU, 2007. – 320 s.
4. Polkovnikova I.V. Profesiina pidhotovka menedzheriv turyzmu do vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii / I.V. Polkovnikova // Visnyk Luhanskoho natsionalnoho Universytetu im. Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky. - 2009. - №10 (173). - S.89-96.
5. Kononets N. V. Osnovy resursno-orientovanoho navchannia dystsyplin kompiuternoho tsyklad (z dosvidu ahrarnykh koledzhiv) : monohrafiia / N. V. Kononets. – Poltava : PUET, 2016. – 506 s.
6. Kononets N. V. Dydaktychni zasady rozrobky elektronnoho pidruchnyka yak zasobu indyvidualizatsii navchannia studentiv ahrarnykh koledzhiv: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.09 / Kononets Nataliia Vasylyvna. – 2010. – 259 s.
7. Selevko H. K. Entsyklopedyia obshcheobrazovatelnykh tekhnolohiy: v 2 t. / Herman Konstantynovych Selevko. – M. : NYU shkolnykh tekhnolohiy, 2006— .— T.2. — 2006. — 816 s.
8. Spivakovskiy O. V. Teoriia i praktyka vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi pidhotovky studentiv matematychnykh spetsialnostei : monohrafiia / Oleksandr Volodymyrovych Spivakovskiy. – Kherson : Ailant, 2003. – 229 s.

9. Chyrva A. S. Sotsialno kulturna adaptatsiia mizhnarodnykh studentiv v universytetakh Ukrainy [Elektronnyi resurs] / A. S. Chyrva. – Sumy: SDPU im. A. S. Makarenka, 2015. – Rezhym dostupu: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/>
10. Lytvyn A. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii turystychnoho biznesu: osvichni perspektyvy [Elektronnyi resurs] / Andrii Lytvyn. – Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/5210/1/>

Vadym Sidorov. DEVELOPMENT OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN THE CROSS-CULTURAL PREPARATION SYSTEM OF FUTURE FACTORS IN THE FIELD OF TOURISM. *In the article the author proposes a methodology for the development of electronic educational resources in the system of cross-cultural training of future specialists in the field of tourism - the methodology of the corporate web site in the process of creating an electronic manual "Cultural Studies: cross-cultural". It is determined that the application of the methodology of the corporate web site for the development of electronic educational resources is carried out in four stages: "Beginning", "Master", "Content", "Launching".*

The joint work of students, Ukrainians and foreigners on the project "Creating an electronic manual" Cultural Studies: cross-cultural "contributed to the socio-cultural adaptation of foreign students: overcoming the language barrier; entry into the student's environment; mastering the basic norms of the cross-cultural team; developing a style of behavior; formation of a stable positive attitude towards the future profession of a specialist in the field of tourism.

Students have improved the skills of searching and analyzing information, working in various information systems, receiving cross-cultural knowledge, developing communication skills and cross-cultural communication, and overcoming the main barriers in communication (cross-cultural competence). Students have improved the skills of searching and analyzing information, creating computer presentations, developing websites using the Microsoft FrontPage information system, and using Internet services (information and communication competence).

Keywords: *e-learning resource, cross-cultural training, competence, information and communication competence, tourism.*

Стаття надійшла до редколегії 06.09.2017р.

УДК 378:373.2.011.3-051

Наталія Трофайла

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Умань)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано експериментальну модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Особливу увагу приділено методологічним підходам (компетентнісний, діяльнісний, особистісний), принципам (принцип свідомості й активності в навчанні; принцип системності навчально-пізнавальної діяльності; принцип цілісності, доцільності, прогностичності; принцип послідовності і наступності, динамічності і полі функціональності. Формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як пріоритетний напрям професійної підготовки майбутніх спеціалістів із дошкільної освіти, а також результати пошукового дослідження, зумовили необхідність визначення таких етапів підготовки студентів: інформаційний, організаційний, результативний. Наведено критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний) і показники за якими проводилось оцінювання рівнів готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Показниками когнітивного критерію є: знання щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку; обізнаність з різновидами емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей; обізнаність із специфікою організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників. Показниками мотиваційного критерію є: позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахування їхнього емоційного стану; бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками; прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей. Показниками діяльнісного критерію є: уміння організувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їх емоційний стан; вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою подолання відхилень в емоційному розвитку; творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятних способів вираження емоцій.

Ключові слова: *модель, підходи, принципи, критерії, показники, рівні.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку є актуальним, важливим завданням вищої школи та вимогою сучасного наукового простору. Сьогодні

вихователі, яких готують вищі навчальні заклади – це фахівці широкого профілю, що здійснюють свою діяльність в освітніх, установах і працюють з дітьми дошкільного віку та їхніми батьками.

Формування ефективної професійної діяльності вихователя розгортається як дія цілісної структури: управління формуванням професійної діяльності забезпечує функціональне, змістове і структурне усвідомлення цієї діяльності; співвідношення між узагальненою функціональною моделлю діяльності та її окремими проявами визначається взаємозв'язком загального з частковим через специфічне, що здійснюється за умови реалізації принципу відповідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні науково-теоретичні дослідження свідчать про інтерес науковців до різних аспектів діяльності вихователів та його підготовки.

Так, теоретичні і методичні аспекти ступеневої підготовки фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах розкрито у працях (Л. Артемова), сутність компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах (А. Богуш, І. Рогальська-Яблонська), формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої освіти (Г. Беленька), фахова підготовка майбутнього педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей (Н. Грама), до роботи з неблагополучними сім'ями (Т. Жаровцева), до роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку (Л. Зданевич), музично-педагогічна підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах (Т. Танько), підготовка майбутніх вихователів за кредитно-модульною системою організації навчального процесу (Т. Поніманська), підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання (В. Нестеренко), організація педагогічної практики майбутніх педагогів дошкільної освіти (М. Машовець), підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі (Н. Лисенко, З. Плохій).

Науковці наголошують на тому, що професійна підготовка майбутнього вихователя в сучасних умовах свідчить про розширення професійних компетенцій фахівця, що зумовлюється орієнтацією на нові тенденції розвитку освіти та пріоритети сучасності. Тому важливою особливістю у підготовці сучасного вихователя є формування в нього здатності до роботи з дітьми дошкільного віку у процесі їхнього емоційного розвитку.

Метою статті є обґрунтування експериментальної моделі підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На етапі формування експерименту, обґрунтовуючи змістово-організаційні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, було розроблено експериментальну модель підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку та розглянуто всі складові цієї моделі в єдності й взаємодії. При розробці експериментальної моделі враховувався досвід педагогічної практики професійної підготовки майбутніх вихователів, ефективність, особливості, специфіка та можливості навчального процесу вищого навчального закладу.

Експериментальна модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку складалася з наступних компонентів:

✓ методологічний: мета, завдання, підходи (компетентнісний діяльнісний, особистісний) і принципи (принцип свідомості й активності в навчанні; принцип системності навчально-пізнавальної діяльності; принцип цілісності, доцільності, прогностичності; принцип послідовності і наступності, динамічності і поліфункціональності).

✓ організаційний: етапи (інформаційний, мотиваційний, практичний), педагогічні умови, педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу (зміст, форми, методи, прийоми, засоби) та суб'єкти навчально-виховного процесу;

✓ результативний: критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), показники і рівні (достатній, задовільний, низький) готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку та діагностичний інструментарій.

Експериментальна модель запроваджувалася з метою формування готовності вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку, під якою розуміємо свідомо визначений очікуваний результат. Суб'єктами навчально-виховного процесу визначено вихователів дошкільних навчальних закладів, студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта».

Обґрунтування експериментальної моделі професійної підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку базувалося на положеннях компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходів.

Головною особливістю навчально-виховного процесу у форматі компетентнісного підходу таким чином є перенесення акцентів із власне освітнього процесу на його результати – формування в суб'єктів навчання системи компетенцій (інтегрована особистісно-діяльнісна категорія, яка формується під час навчання в результаті поєднання початкового особистого досвіду, знань, способів діяльності, вмінь, навичок, особистісних цінностей та здатності їх застосування у процесі продуктивної діяльності стосовно кола предметів та процесів певної галузі людської діяльності [1].

Із розробленням положень діяльнісного підходу змінюється уявлення про спосіб набуття і якість засвоєння знань. Адже, знання засвоюють лише в діяльності, а їх якість визначається можливістю виконувати діяльність або певну дію, пов'язану з цими знаннями, різноманітністю видів діяльності, в яких вони можуть функціонувати. Як зазначає О. Леонт'єв, діяльнісний підхід передбачає розкриття перед дитиною всього спектру можливостей і створення у неї установки на вільний, проте відповідальний і обґрунтований вибір тієї чи іншої можливості, тобто настанова на творчість [3].

Особистісний підхід доцільно розглядати як важливий методологічний інструментарій, основу якої становить сукупність вихідних, цільових установок, концептуальних уявлень, психолого-технологічних засобів та методико-психодіагностичних, які забезпечують глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості дитини і на її основі – гармонійний розвиток в умовах освітньої системи.

Також в основу професійної підготовки студентів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку було покладено такі принципи:

Принцип свідомості й активності в навчанні ґрунтується на можливості мотивації у студентів отримати теоретичні та практичні знання, навички та уміння щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку, на активності майбутніх вихователів у вирішенні педагогічних проблемних ситуацій, які виникають під час проходження педагогічної практики з дошкільниками, з урахуванням індивідуальних та статевих особливостей; на усвідомленні потреби до самореалізації та саморозвитку, що дозволяє розглядати студента як активного суб'єкта навчального процесу.

Принцип системності навчально-пізнавальної діяльності – дає можливість розглядати процес професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ у цілому, розробити структуру організації навчально-пізнавальної діяльності для засвоєння знань студентами щодо процесу емоційного розвитку дошкільників, розробити поетапну методику формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Принцип цілісності, доцільності, прогностичності – полягає в поглибленні теоретичної та практичної підготовки студентів у роботі з дітьми дошкільного віку у процесі їхнього емоційного розвитку; у доцільності використання різних форм, методів, прийомів у роботі з дітьми дошкільного віку; у відображенні перспективних вимог до професійної діяльності, з урахуванням здібностей, інтересів, професійної спрямованості студентів.

Принцип послідовності і наступності, динамічності і поліфункціональності включає змістовий взаємозв'язок усіх видів практики, коли засвоєння нового здійснюється на основі досвіду, набутого студентами на попередніх етапах практичної підготовки, поступове нарощування обсягу та ускладнення змісту діяльності, яка наближається до діяльності професіонала [2].

Формування готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як пріоритетний напрям професійної підготовки майбутніх спеціалістів із

дошкільної освіти, а також результати пошукового дослідження, зумовили необхідність визначення таких етапів підготовки студентів: інформаційний, організаційний, результативний, які реалізовувалися на відповідних курсах навчання студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта» у вищих навчальних закладах.

Мета першого етапу – інформаційного – спрямована на оволодіння знаннями з дитячої психології та дошкільної педагогіки, оволодіння системою узагальнених педагогічних понять «емоцій», «емоційний розвиток», «емоційна сфера» і їх інтеграція із практикою, формування професійно-педагогічних умінь і способів діяльності з дітьми ураховуючи їхню емоційну сферу.

Завданнями цього етапу виступали:

- ✓ оволодіння знаннями щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку;
- ✓ оволодіння знанням про різновиди емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей;
- ✓ оволодіння знанням специфіки організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників.

На інформаційному етапі професійної підготовки студентів у вищій школі реалізовували таку *педагогічну умову*: систематизоване та цілеспрямоване опанування майбутніми вихователями знаннями та вміннями щодо емоційного розвитку дітей під час вивчення навчальних курсів.

Під час реалізації завдань цього етапу були використані відповідні способи впливу на свідомість студентів у формі лекцій (нестандартних, проблемних, інформаційних), семінарів, практичних та лабораторних занять, методу кейсів, дискусій-обговорень, соціально-педагогічних тренінгів, диспутів, бесід, прикладів, інтерактивних методів (робота в парах, робота в малих групах, акваріум, велике коло, мікрофон, незакінчені речення), мозкового штурму, ділових ігор, ігор-розминок, тестового контролю, виконання завдань самостійної роботи, круглих столів тощо. Методи, прийоми й засоби такого педагогічного впливу були спрямовані на ознайомлення студентів з особливостями професійної діяльності вихователів.

У межах другого – *мотиваційного* етапу – було передбачено формування у студентів стійкої позитивної мотивації до здобуття знань, необхідних для емоційного розвитку дітей дошкільного віку; усвідомлення важливості забезпечення соціалізації дітей на етапі дошкільного дитинства ураховуючи їхню емоційну сферу; підготовленості до вирішення професійних завдань під час роботи з дітьми дошкільного віку із врахуванням їхнього емоційного стану.

Завданнями на цьому етапі виступали:

- ✓ позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахуванням їхнього емоційного стану;
- ✓ бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками;
- ✓ прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей.

На цьому етапі було впроваджено таку *педагогічну умову*: удосконалення програмно-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників за рахунок запровадження у зміст навчання спецкурсу.

Поставлені завдання розв'язували під час запровадження спецкурсу «Емоційна сфера дітей дошкільного віку», яким було охоплено лекційні, практичні та лабораторні заняття. Розроблений спецкурс дозволить студентам ґрунтовно засвоїти теоретичні знання щодо особливостей емоційного розвитку дітей дошкільного віку, ознайомити із завданнями і змістом, віковими та статевими особливостями емоційної сфери особистості; сформувати у студентів вміння використовувати теоретичні знання при вирішуванні практичних завдань; виховувати у студентів соціальну активність, сумлінне ставлення до професії, розвивати творчі здібності.

Передбачено було використати традиційні та нетрадиційні лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття, самостійну та індивідуальну роботу творчо-пошукового характеру, моделювання педагогічних ситуацій, ділові та рольові ігри, змагання, заохочення,

колоквіуми, круглі столи, метод кейсів, анотування статей такої проблематики, взаємооцінювання виступів однокурсників, навчальні дискусії, науково-практичні конференції, реферативні повідомлення, презентації тощо.

Метою третього – *практичного* етапу – було забезпечити набуття студентами досвіду застосування теоретичних знань, умінь, навичок під час педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах, сформованість у студентів професійних умінь і навичок професійної діяльності.

Завданнями третього етапу виступили:

- ✓ сформувати у студентів уміння організовувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їхній емоційний стан;
- ✓ сформувати у студентів вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою профілактики емоційного неблагополуччя дитини;
- ✓ сформувати у студентів творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятих способів вираження емоцій.

На останньому етапі підготовки студентів реалізували таку *педагогічну умову*: збагачення практичного досвіду майбутніх вихователів щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Формами та методами реалізації мети практичного етапу було визначено: проведення роботи з дітьми дошкільного віку, їхніми батьками та дошкільними педагогами під час проходження педагогічної практики на базах дошкільного навчального закладу (діагностика, консультації, бесіди, розробка папок-пересувок, рекомендацій), презентації та фотопрезентації, доповіді, індивідуальні соціально-педагогічні проекти, тренінги, задля ефективної практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, їх самореалізації, самовдосконалення та виховання інтересу до такої роботи. При цьому передбачалося, що результат практичного етапу буде полягати в підвищенні рівня готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. На кожному з окреслених етапів результативність підвищення рівня готовності студентів до роботи з дітьми дошкільного віку певною мірою залежала від оцінки їхніх навчальних досягнень і застосування комплексу діагностичних методик.

Окрім зазначеного вище, у запропонованій експериментальній моделі підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників центральне місце належить діагностиці й прогнозуванню динаміки підвищення її рівня за відповідними критеріями її сформованості: когнітивного; мотиваційного та діяльнісного.

Показниками *когнітивного критерію* є:

- знання щодо особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку;
- обізнаність з різновидами емоцій та специфікою їхніх проявів у дітей;
- обізнаність із специфікою організації педагогічного процесу, із врахуванням емоційної сфери дошкільників.

Показниками *мотиваційного критерію* є:

- позитивна мотивація на взаємодію з дошкільниками із врахування їхнього емоційного стану;
- бажання працювати та встановити емоційний контакт з дошкільниками та батьками;
- прагнення використовувати технології з метою профілактики емоційного неблагополуччя у дітей.

Показниками *діяльнісного критерію* є:

- уміння організовувати різні види діяльності з дітьми враховуючи їх емоційний стан;
- вміння планувати індивідуальну роботу з дошкільниками з метою подолання відхилень в емоційному розвитку;
- творчий підхід до навчання дошкільників соціально прийнятих способів вираження емоцій.

Відповідно до критеріїв та їх показників було визначено рівні готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників: достатній, задовільний, низький.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, передбачалося, що визначені етапи підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в процесі їхнього емоційного розвитку дозволять через своєчасне усунення недоліків навчально-виховного процесу підвищити якість підготовки майбутніх вихователів до такої роботи. Слід відзначити, що професійна підготовка майбутніх вихователів має на меті сформувати висококваліфікованих фахівців, які б орієнтувалися на формування гармонійної особистості дошкільника, готовності ввійти в нову соціальну систему взаємовідносин.

Проте, проведене дослідження не повністю розкриває сутність та зміст експериментальної моделі підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дошкільників, тому подальшої розробки потребує питання розкриття методики дослідно-експериментальної роботи з реалізації експериментальної моделі професійної підготовки студентів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Джерела та література

1. Громовий В. Компетентнісний підхід: реальність сучасної української освіти чи запізніле відлуння чергової педагогічної моди? / В. Громовий // Завуч. – 2009. – № 1 (січень). – С. 13–16.
2. Дяченко С. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. В. Дяченко. – Луганськ, 2009. – 245 с.
3. Леонтьев А. Что такое деятельностный поход в образовании? / А. А. Леонтьев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.school121.000.ru.

References

1. Gromovyy V. Kompetentnisnyj pidhid: real'nist' suchasnoi' ukrai'ns'koi' osvity chy zapiznile vidlunnja chergovoi' pedagogichnoi' mody? / V. Gromovyy // Zavuch. – 2009. – № 1 (sichen'). – S. 13–16.
2. Djachenko S. Pidgotovka majbutnih vyhovateliv do formuvannja osnov komp'juternoї gramotnosti starshyh doshkil'nykiv : dys... kand. ped. nauk : 13.00.04 / S. V. Djachenko. – Lugans'k, 2009. – 245 s.
3. Leont'ev A. Chto takoe dejatel'nostnyj pohod v obrazovanny? / A. A. Leont'ev [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : www.school121.000.ru.

Наталья Трофаила ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ К ЭМОЦИОНАЛЬНОМУ РАЗВИТИЮ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. В статье обоснована экспериментальную модель подготовки будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста. Особое внимание уделено методологическим подходам (компетентностный, деятельностный, личностный), принципам (принцип сознательности и активности в обучении, принцип системности учебно-познавательной деятельности, принцип целостности, целесообразности, прогнозируемости, принцип последовательности и преемственности, динамичности и поле функциональности. Формирование готовности будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста как приоритетное направление профессиональной подготовки будущих специалистов по дошкольного образования, а также результаты пои ового исследования, обусловили необходимость определения таких этапов подготовки студентов: информационный, организационный, результативный. Приведены критерии (когнитивный, мотивационный, деятельностный) и показатели по которым проводилось оценивание уровней готовности будущих воспитателей к эмоциональному развитию детей дошкольного возраста. Показателями когнитивного критерия являются: знания по особенностям психического развития детей дошкольного возраста; знакомство с разновидностями эмоций и спецификой их проявлений у детей осведомленность со спецификой организаций и педагогического процесса, с учетом эмоциональной сферы дошкольников. Показателями мотивационного критерия являются: положительная мотивация на взаимодействие с дошкольниками с учета их эмоционального состояния; желание работать и установить эмоциональный контакт с дошкольниками и родителями; стремление использовать технологии с целью профилактики эмоционального неблагополучия у детей. Показателями деятельностного критерия являются: умение организовывать различные виды деятельности с детьми учитывая их эмоциональное состояние; умение планировать индивидуальную работу с дошкольниками с целью преодоления отклонений в эмоциональном развитии; творческий подход к обучению дошкольников социально принятых способов выражения эмоций.

Ключевые слова: модель, подходы, принципы, критерии, показатели, уровни.

Natalia Trofaila. EXPERIMENTAL MODEL OF PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR THE EMOTIONAL DEVELOPMENT OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE. The article substantiates the experimental model of the training of future educators for the emotional development of preschool children. Particular attention is paid to the methodological approaches (competence, activity, personal), principles (the principle of consciousness and activity in learning, the principle of the system of educational and cognitive activity, the principle of integrity, expediency, predictability, the principle of consistency and continuity, dynamism and field of functionality,

formation of readiness of future educators to the emotional development of preschool children as a priority area for the training of future preschoolers as well as the results of the search Criteria (cognitive, motivational, activity) and indicators for assessing the readiness levels of future educators for the emotional development of preschool children were given. The indicators of the cognitive criterion are: knowledge on the level of readiness of future educators for the emotional development of children of preschool age. peculiarities of the mental development of children of preschool age; awareness of the types of emotions and the specifics of their manifestations in children; knowledge of the specifics of the organizations her educational process, taking into account the emotional sphere of preschool children. Indicators of the motivational criterion are: positive motivation to interact with preschoolers to take into account their emotional state; the desire to work and establish emotional contact with preschoolers and parents; the desire to use technology to prevent emotional distress in children. Indicators of the activity criterion are: ability to organize various activities with children taking into account their emotional state; ability to plan individual work with preschoolers in order to overcome deviations in emotional development; a creative approach to teaching preschoolers of socially accepted ways of expressing emotions.

Key words: model, approaches, principles, criteria, indicators, levels.

Стаття надійшла до редколегії 27.11.2017 р.

УДК 377/378:7.012: 005.336.2-027.561

Ганна Шкарупа

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (Київ)

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА

У статті проаналізовано суть поняття «професійна компетентність майбутнього дизайнера» та сформульовано зміст її складової - «художньо-конструктивної компетентності». Проаналізовано наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців та публікації останніх років на тему дизайн-освіти з метою визначення засобів формування та розвитку художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів.

Встановлено, що дизайн в останні кілька років все активніше розриває синонімічний зв'язок із «технічною естетикою». Сучасний дизайнер повинен бути спроможним до формотворення в будь-яких реаліях – від паперових до віртуальних. Здатність до конструктивного перетворення як тема входить в коло наукових інтересів і педагогів, і психологів, і мистецтвознавців, і дослідників в галузі естетики. Проаналізовано значення терміну «конструктивний» з різних наукових позицій.

Формування і розвиток художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів віднесено до ключових задач професійної освіти. Її сформованість – це результат синтезу високої мотивації та освітньої активності студента та вдало вибудованої послідовності навчальних дисциплін, поступове розкриття змісту яких розвиває наявні уміння та навички, формує підґрунтя для започаткування і розвитку нових знань, створює ситуації для їхньої інтеграції, поступово вибудовуючи важливі складові професійної компетентності майбутніх дизайнерів.

Наведено результати констатувальних опитувань студентів-першокурсників коледжу КНУТД (Київського національного університету технологій та дизайну), зроблених в різні періоди навчання за останні два роки. Відповіді студентів допомагають конкретизувати проблему з метою пошуків шляхів та методів її вирішення.

Таким чином, проблема розвитку художньо-конструктивної компетентності в умовах мистецького коледжу має вирішуватись комплексно.

Ключові слова. *Художньо-конструктивна компетентність, дизайн-освіта, основи креслення, конструктивні навички, підготовка дизайнера в умовах коледжу.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграція вітчизняної освіти у міжнародний науково-освітній простір, урахування реалій ринку праці відповідно до впровадження ідей сталого розвитку України та її європейського вибору, зумовлює необхідність модернізації професійної освіти, зокрема перегляду та оновлення змісту навчальних програм з окремих фахових дисциплін. Актуальність і суспільна значущість проблеми посилюється положеннями Закону України «Про освіту», що передбачають розвиток особистості на

основі формування та виховання низки компетентностей [3]. Означена проблема набуває особливої актуальності у професійній підготовці майбутніх дизайнерів.

На часі – фахівці з дизайну, які спроможні ефективно виконувати професійні завдання в матеріальному, в медіа- та віртуальному просторах. У зв'язку з цим видозмінено завдання української дизайн-освіти, виконання яких можливе через застосування цілісного підходу до формування та розвитку професійної компетентності майбутніх дизайнерів. Ефективність професійної підготовки залежить від низки характеристик, до яких можна віднести рівень сформованості конструктивного бачення, ступінь розвинутої просторового мислення та відчуття пропорційності, володіння навичками малювання та креслення, розуміння законів перспективи та графічних навичок, вміннь малювати з натури, по пам'яті і уяві та інші. Комплекс таких якостей утворює змістову суть художньо-конструктивної компетентності дизайнерів. Як, в якому віці та на яких етапах навчання формується ця компетентність і як впливати на її розвиток як в цілому, так і окремих її складових? За яких педагогічних умов розвиток художньо-конструктивної компетентності досягає ключової мети дизайнерської освіти – формування особистості, яка буде навчатися впродовж усього життя?

Отже, розвиток художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів виступає як проблема, і заслуговує на дослідження і виявлення шляхів її розв'язку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для визначення місця художньо-конструктивної компетентності в системі професійної компетентності дизайнера звернемося до наукових досліджень та останніх публікацій вітчизняних та іноземних вчених.

Нові технології навчання, виховання та розвитку особистості в умовах початкової дизайн-освіти освіти досліджує В.П. Тименко [7, 8, 9], на уроках креслення в 8-9 класах - Д.Е.Кільдеров [12]. Формування та розвиток компонентів професійної компетентності досліджують Н.В.Дерев'яно, Т.С.Козак, Н.В.Комашко [11], Г.Є. Максименко, та ін. Психологічний аспект даної проблеми висвітлюється в працях В.О.Моляко, А.М.Крицької, Н.В. Коляденко [5]. Еволюційні тенденції дизайну, як проектної діяльності - Н.В. Барна [2]. Серед зарубіжних вчених - дослідження Н.Д.Каліної (Росія) [10], С.Корнкейсема та Дж. Блека /Sorachai Kornkasem, John V. Black/ (США) з досліджень тренінгу навиків просторового мислення [13].

Процес цілісного формування і розвитку художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів в умовах мистецького коледжу на даному етапі практично не досліджувався. Таким чином, **метою даної статті** є аналіз проблеми розвитку художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів в умовах мистецького коледжу, та з'ясування можливих шляхів принципової побудови відповідної системи її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дизайн і сфери, де його прояви найбільш органічні, в ХХІ сторіччі зазнають динамічних і принципових змін. Від конструювання художньої форми предметів ужиткового характеру [1, с.75-76] до найсучаснішого виду візуального мистецтва, яке – завдяки розвитку цифрових технологій у фотографії, кінематографу, відеокультурі – стрімко опановує прийоми та способи віртуального проектування і стає виразним маркером еволюції оптичної реальності. Дизайн розвивається, розширюється як потужний різновид проектної діяльності, що характеризується як проектний, конструктивно-будівний і функціональний комплекс. [2, с.5-8] Стрімке піднесення цифрових мас-медіа до статусу нової форми художньої культури та розвиток сучасних технологій є свідченням успішного залучення дизайну до створення нових форм у віртуальних середовищах, все це обумовлює досить високі вимоги з боку роботодавців до професійної компетентності майбутніх дизайнерів. Отже, проблема полягає в тому, що розвиток художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів в умовах мистецького коледжу є одною з багатокомпонентних задач, що стоять перед сучасною педагогікою в галузі дизайн-освіти. Реалізація цих принципів означає, що майбутні дизайнери на момент початку навчання повинні мати певні рівні сформованості базових знань, умінь і навичок малювання, креслення, художньої праці, які забезпечуватимуть підґрунтя для формування художньо-конструктивної компетентності та подальшого розвитку майбутнього фахівця відповідно до освітніх і професійних стандартів.

Термін **«конструктивний»** тлумачеться, як дефініція, що має відношення до **конструкції**, та може бути покладена в основу (конструктивна пропозиція), або проявити цю основу як певний результат (конструктивні висновки) [4];

Поряд із терміном «конструктивний» психологія також оперує поняттям «конструкт» - що в найбільш поширеному трактуванні це дещо, що не доступне безпосередньому спостереженню, але доведене логічно, на підставі сукупності певних ознак, що можуть бути спостережені. (наприклад, інтелект) [6]. У дослідженнях останніх років уточнено педагогічну суть поняття «конструктивні вміння» та рядоположних термінів: «конструктивні задачі», «конструктивні дії», «конструктивна діяльність», «конструктивне мислення», «конструктивна взаємодія» тощо. Прозорість внутрішнього змісту поняття «конструктивний» робить явища і об'єкти, пов'язані з ним предметом і об'єктом досліджень в рамках психології, конфліктології, менеджменту, політології, соціології.

В дослідженнях теорії і практики формування конструктивних умінь особистості в умовах початкової дизайн-освіти В.П.Тименко доходить висновку, що конструкт «...співвідноситься з інформаційно-особистісним (внутрішнім) середовищем. А відповідно конструктивні вміння зумовлюються інформаційно-особистісним середовищем, процесами мислення і уяви. Конструювати – це створювати словесні або графічні проекти, відображати ідеї у поняттях або зображеннях».[7, с.93] В більш ранній (2007р.) своїй роботі він визначає формування конструктивних умінь як актуальну педагогічну проблему, яка тривалий час була лише об'єктом психологічних досліджень.

Звернувшись до сучасних (2016р.) досліджень психології творчості саме в галузі дизайну, знаходимо, що «конструктивна діяльність – це специфічна форма активного ставлення суб'єкта до світу або самого себе, яка спрямована на позитивні зміни в існуючих об'єктах і системах, та виступає джерелом удосконалення і розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Конструктивна діяльність передбачає як створення чогось принципово нового, так і поліпшення вже існуючого.» [5, с.96] Результати цієї діяльності будуть прямопропорційні розвинутості у суб'єкта здатності до конструкційного аналізу форми створюваного або оновлюваного ним об'єкту. Найбільш ефективно розвивають подібні здібності майбутнього дизайнера такі навчальні дисципліни як академічний рисунок, креслення, формотворення та ін. Змістовна суть конструктивних умінь - це здатність відтворювати елементарні конструкти-першоформи, або ж складні об'єкти, інтегровані в словесно-графічно-матеріальній інформації.

Нам імponує погляд В.П.Тименка на конструктивні вміння, які є складною особистісною якістю, в якій узгоджуються потреби і здібності до проектувальної діяльності, якість, що виявляється в інтересі до інформаційних аналогів (вербального, сенсорного, структурного), прагненні оволодіти алгоритмом конструктивних проектувальних дій (задум – зображення – пошукове макетування), у вольових діях щодо удосконалення результатів конструктивної діяльності [7, с.345]. Зауважимо, що конструктивні вміння значно ширші, ніж вузько-професійне поняття трудового навчання молодшого школяра, бо за змістом і межами застосування конструктивні вміння – це проектувальні художньо-технічні вміння. Ця концепція також справедлива і для професійної підготовки дизайнера у вищих навчальних закладах.

Свого часу вченим було запропоновано структуру конструктивних умінь, де зазначались їхнє змістовне наповнення і способи формування. Вона має вигляд схеми з трьох паралельних алгоритмічних ланцюжків що мають спільний початок - «компоненти конструктивного вміння» і замикаються узагальненням «Інтегративний метод проектів (ігродизайн)». Перший стовбчик - «мовленнєво-творче формулювання задуму» → «профінформаційний спосіб передачі знань» → «словесний метод»; крайній – «Предметно-маніпуляційне конструювання пошукового макета» → «предметно-перетворюючі способи конструктивних художньо-технічних навичок» → «предметно-пластичний метод». Зупинемось на середній частині, яка вказує на певну вікову категорію респондентів, що, на нашу думку, позбавляє цю схему універсальності. Отже, центральну смугу цієї схеми посідає алгоритмічний ланцюжок «Графічне-образне ілюстрування задуму» → «художньо- і техніко-графічний способи умінь» → «Ілюстративний метод». Як відомо, поняття «ілюстрація» і

похідні від нього «ілюстрування» та «ілюстративний» вказує на первинність думки, події, інформації, яка була надана в словесно-текстуальній формі. Це надзвичайно характерно для предметно-розвивального середовища, орієнтованого на дітей молодшого шкільного віку: більшість зображень, що їх оточує, мають своє походження з ілюстрованих книг та журналів, підручників і робочих зошитів, та створені для візуалізації інформації з метою кращого її запам'ятовування. Схильність дітей молодшого шкільного віку до кращого засвоєння візуальної інформації порівняно з друкованою, вербальною та письмовою загальновідома. Але чи характерно це і для студенського віку?

Зображення – графічне чи схематичне, фотографічне і живописне, статичне або анімаційне – має в собі самостійний зміст, і може бути охарактеризованим як «ілюстрація» тільки при окремих спеціальностворених умовах. Звернемось до креслення - дисципліни, де зображення не є ілюстрацією, а є безпосередньою інформацією про предмети, об'єкти і їхні частини та способи їхньої взаємодії. Робота з цими зображеннями вимагає особливого типу мислительної діяльності, який «...передбачає виконання уявних операцій, пов'язаних зі сприйняттям, створенням, переробкою та відтворенням певного обсягу інформації з метою відображення структурних властивостей, просторових характеристик та відносин реальних об'єктів або їх графічних зображень.» [12, с.87] Така мислительна діяльність спирається або на створені в уяві або збережені у пам'яті образи явищ та предметів.

Розумова діяльність, що пов'язана зі створенням образу може поділятися на два види: репродуктивний (образ створюється на основі реально існуючого, або збереженого в пам'яті), та продуктивний (який має власно-творчий вигляд – образ уяви). За створення образів «відповідає» сприйняття, яке також виступає невід'ємною частиною уявлення. Без добре розвинутого образного мислення навчання кресленню неможливе, вважає Д.Е. Кільдеров, і пояснює: «Переважає більшість розумових дій при виконанні графічних вправ передбачає **створення і оперування** просторовими образами, встановлення їх просторових відносин, використовуючи різноманітні системи координат, трансформацію, видозмінення, перетворення структурних властивостей образу з наданням останньому характерних динамічних властивостей.» [12, с.88]

Успішність професійної діяльності дизайнера напряму залежить від продуктивності мислительної діяльності такого типу. Розв'язуючи завдання з різними видами наочних опор, дизайнеру постійно виконує мисленневий перехід від реальних трьохвимірних об'єктів, чи їхніх об'ємних зображень до двомірного зображення на площині і навпаки. Навики оперування уявними або збереженими в пам'яті образами предметів або середовищ значно полегшує проектну роботу дизайнерів різних спеціалізацій. В узагальненому вигляді послідовність роботи з просторових уявних перетворень складається з наступних етапів:

- сприйняття вихідного об'єкта;
- вивчення його загальної форми та конструктивної будови;
- формування образу вихідного об'єкта в уяві;
- надання уявному образу вихідного об'єкта динамічних ознак (готовність виконати уявне обертання об'єкту з фіксацією на зовнішньому вигляді кожної сторони);
- уявне перетворення вихідного образу об'єкта;
- фіксація уваги на уявному образі трансформованого об'єкта;
- аналіз конструктивної будови уявного трансформованого об'єкта;
- зображення результату уявного перетворення об'єкту;

Готовність до такого типу конструктивних маніпуляцій з об'єктами чи їх складовими та формування навичок уявних обертань та конструктивної трансформації найбільш ефективно в процесі опанування програми з креслення. Вікові особливості психічних процесів старшого підліткового та раннього юнацького віку та узгодженість навчальних програм між кресленням, геометрією та художньою працею виступають потужними факторами, які активізують процеси формування та розвитку просторового мислення на заняттях з креслення під час навчання в школі.

Однак, результати серії констатувальних опитувань (з грудня 2016 р. по жовтень 2017р.) студентів коледжу КНУТД показали, що креслення в школі вивчали приблизно 22% студентів.

Період	Опитано	вивчали креслення в школі	частка
Грудень 2016	80	15	18,7%
Травень 2017	32	9	28%
Жовтень 2017	40	9	22%
Разом	152	33	22%

Отже, студенти-першокурсники мають різний досвід і – відповідно – рівень сформованості спроможності до просторового бачення та уявних перетворень об'єктів. Це ускладнює задачу розвитку художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів в умовах мистецького коледжу. Така ситуація характерна не тільки для України. [10]

У 2015 році були опубліковані результати досліджень С.Корнкасема и Дж.Блека - учених університета Колумбія (Нью-Йорк) які, продовжуючи тему досліджень розвитку просторового мислення, (як важливого при здобутті професій технологів, архітекторів, математиків, художників та дизайнерів), поставили перед собою задачу з'ясувати, як можна сприяти і впливати на здатність до утворення та формування просторових ментальних моделей. В експерименті досліджувались методи тренування просторових маніпуляцій з використанням тривимірних 3D(віртуальних) та фізичних об'єктів. Мета дослідження полягала в тому, щоб з'ясувати як зовнішні компоненти просторових уявлень розвертають просторові тренування та починають впливати на набуття здатності до формування просторових ментальних моделей. Досліджувалось специфічне психологічне моделювання на основі процесів, яким сприяли структура цих тривимірних зовнішніх просторових перетворень, включаючи зміст, просторові сигнали та технічну мову. [13]

Аналізуючи матеріали цього дослідження, ми виокремлюємо кілька важливих для нашої теми позицій: по-перше, в дослідженні брали участь студенти, які за віком значно старші молодших школярів; по-друге, студенти навчались різних спеціальностей – а не тільки і не обов'язково дизайну; по-третє, тренування проводились як у фізичній, так і у віртуальній реальності, і всі експериментальні групи показали результати покращення навичок просторових перетворень. [13]

Відповідно, формування і розвиток навичок просторового перетворення об'єктів та розвиток просторового мислення можливі і результативні не тільки в шкільному, але і в студенському віці, робота з уявними і просторовими моделями має міждисциплінарний характер, і позитивно впливає на навчальний процес в цілому.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, доведено актуальність і необхідність подальших досліджень шляхів і методів формування та розвитку художньо-конструктивної компетентності майбутніх дизайнерів в умовах мистецького коледжу.

Компетентність – це динамічна якість, що складається із комплексу показників і компонентів. В авторському формулюванні **художньо-конструктивна компетентність - це базова професійна компетентність дизайнера, що характеризується як здатність особистості аналізувати конструктивну будову об'єктів, предметів та явищ з метою їхнього художнього відтворення, реконструкції, або створення нового, оригінального продукту дизайну.** Її сформованість – результат синтезу високої мотивації та освітньої активності студента а також вдало вибудованої послідовності навчальних дисциплін, поступове розкриття змісту яких розвиває наявні уміння та навички, формує підґрунтя для започаткування і розвитку нових знань, створює ситуації для їхньої інтеграції, поступово вибудовуючи важливі складові професійної компетентності майбутнього дизайнера.

Формування художньо-конструктивної компетентності майбутнього дизайнера – складна і тривала робота, яка повинна починатись у школі на рівні формування репродуктивних умінь на уроках з малювання та аналітичних знань з курсу креслення. Проте, шкільна дисципліна «Образотворче мистецтво» орієнтована на широке естетичне виховання учнів, а такий предмет, як «Креслення» в більшості шкіл зараз відсутній.

Проблема розвитку художньо-конструктивної компетентності в умовах мистецького коледжу має вирішуватись комплексно.

Джерела та література

1. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За заг. ред. Н.Г. Нічкало. – Київ.: Вища школа., 2000. – 380с.
2. Барна Н.В. Естетична еволюція проектної діяльності в контексті художньої культури ХХ-ХХІ століть : автореферат дис. ... докт. філософ. наук : 09.00.08 / Н. В. Барна ; наук. консультант Ю. Г. Легенький ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ, 2016. - 39 с.
3. Закон України про освіту (відомості Верховної ради (ввр), 2017, № 38-39, ст.380) <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (кер. вид. проекту – П.М.Мовчан, В.В.Німчук, В.Й.Клічак.- Київ, Видавничий центр «Просвіта», 2005,- 1332с.
5. Коляденко Н. В. Психологія творчості в дизайні.:навчальний посібник /Перша частина. - Київ. - 2016
6. Большая психологическая энциклопедия. Психология. А-Я. Словарь справочник / Пер. с англ. К. С. Ткаченко.— М.: ФАИР-ПРЕСС. Майк Кордуэлл. 2000
7. Тименко В.П. Початкова дизайн-освіта: теорія і практика формування конструктивних умінь особистості / В. П. Тименко ; Ін-т педагогіки АПН України. — К. : Пед. думка, 2010. — 379 с. : іл., табл. — Бібліогр.: с.353-377
8. Тименко В.П. Концептуальні засади формування конструктивних умінь в учнів початкової школи. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (32). pp. 53-57. Електронний ресурс <http://eprints.zu.edu.ua/1413/1/72.pdf>
9. Тименко В.П. Підготовка майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах / В.П. Тименко / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 26: збірник наукових праць / за наук. ред. О. В. Биковська, П. В. Дмитренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – С. 148-151 Електронний ресурс <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/974>
10. Калина Н.Д. Конструктивний рисунок: от понимания пространственных отношений к художественным интерпретациям [Текст]: учебное пособие. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2015. – 332 с.. 2015 <http://sci-book.com/izobrazitelnoe-iskusstvo/vvedenie32671.html>
11. Комашко Н.В. Формування творчої компетентності майбутніх дизайнерів у процесі вивчення комп'ютерної графіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Комашко Наталія Володимирівна ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси, 2011. — 20 с. : іл., табл. — Бібліогр.: с. 16–18.
12. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів учнями / Д.Е. Кільдеров // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наукових праць / Наукові записки Рівненського держ. гуманіт. університету. – Рівне, 2003. – Вип. 25. – С. 87-90.
13. Sorachai Kornkasem, John V. Black Formation of spatial thinking skills through different training methods Cogn Process (2015) 16 (Suppl 1):S281–S285 <http://www.tc.columbia.edu/faculty/jbb21/faculty-profile/files/Kornkasem-Black-Cog-Proc-2015.pdf>

References

1. Profesijsna osvita: Slovník: Navch.posib. / uklad. S.U.Goncharenko ta in.; Za zag.red. N.G.Nichkalo. – Kiiv.: Vishha shkola., 2000. – 380s.
2. Barna N.V. Estetichna evolucija proektnoi dijalnosti v konteksti hudozhn'oi kul'turi HH-HHI stolit' : avtoreferat dis. ... dokt. filosof. nauk : 09.00.08 / N. V. Barna ; nauk. konsul'tant Ju. G. Legen'kij ; M-vo osviti i nauki Ukraïni, Nac. ped. un-t im. M. P. Dragomanova. - Kiiv, 2016. - 39 s.
3. Zakon Ukrai'ny pro osvitu (vidomosti verhovnoi' rady (vvr), 2017, № 38-39, st.380) <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Velikij tлумachnij slovník suchasnoi' ukraïns'koï movi (ker.vid.proektu – P.M.Movchan, V.V.Nimchuk, V.J.Klichak.- Kiiv, Vidavnichij centr «Prosvita», 2005,- 1332s
5. Koljadenko N. V. Psihologija tvorchosti v dizajni.:navchal'nij posibnik /Persha chastina. - Kiiv. - 2016
6. Bol'shaja psihologicheskaja jenciklopedija. Psihologija. A-Ja. Slovar'cpravochnik/Per. s angl. K. S. Tkachenko.— M.: FAIR-PRESS. Majk Kordujell. 2000. <https://psychology.academic.ru/7609/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82>
7. Timenko V.P. Pochatkova dizajn-osvita: teorija i praktika formuvannja konstruktivnih umin' osobistosti / V. P. Timenko ; In-t pedagogiki APN Ukraïni. — K. : Ped. dumka, 2010. — 379 s. : il., tabl. — Bibliogr.: s.353-377.
8. Timenko V.P. Konceptual'ni zasadi formuvannja konstruktivnih umin' v uchniv pochatkovoï shkoli. VISNIK Zhitomir'skogo derzhavnogo universitetu imeni Ivana Franka (32). pp. 53-57. Elektronnij resurs <http://eprints.zu.edu.ua/1413/1/72.pdf>
9. Tymenko V.P. Pidgotovka majbutnih dyzajneriv u vyshhyh navchal'nyh zakladah / V.P. Tymenko / Naukovyj chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova. Serija № 5. Pedagogichni nauky: realii' ta perspektyvy. – Vypusk 26: zbirnyk naukovykh prac' / za nauk. red. O. V. Bykov's'ka, P. V. Dmytrenko. – K.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Dragomanova., 2011. – p. 148-151 <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/974>
10. Kalina N.D. Konstruktivnyj risunok: ot ponimaniya prostranstvennyh otnoshenij k hudozhestvennym interpretacijam [Tekst]: uchebnoe posobie. – Vladivostok: Izd-vo VGUJeS, 2015. – 332 s.. 2015 <http://sci-book.com/izobrazitelnoe-iskusstvo/vvedenie32671.html>

11. Komashko N.V. Formuvannja tvorchoi' kompetentnosti majbutnih dyzajneriv u procesi vyvchennja komp'juternoi' grafiky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Komashko Natalija Volodymyrivna ; Cherkas. nac. un-t im. V. Hmel'nic'kogo. — Cherkasy, 2011. — 20 s. : il., tabl. — Bibliogr.: s. 16–18
12. Kil'derov D.E. Ujavni prostorovi peretvorennja jak osnova operuvannja dynamichnymy obrazamy ob'jemnyh predmetiv uchnjamy / D.E. Kil'derov // Onovlennja zmistu, form ta metodiv navchannja i vyhovannja v zakladah osvity: zb. naukovyh prac' / Naukovi zapysky Rivens'kogo derzh. gumanit. universytetu. – Rivne, 2003. – Vyp. 25. – S. 87-90.
13. Sorachai Kornkasem, John B. Black Formation of spatial thinking skills through different training methods Cogn Process (2015) 16 (Suppl 1):S281–S285 <http://www.tc.columbia.edu/faculty/jbb21/faculty-profile/files/Kornkasem-Black-Cog-Proc-2015.pdf>

Анна Шкарупа. ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-КОНСТРУКТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ДИЗАЙНЕРА. В статье рассмотрена суть понятий «профессиональная компетентность» и сформулировано содержание ее компонента – «художественно-конструктивной компетентности». Проанализированы научные исследования отечественных и зарубежных ученых и публикации последних лет на тему дизайн-образования с целью определения способов формирования и развития художественно-конструктивной компетентности будущих дизайнеров.

Установлено, что дизайн в последние несколько лет все активней развивает синонимическую связь с «технической эстетикой». Современный дизайнер должен демонстрировать способность к формообразованию в каких-либо реалиях – от бумажных до виртуальных. Способность к конструктивному преобразованию как тема входит в круг научных интересов и педагогов, и психологов и искусствоведов и исследователей в сфере эстетики. Проанализировано значение термина «конструктивный» с разных научных позиций.

Формирование и развитие художественно-конструктивной компетентности будущих дизайнеров отнесены к ключевым задачам профессионального образования. Ее сформированность – это результат синтеза высокой мотивации и образовательной активности студента, а так же успешно выстроенной последовательности учебных дисциплин, постепенное раскрытие содержания которых развивает имеющиеся умения и навыки, формирует почву для закладывания и развития новых знаний, создает ситуации для их интеграции, последовательно выстраивая важные составляющие профессиональной компетентности будущих дизайнеров.

Также приведены результаты констатирующих опросов студентов-первокурсников колледжа КНУТД (Киевского национального университета технологий и дизайна), сделанных в разные периоды обучения за последние два года. Ответы студентов помогают конкретизировать проблему с целью поиска путей и методов ее решения.

Таким образом, проблема развития художественно-конструктивной компетентности будущих дизайнеров должна решаться комплексно.

Ключевые слова. Художественно-конструктивная компетентность, дизайн-образование, основы черчения, конструктивные навыки, академичный рисунок, подготовка дизайнеров в условиях колледжа.

Ganna Shkarupa. THE PROBLEM OF DEVELOPMENT THE ARTISTICALLY-CONSTRUCTIVE COMPETENCE OF THE FUTURE DESIGNER. The article is devoted to the problem of developing the competence of future designers. We consider the essence of the concepts "professional competence" and give the formulation of its component - "artistic and constructive competence". We study scientific research of Ukrainian and foreign scientists and recent publications on the theme of design. We are looking for methods of formation and development of artistic and constructive competence of future designers

The design breaks its synonymous connection with "technical aesthetics" in recent years is very active. The modern designer should be able to work in any realities - both paper and virtual. It should be ready to create forms and objects or modify those that were created earlier. Many educators, psychologists, art historians and philosophers are interested in finding an answer about how the process of spatial design of an object occurs in the designer's thoughts. the term "constructive" is in many sciences.

Formation and development of artistic and constructive competence of future designers is the key task of professional education. This competence consists of high motivation and educational activity of the student. This is a sequence of academic disciplines that trains students' skills and gives them knowledge. We explore how new knowledge integrations arise, as a student learn to think by volume, space, image. The complex of this knowledge, skills and readiness and aspiration for self-development should form the artistic and constructive competence of future designers. The basic positions of this should be laid down while studying at school.

The answers of students of the KNUITD (Kyiv National University of Technologies and Design) college on the questionnaire show that the real situation differs significantly from the ideal situation. This helps to find a more accurate solution to the problem.

Therefore, the problem of developing the artistic and constructive competence of future designers should be addressed in a comprehensive manner.

Keywords: artistic constructive competence, design education, drafting principles, constructive skills, training of future designers in the college.

Розділ III. Актуальні питання теорії і практики спеціальної освіти та соціальної роботи

УДК. 378.017.4 : 316.614.5

Оксана Бартків

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Оксана Смалько

Луцький педагогічний коледж (Луцьк)

ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЙ СТУДЕНТІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

У статті продіагностовано рівень вмотивованості студентів до відповідального батьківства. Відзначено, що відповідальне батьківство – це сукупність сформованих у молоді батьківських якостей, почуттів, знань та навичок, в основі яких – готовність майбутніх батьків відповідати перед собою і суспільством за виконання батьківських функцій та виховання власних дітей. Відповідальне ставлення до батьківства схарактеризовано як стійку внутрішню якість особистості (як елемент свідомості), яка базується на усвідомленні особистістю власного життєвого вибору та готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з майбутнім сімейним життям, плануванням сім'ї, народженням і вихованням дітей. Наголошено, що вмотивованість визначає ставлення студентів до інших соціальних об'єктів, зокрема їхнє співпереживання та співчуття, увагу до інших, здатність емоційно сприймати людину, занурюватися в її внутрішній світ, розуміти її думки, почуття, проблеми. Аналіз одержаних експериментальних даних засвідчив, що в студентів контрольної та експериментальної груп переважаючими є продуктивний та репродуктивний рівні вмотивованості до відповідального батьківства. І лише у незначній кількості студентів (6,8 % з контрольної та 6,5 % – з експериментальної груп) – конструктивний рівень. Це означає, що студенти на сьогодні недостатньо вмотивовані до відповідального батьківства, не чітко усвідомлюють батьківство як особистісну цінність, що й актуалізує досліджувану проблему.

Ключові слова: батьківство, відповідальне батьківство, відповідальне ставлення до батьківства, вмотивованість до відповідального батьківства, рівні (конструктивний, продуктивний, репродуктивний) мотивації студентів до відповідального батьківства.

Постановка проблеми. Значна деморалізація шлюбно-сімейних відносин на перший план висуває проблему формування в сучасній студентській молоді відповідального ставлення до батьківства. Сьогодні простежено тенденцію щодо деформації соціальних і моральних цінностей у свідомості молоді з питань шлюбу й створення сім'ї. Сім'я перестає бути тим єдиним середовищем, що виховує дитину. Впливи різноманітних факторів відіграють важливу роль у становленні особистості, у формуванні її якостей, життєвих позицій. Сучасна молодь підготовку до майбутнього сімейного життя, до батьківства найчастіше обмежує вирішенням матеріальних питань і мало уваги приділяє психолого-педагогічному аспекту батьківства, а головне – відповідальному ставленню до майбутнього батьківства. Тому важливим є формування в молоді мотивації до створення сім'ї, народження та відповідального виховання дітей.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема підготовки молоді до батьківства знаходиться у полі зору науковців різних галузей. Особливості функціонування і розвитку молоді сім'ї досліджували соціологи (Н. Головатий, І. Кон та ін.), педагоги (Т. Алексеєнко, О. Бартків, А. Капська, В. Кравець, В. Постовий] та ін.) та психологи (Г. Андреева, О. Бондарук та ін.). Зміст, форми, методи, умови та проблеми підготовки молоді до сімейного життя розкриваються у дослідженнях Т. Говорун, Л. Канішевської, Л. Карпушевської, І. Кона, В. Кравця, І. Трубавіної та ін.

Мета статті полягає в аналізі рівнів вмотивованості студентів до відповідального батьківства.

Постановка наукової проблеми та її значення. У процесі наукового пошуку відповідальне батьківство нами визначено як сукупність сформованих у молоді батьківських якостей, батьківських почуттів, знань та навичок, в основі яких – готовність майбутніх батьків відповідати перед собою і суспільством за виконання батьківських функцій та виховання власних дітей. А відповідальне ставлення до батьківства характеризуємо як стійку внутрішню якість особистості (як елемент свідомості), яка базується на усвідомленні особистістю власного життєвого вибору та готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з майбутнім сімейним життям, плануванням сім'ї, народженням і вихованням дітей, і відображає усвідомлене прийняття системи власної відповідальної залежності від членів своєї сім'ї та суспільства. Пріоритетним у відповідальному ставленні до батьківства є свідомий особистісний вибір бути батьками, емоційне й особистісно-ціннісне ставлення до виконання в майбутньому ролей батьків, сформованість ціннісно-сислової сфери, стійка життєва позиція та переконаність у необхідності бути відповідальним за виховання дітей [1]. Тому важливим стало визначення вмотивованості студентів до батьківства, відповідального виконання майбутніх батьківських обов'язків щодо виховання дітей і визнання батьківства як цінності.

Наявність потреб, цінностей, установок, переконань особистості студента є основою для формування мотивів відповідального ставлення до батьківства. Томи ми прагнули визначити стан сформованості у студентів моральних почуттів, якостей, ціннісного ставлення до батьківства, позитивних мотиваційних установок на взаємодію з іншою людиною, на створення сім'ї, на народження майбутньої дитини тощо.

Важливим стало визначення такого комплексу методик, який би уможливив аналіз мотивацій студентів з різних аспектів. Особливий акцент був зроблений на застосуванні методів і методик, які стимулювали студентів до самопізнання, самовдосконалення, саморегуляції, а саме: спостереження, бесіди, анкетування, діагностика потреби у спілкуванні (Ю. Орлов), діагностика рівня полікомунікативної емпатії (І. Юсупов), методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), експрес-діагностика соціальних цінностей особистості [2].

У дослідженні нами визначено конструктивний, продуктивний та репродуктивний рівень вмотивованості студентів до відповідального батьківства.

Досліджуючи рівень мотивацій студентів до відповідальності у батьківстві нами встановлено, що лише 23,2 % респондентів з контрольної та 23,8 % – з експериментальної, відповідаючи на запитання анкети «Як ти вважаєш, для чого молода людина вступає у шлюб?» дали відповідь «задня продовження людського роду» та «для народження дитини». Відповідаючи на запитання «Чи готовий ти стати батьком (матір'ю)?», переважна більшість респондентів із обох груп відповіли «не знаю» (63,2 % студентів з контрольної та 64,1 % – з експериментальної) і лише 8,7 % студентів з контрольної та 8,5 % – з експериментальної групи однозначно ствердно підтвердили свою готовність стати батьками. На запитання «Чи бажаєш ти створити сім'ю і народжувати дітей» майже половина студентів із обох груп відповіли «так» (50,4 % – з контрольної та 51,2 % – з експериментальної груп).

У ході бесіди зі студентами нами з'ясовано, що орієнтовно чверть з опитаних обох груп мають бажання і позитивно вмотивовані на створення сім'ї та народження дітей; орієнтовно третина із усіх респондентів щасливе сімейне життя та батьківство визнають як одну із особистісних цінностей.

Метою спостереження за студентами з обох груп була рівнева діагностика сформованості моральних якостей, необхідних майбутнім батькам для успішного виконання батьківських функцій (табл. 1).

Для дослідження місця та ролі сім'ї в ієрархії цінностей особистості нами були використані методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокича) та експрес-діагностика соціальних цінностей особистості. За результатами методики «Ціннісні орієнтації» вибір «щасливе сімейне життя» зі списку А (термінальні цінності) був лише в 24,3 % студентів з контрольної групи та в 24,9 % – з експериментальної групи.

Рівні сформованості моральних якостей студентів (у %)

№/ з/п	Моральні якості	Рівень					
		конструктивний		Продуктивний		Репродуктивний	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1	любов до дітей	12,3	12,6	48,4	48,7	39,3	38,7
2	гуманізм	14,5	14,9	58,2	57,4	27,3	27,7
3	відповідальність	9,5	9,2	51,2	50,6	39,3	40,2
4	принциповість	10,2	10,8	44,7	45,1	45,1	44,1
5	відвертість	18,3	17,7	63,2	62,8	18,5	19,5
6	доброзичливість	15,5	14,9	61,1	60,6	23,4	24,5
7	комунікабельність	10,2	10,5	49,4	49,1	40,4	40,4
8	альтруїзм	7,8	8,1	43,5	43,7	48,7	48,2
9	повага до іншої людини	9,2	8,9	51,1	52,1	39,7	39,0
10	турбота про іншу людину	14,3	14,6	52,4	52,5	33,3	32,9

Водночас, результати експрес-діагностики соціальних цінностей особистості дали підстави для ствердження, що майже у третини з опитаних студентів (31,5 % із контрольної групи та 30,8 % – із експериментальної) сімейні цінності («вдале одруження або заміжжя» та «проведення часу в колі сім'ї») визнані як особистісні.

Оскільки однією із важливих умов батьківства є здатність особистості до спілкування, то, досліджуючи рівень вмотивованості студентів до відповідального батьківства, нами продіагностовано їх потреби у спілкуванні (за Ю. Орловим). З'ясовано, що лише незначна кількість студентів обох груп (11,3 % з контрольної та 10,9 % – з експериментальної) мають конструктивний рівень потреби у спілкуванні; в решти опитаних відповідно продуктивний (в 48,6 % студентів з контрольної та в 47,8 % з експериментальної групи) та репродуктивний рівні (в 40,1 % з контрольної та в 41,3 % – з експериментальної групи).

Вмотивованість визначає ставлення студентів до інших соціальних об'єктів, зокрема їхнє співпереживання та співчуття, увагу до інших, здатність емоційно сприймати іншу людину, занурюватися в її внутрішній світ, розуміти її думки, почуття, проблеми, то важливим, на нашу думку, є визначення рівня полікомунікативної емпатії особистості. Нами була застосована методика І. Юсупова, яка передбачає відповіді респондентів на 36 тверджень опитувальника за шістьма діагностичними шкалами емпатії, що виражають ставлення до батьків, тварин, людей похилого віку, дітей, героїв художніх творів, знайомих і незнайомих людей. За результатами діагностики встановлено, що лише 10,2 % студентів з контрольної групи та 9,8 % – з експериментальної властива висока емпатійність (у нашому дослідженні це конструктивний рівень). Це студенти, які є чутливими до потреб і проблем інших людей, емоційно чуйні, товариські, швидко встановлюють контакти й знаходять спільну мову, прощають помилки іншим; діти «тягнуться» до них.

Найбільше студентів з обох груп (63,2 % з контрольної та 64,3 % – з експериментальної) володіють середнім рівнем емпатійності (продуктивний рівень). Це студенти, які у спілкуванні з іншими уважні, намагаються зрозуміти більше, ніж сказано словами; делікатні; вступають у контакт з іншими людьми, є цікавими співрозмовниками.

У решти студентів (26,6 % з контрольної групи та 25,9 % – з експериментальної) низький (репродуктивний рівень емпатійності). Це студенти, які зазнають труднощів у встановленні контактів з іншими людьми, некомфортно почувають себе в товаристві; емоційні прояви у вчинках інших осіб інколи для них є незрозумілими.

Узагальнюючи одержані результати, нами визначено рівень вмотивованості студентів до відповідального батьківства (табл. 2. та рис. 1)

Розподіл респондентів КГ та ЕГ за рівнем вмотивованості до батьківства на початку експерименту

Групи	Рівні		Конструктивний		Продуктивний		Репродуктивний	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
КГ	15	6,8	111	51,6	90	41,6		
ЕГ	14	6,5	111	52,2	87	41,3		

Рис. 1. Рівні вмотивованості студентів до відповідального батьківства на початку експерименту, у %

Аналіз одержаних експериментальних даних засвідчив, що в студентів обох груп переважаючими є продуктивний та репродуктивний рівні вмотивованості до відповідального батьківства (відповідно 51,6 % та 52,2 % й 41,6 % та 41,3 %). І лише в незначній кількості студентів (6,8 % з контрольної та 6,5 %) – з експериментальної – конструктивний рівень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дозволив визначити відповідальне батьківство як стійку внутрішню якість особистості (як елемент свідомості), яка базується на усвідомленні особистістю власного життєвого вибору та готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з майбутнім сімейним життям, плануванням сім'ї, народженням і вихованням дітей, і відображає усвідомлене прийняття системи власної відповідальної залежності від членів своєї сім'ї та суспільства. Актуальний стан вмотивованості студентів до батьківства засвідчив репродуктивний рівень мотивацій студентів до майбутнього виконання ролей батька/матері. Молодь сьогодні не сприймає батьківство як особистісну цінність, що й актуалізує досліджувану проблему.

Проведене дослідження не вичерпує всіх пошуково-дослідницьких аспектів означеної проблеми. Подальшого аналізу та вивчення потребують модернізація змісту й застосування нових інтерактивних технологій у навчальному процесі, науково-дослідній роботі та практичній підготовці студентів для формування відповідального ставлення до батьківства.

Джерела та література

- Смалько О Батьківська відповідальність як один з компонентів відповідального ставлення до батьківства / О. Смалько // Матеріали УІІ Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти», Луцьк, 14 травня 2015 р. – Луцьк, 2015. – С. 20–25.
- Смалько О. В. Формування відповідального ставлення до батьківства у студентів класичного університету : навч.-метод. вид. / О. В. Смалько. – Луцьк : Вежа-друк, 2015. – 92 с.

References

- Smal'ko O Bat'kivs'ka vidpovidal'nist' jak odin z komponentiv vidpovidal'nogo stavlennja do bat'kivstva / O. Smal'ko // Materiali UII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Aktual'ni problemi social'noi pedagogiki, pochatkovoї ta doshkil'noi osviti», Luc'k, 14 travnja 2015 r. – Luc'k, 2015. – S. 20–25.
- Smal'ko O. V. Formuvannja vidpovidal'nogo stavlennja do bat'kivstva u studentiv klasichnogo universitetu : navch.-metod. vid. / O. V. Smal'ko. – Luc'k : Vezha-druk, 2015. – 92 s.

Оксана Бартків, Оксана Смалко. ДИАГНОСТИКА МОТИВАЦІЙ СТУДЕНТОВ К ОТВЕТСТВЕННОМУ РОДИТЕЛЬСТВУ. В статті продиагностовані рівні мотивацій студентів к відповідальному родителству. Отмечено, что відповідальне родителство – это совокупність сформованих у молодіжї родителських якостей, почувань, знань і навчків, в основі котрих – готовність будучих родителів відповісти перед собою і обществом за виконання родителських функцій і виховання власних дітей. Відповідальне відношення к родителству охарактеризовано як стійке внутрішнє якість особистості (як елемент свідомості), котрє базується на усвідомленні особистістю власного життєвого вибору і готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з будучою сімейною життєвю, плануванням сім'ї, народженням і вихованням дітей. Отмечено, что мотивація визначає відношення студентів к другим соціальним об'єктам, в частині їх співпереживання і співчуття, увагу к другим, здатність емоційно сприймати людину, занурюватися в його внутрішній світ, розуміти його думки, почування, проблеми. Отмечено, что пріоритетним в відповідальному відношенні к родителству є свідомий особистий вибір бути родителами, емоційне і особистісно-ціннісне відношення к виконанню в будучому родителських ролей, сформованість ціннісно-смыслової сфери, стійка життєва позиція і впевненість в необхідності бути відповідальним за виховання дітей. Аналіз отриманих експериментальних даних засвідчує, что у студентів контрольних і експериментальних груп переважають продуктивний і репродуктивний рівні мотивацій к відповідальному родителству. І тільки у незначительної кількості студентів (6,8 контрольної і 6,5 – із експериментальної групи) – конструктивний рівень мотивацій студентів к відповідальному родителству. Это значить, что студенти на сьогодні недостатньо вмотивовані к відповідальному родителству, не чітко усвідомлюють родителство як особистісну цінність, что і актуалізує досліджувану проблему.

Ключеві слова: родителство, відповідальне родителство, відповідальне відношення к родителству, вмотивованість к відповідальному родителству, рівні (конструктивний, продуктивний, репродуктивний) мотивацій студентів.

Oksana Bartkiv, Oksana Smalko. DIAGNOSTICS OF MOTIVATION OF STUDENTS TO THE RESPONSIBLE FAMILY. . The article diagnosed the level of students' motivation for responsible parenting. It is noted that responsible parenting – this is a collection of young people's parental qualities, feelings, knowledge and skills, which is based on the readiness of future parents, to be responsible for the society and for the performance of parental functions and for the education of their own children. Responsible attitude to parenthood characterized as a stable internal quality of the individual (as an element of consciousness), which is based on the awareness of the personality of their own life choices and the willingness to independently solve the problem, related to future family life, family planning, the birth and upbringing of children. It emphasized that motivation determines the attitude of students to other social objects, in particular their empathy and compassion, the attention to others, the ability to emotionally perceive a person, immerse themselves in its inner world, understand its thoughts, feelings, problems. It has been determined that the priority in responsible attitude towards parenthood is a conscious personal choice to be parents, an emotional and personality-value attitude to the performance of future role of parents, the formation of a value-semantic sphere, a stable attitude of life and a belief in the need to be responsible for the upbringing of children. The analysis of the experimental data obtained showed that the students of the control and experimental groups are predominantly productive and reproductive levels of motivation to responsible parenting. Only in a small number of students (6.8% of the control group and 6.5% of the experimental group) - constructive level. This means that students are not sufficiently motivated to take responsible parenting, are not clearly aware of paternity as a personal value, which also actualizes the problem under study.

Keywords: paternity, responsible fatherhood, responsible attitude towards parenthood, motivated to responsible parenting, levels (constructive, productive, reproductive) of students' motivation to responsible parenting.

Стаття надійшла до редколегії 05.12.2017р.

УДК 378.016:376

Юрій Долинний

Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка (Глухів)

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Моделювання в педагогіці, порівняно з багатьма іншими галузями людського знання, має особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчастості педагогічних понять.

© Долинний Ю., 2017

Модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями є найважливішим завданням підготовки фахівців з «фізичної терапії, ерготерапії». Представлена модель передбачає: уточнення смислу понять «модель» у педагогічному аспекті; визначення теоретико-методологічних основ моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи; формулювання методологічних принципів побудови моделі; розробки й опису моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи.

Модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складається з теоретично - цільового, структурно - змістового, діагностично-результативного напрямку підготовки.

Результатом впровадження представленої моделі є професійна компетентність майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту що до фізичної терапії, ерготерапії, фізичної реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Ключові слова: модель, підготовка, фахівці, фізичне виховання, реабілітаційна робота, обмежені фізичні можливості.

Постановка проблеми. При переході від постіндустріального етапу суспільного розвитку до інформаційної епохи інтенсивність науково-технічного прогресу є справжнім випробуванням для біологічних, адаптаційних, соціальних й інших аспектів буття сучасної людини. Це обумовлюється зростанням кількості людей з обмеженими фізичними можливостями, які впродовж усього життя потребують державної допомоги.

Людям з обмеженими фізичними можливостями у продовж всього життя необхідна допомога висококваліфікованих фахівців з фізичного виховання і спорту. Такі фахівці в Україні отримують вищу освіту за спеціальностями «Бакалавр з фізичної терапії, ерготерапії, фахівець з фізичної реабілітації. Вчитель фізичної культури» та «Магістр з охорон здоров'я. Фахівець з фізичної реабілітації. Викладач фізичної культури».

Життєвий досвід, практика фізичного виховання та спорту вказують на те, що процес реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями, повинен розпочинатись як можливо раніше у дитячому віці. Тому актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є процес створення моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у вищій школі. Підвищена увага до цього питання великої кількості педагогів, психологів, соціологів зумовлена тим, що діти з обмеженими фізичними можливостями в сучасному демократичному суспільстві не мають права залишатися на узбіччі соціально-культурних процесів, системи людських взаємин і цінностей. Ці діти мають такі ж права, як і здорові: їм необхідно повноцінно навчатися, отримувати загальну освіту та в майбутньому приносити користь суспільству та державі.

Процес становлення нашої держави, демократичний розвиток суспільства, соціальна політика України вимагає переходу до нового типу гуманістично-інноваційної фізкультурної освіти, яка здійснюється на основі впровадження нового змісту, форм, методів навчання, підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний досвід з теорії та практики професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у наступних аспектах розглядали:

- професійну підготовку майбутніх фахівців Ю.Д. Бойчук, О.А. Дубасенюк, М.Б. Євтух, В.І. Наумчук, В.В. Ягупов й інші;

- професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту Т.М. Бугеря, Л.Б. Волошко, А.М. Герцик, М.В. Дутчак, Р.П. Карпюк, Т.Ю. Круцевич, Р.В. Клопов, А.П. Конох, О.С. Куц, В.М. Платонов, Є.Н. Приступа, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкрєбтій;

- реалізацію принципу безперервності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, С.О. Сисоєва, В.О. Кукса, Л.П. Сущенко й інші;

- Понятійний апарат підготовки фахівців з фізичної реабілітації розглядали О.М. Вацеба, О.Д. Дубогай, Т.Ю. Круцевич, В.М. Мухін, В.П. Мурза, Є.Н. Приступа.

Мета статті. Розробити та описати модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система підготовки майбутні фахівці з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» накладає відбиток на елементи моделі фахівця, яка є основою у навчанні майбутніх фізичних реабілітологів.

«Широке розповсюдження моделювання в педагогічних дослідженнях, – зауважує В.І. Михеєв, – пояснюється різноманіттям його гносеологічних функцій, що зумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб'єктом – педагогом, дослідником і предметом дослідження, тобто певними властивостями і відношеннями між елементами навчально-виховного процесу» [6, с. 5].

Моделювання в педагогіці, порівняно з багатьма іншими галузями людського знання, має особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчастості педагогічних понять [4, с. 5].

Модель за словами С.І. Архангельського є системою, яка в певних істотних відношеннях аналогічна предмету дослідження, подібна його системі в тих чи інших ознаках. Вона як інструмент дослідження повинна відбивати ознаки, факти, зв'язки, відношення в певній галузі знань у вигляді простої й наочної форми, зручної та доступної для аналізу й висновків [1, с. 73].

Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров в педагогічному сенсі під моделлю розуміють „систему об'єктів чи знаків, яка відтворює деякі суттєві властивості оригіналу, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт” [8, с. 86].

В.М. Полонський зазначає, що модель необхідна для оптимального спрощення структурно-логічних зв'язків об'єкта, відсівання випадкових і несуттєвих елементів. У дослідженні вона виконує функції схематичного відображення явища, становить собою результат абстрактного узагальнення практичного досвіду, співвіднесення теоретичних уявлень про об'єкт та емпіричних знань про нього [10, с. 104].

Розглянувши роботи вище вказаних авторів була розроблена модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями (рис.1).

Враховуючи специфіку роботи фізичного терапевта, для розробки моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями ми беремо за основу гуманістичний, реабілітаційний, компетентнісний, фізкультурно-оздоровчий підхід.

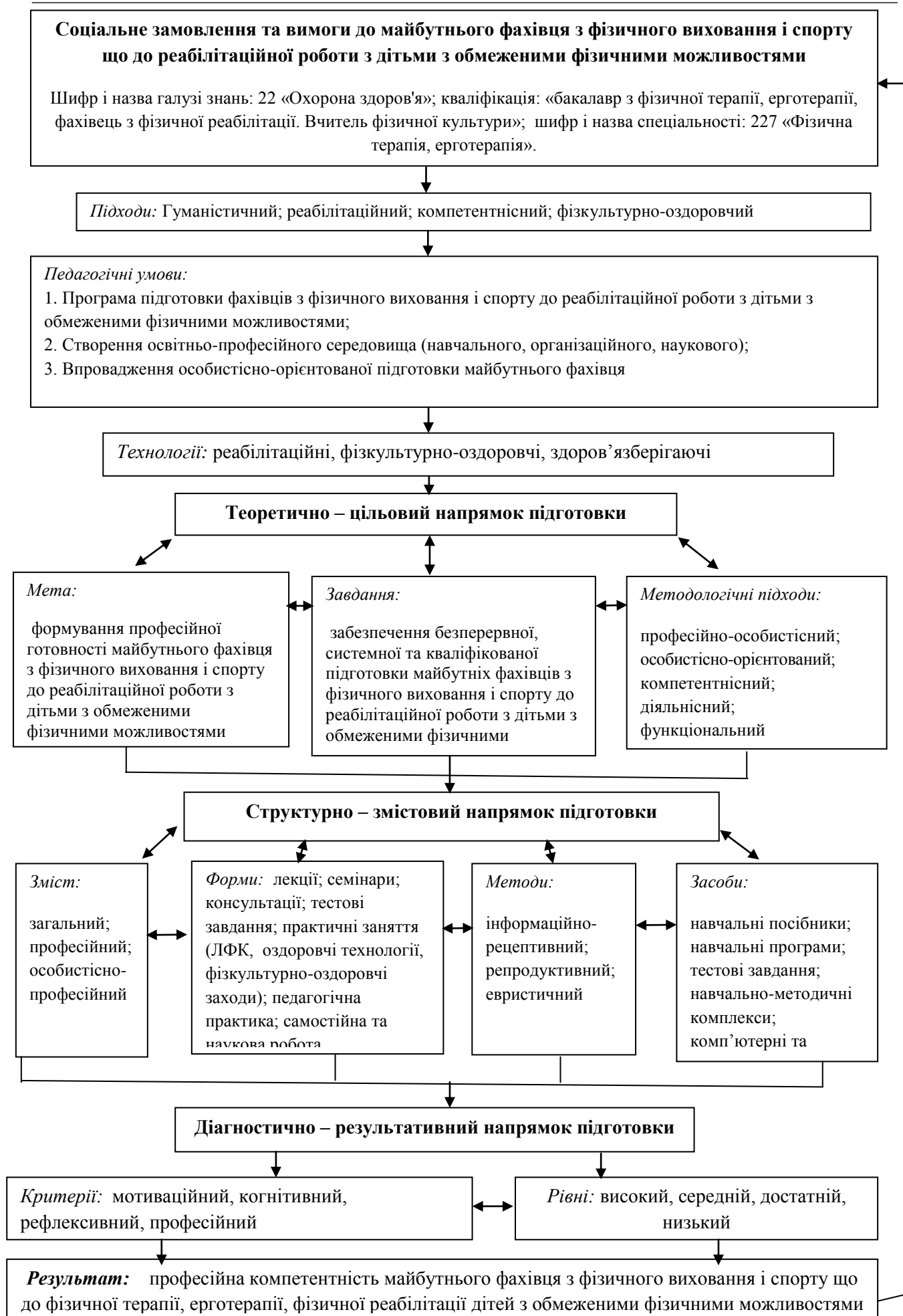
Під час підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи у закладах вищої освіти особливу увагу приділяють гуманістичному підходу.

Модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями (рис.1).

Одним із напрямків гуманістичного підходу можливо віднести волонтерську діяльність майбутніх фахівців, яка передбачає участь студентів у реабілітаційних заходах, програмах, спрямованих на відновлення втрачених фізичних функцій організму людини, надання реабілітаційної, емоційної, побутової допомоги тим, хто її потребує на популяризацію здорового способу.

Реабілітаційний підхід підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями направлен на отримання знань:

- відхилень у розвитку дитини з урахуванням кожної патології, її психофізичного стану під час захворювання;

- особистості та схильності дитини з обмеженими можливостями до реабілітаційного процесу;
- психофізичних вад в розвитку дітей з обмеженнями в розвитку;
- застосування реабілітаційних, фізкультурно-оздоровчих, здоров'язберігаючих заходів на високому професійному рівні;
- розроблення і вдосконалення реабілітаційних програм, спрямованих на підвищення рівня здоров'я і якості життя дітей з обмеженими фізичними можливостями;
- здатності контролювати і керувати процесом реабілітації [11, с. 63].

Компетентнісний підхід підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту спирається перш за все на професійну компетентність майбутнього фахівця. Сучасна підготовка майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями поряд з вивченням основ анатомії, фізіології дитини потребує ще й знання етіології, патогенезу, клініки різних захворювань. Компетентнісний підхід передбачає обов'язкове оволодіння майбутніми фахівцями з фізичного виховання і спорту за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» фізичними методами та технологіями відновлення здоров'я людей з обмеженими фізичними можливостями [5, с. 297].

Фізкультурно-оздоровчий підхід є важливою складовою підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. Фізкультурно-оздоровча професійна діяльність формує у майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту за спеціальністю «фізична терапія, ерготерапія» соціальну активність у гармонії з фізичним розвитком на засадах пріоритету здоров'я та визнання цінностей фізичної культури. Залучення майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до цінностей фізичної культури розглядається як один із перспективних напрямів модернізації фізичного виховання у закладах вищої освіти [2, с. 42-44].

Розробка моделі системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями потребує впровадження у систему підготовки фахівців з «фізичної терапії, ерготерапії» педагогічних умов. Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складаються з: розробки програми підготовки фахівців данного напрямку навчання; створення освітньо-професійного середовища; впровадження особистісно-орієнтованої підготовки майбутніх фахівців.

Програма підготовки бакалавра (магістра) з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складається з навчальних дисциплін циклу загальної підготовки та фахового (професійно-практичного) циклу. Цикл загальної підготовки містить у своїй основі «Нормативні навчальні дисципліни», «Вибіркові навчальні дисципліни (за вибором навчального закладу)», «Вибіркові навчальні дисципліни (за вибором студента)».

Закінчується програма підготовки бакалавра (магістра) з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями кваліфікаційним екзаменом.

Структура підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями залежить від достатньо організованого освітньо-професійного середовища (навчального, організаційного, наукового) у вищих навчальних закладах.

Важливо те, що викладачі вищих навчальних закладів завдяки сучасній техніці мають змогу не просто досягати окремі дидактичні цілі, використовувати різні види навчальної, організаційної, наукової роботи, а цілеспрямовано проектувати освітньо-професійне середовище [9, с. 7].

Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями включає у свій зміст комунікативну компетентність, тобто емпатійні та перцептивні навички, здатність

встановлювати емоційно позитивний контакт із дітьми в різних видах діяльності та діяти не тільки на основі «афективного розуміння», вміння налаштовувати дітей на виконання завдань, вміння зацікавити і залучити дітей до занять фізичною культурою та спортом, встановлювати контакт із членами колективу, брати участь у суспільному житті колективу; творчо підходити до вирішення педагогічних завдань, уміння займатися самовдосконаленням у своїй фаховій діяльності.

Модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями включає реабілітаційні, фізкультурно-оздоровчі, здоров'язберігаючі технології.

Реабілітаційні технології містять організацію рекреативної, ігрової, розважальної, фізкультурно-оздоровчої та реабілітаційної діяльності; мають орієнтацію на здоровий спосіб життя та підвищення культури побуту з опорою на активне використання новітніх досягнень фізичної, психологічної, медичної, соціальної реабілітації.

Фізкультурно-оздоровчі технології, це частиною загальної фізичної культури. Основна мета фізкультурно-оздоровчих технологій - зміцнення здоров'я людини, підтримка високої працездатності, відновлення порушених функцій (оздоровлення і часткове лікування). Значення оздоровчої фізичної культури величезне. Нині багатьма громадськими і державними організаціями проводиться робота у напрямі створення умов широким верствам населення для регулярних занять фізичною культурою з метою оздоровлення і повноцінного проведення дозвілля [7, с. 42].

Здоров'язбережувальні технології об'єднують в собі всі напрями діяльності навчального закладу з формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей під час навчання. Практика показує, що процес формування свідомого ставлення до власного здоров'я потребує обов'язкового поєднання інформаційного й мотиваційного компонентів із практичної діяльності дітей, що сприятиме оволодінню необхідними здоров'язберігаючими вміннями і навичками дітей з обмеженими фізичними можливостями [12].

Модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складається з основних 3 напрямків підготовки: теоретично-цільового; структурно-змістового; діагностично-результативного.

Теоретично-цільовий напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складається з мети та завдання підготовки фахівців даного напрямку підготовки. Теоретично-цільовий напрямок у своїй основі містить методологічні підходи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Мета всієї системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями полягає у формуванні професійної готовності майбутнього фахівця.

Завдання системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями полягає у забезпеченні безперервної, системної та кваліфікованої підготовки майбутніх фахівців даного напрямку підготовки.

Методологічні підходи системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складається з професійно-особистісного; особистісно-орієнтованого; компетентнісного; діяльнісного; функціонального.

Структурно – змістовий напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями складається з загального; професійного; особистісно-професійного змісту підготовки, який включає пропорційне співвідношення медичних і валеологічно-реабілітаційних, фізкультурно-оздоровчих, здоров'язберігаючих знань.

Структурно – змістовий напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями включає лекційні, семінарські, консультаційні, тестові, практичні, педагогічні, самостійні форми системи підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів.

Структурно – змістовий напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями наповнен інформаційно-рецептивним, репродуктивним; евристичним методами роботи.

Структурно – змістовий напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями дозволяє кваліфіковано проводити підготовку майбутніх фахівців за допомогою засобів навчання, саме навчальних посібників та програм, тестових завдань, навчально-методичних комплексів, комп'ютерних та технічних засобів.

Діагностично – результативний напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями дає нам можливість розглянути результат навчальної діяльності за рахунок виявлених критеріїв (мотиваційної, когнітивної, рефлексивної, професійної) готовності майбутніх фахівців до професійної реабілітаційної діяльності.

Мотиваційний критерій готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями характеризується мотиваційно-ціннісним ставленням майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності фізичного терапевта, ерготерапевта, фізичного реабілітолога.

Когнітивний критерій готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями визначає рівень сформованості когнітивного компоненту реабілітаційної, фізкультурно-оздоровчої, здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, фізичної реабілітації; рівень знань основних положень реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Рефлексивний критерій готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями характеризується рівнем сформованості рефлексивного компоненту готовності до професійної діяльності фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, фізичної реабілітації.

Професійний критерій готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями характеризується готовністю до використання методів діагностики фізичного, психологічного та духовного здоров'я дитини з вадами в розвитку; готовністю до застосування у своїй професійній діяльності реабілітаційних, фізкультурно-оздоровчих, здоров'язберігаючих технологій за допомогою широкого спектра засобів які дозволяють кваліфіковано проводити реабілітаційну роботу (навчальні посібники, навчальні програми, тестові завдання, навчально-методичні комплекси, комп'ютерні та технічні) з метою відновлення втрачених функцій організму дитини.

Діагностично-результативний напрямок підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями має також рівні (високий, середній, достатній, низький) оцінювання критеріїв готовності майбутніх фахівців до професійної реабілітаційної діяльності.

Результатом впровадження представленої моделі є професійна компетентність майбутнього фахівця з фізичного виховання і спорту що до фізичної терапії, ерготерапії, фізичної реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, здійснений у статті опис моделі системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями дозволяє зробити висновки узагальнюючого характеру.

1. Створення моделі системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями є найважливішим завданням підготовки фахівців з «фізичної терапії, ерготерапії».

2. Розробка моделі передбачала: уточнення смислу понять «модель» у педагогічному аспекті; визначення теоретико-методологічних основ моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи; формулювання методологічних принципів побудови моделі; розробки й опису моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи.

3. Розроблена модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями являє собою три напрямки підготовки (теоретично – цільовий, структурно – змістовий, діагностично – результативний).

Перспективи подальших досліджень: реалізація моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи.

Джерела та література

1. Архангельский С. И. Вопросы измерения, анализа и оценки результатов наблюдений в практике педагогических исследований : (материалы лекций) / С. И. Архангельский, В. И. Михеев, Ю. М. Перельцвайг. – М. : Знание, 1975. – 43 с.
2. Волошко Л.Б. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі медико-біологічної підготовки // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковомонографія за ред. Єрмакова С.С.– Харків: ХДАДМ (ХХП), 2005. – № 24.
3. Габдреев Р. В. Методология, теория, психологические резервы инженерной подготовки / Р. В. Габдреев. – Москва : Наука, 2001. – 167 с.
4. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів [текст]: Монографія / Євген Олександрович Лодатко. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – 148 с.
5. Матрошилін О. Г. Основи загальної фізіотерапії та – курортології : [навчальний посібник] / Матрошилін О. Г., Зав'ялова О. Р., Рогалюк О. А. – Дрогобич, 2006.
6. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [текст]: – 3-е изд., стереотип. / В. И. Михеев. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
7. Мухін В.М. Фізична реабілітація: підручник / В.М. Мухін. - К.: Олімпійська література, 2000. - 424 с.
8. Педагогический словарь : для студентов высших и сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Издат. центр “Академия”, 2005. – 174 с.
9. Петров П. К. Современные информационные технологии в подготовке специалистов по физической культуре и спорту // Теория и практика физической культуры. - 1999. - № 10. - С. 7.
10. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
11. Прихода І. В. Організаційно-методологічні підходи до професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в Україні / І. В. Прихода // Проблеми сучасної педагогічної освіти. - 2007. - Вип. 15, Ч. 1. - С. 60 - 66.
12. Серова А. Д. Организационно-содержательное обеспечение процесса формирования готовности будущих педагогов физической культуры к учебно-воспитательной деятельности с трудными подростками: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Серова Анна Дмитриевна. – Москва, 2009.

References

1. Arkhanhel'skyu S. Y. Voprosy yzmerenyaya, analiza y otsenky rezul'tatov nablyudenyu v praktyke pedahohycheskykh yssledovanyu : (materyaly lektsyy) / S. Y. Arkhanhel'skyu, V. Y. Mykheev, Yu. M. Perel'tsvayh. – М. : Znanye, 1975. – 43 s.
2. Voloshko L.B. Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy formuvannya profesynoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi reabilitatsiyi v protsesi medyko-biolohichnoyi pidhotovky // Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu: naukovamonohrafiya za red. Yermakova S.S.– Kharkiv: KhDADM (KhKhPI), 2005. – № 24.
3. Habdreev R. V. Metodolohyya, teoryya, psykholohycheskye rezervy ynzhenernoy podhotovky / R. V. Habdreev. – Moskva : Nauka, 2001. – 167 s.
4. Lodatko Ye. O. Modelyuvannya pedahohichnykh system i protsesiv [tekst]: Monohrafiya / Yevhen Oleksandrovych Lodatko. – Slov"yans'k: SDPU, 2010. – 148 s.
5. Matroshylin O. H. Osnovy zahal'noyi fizioterapiyi ta – kurortolohiyi : [navchal'nyu posibnyk] / Matroshylin O. H., Zav"yalova O. R., Rohalyuk O. A. – Drohobych, 2006.
6. Mykheev V. Y. Modelyrovanye y metody teoryu yzmerenyu v pedahohyke [tekst]: – 3-e yzd., stereotyp. / V. Y. Mykheev. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
7. Mukhin V.M. Fizychna reabilitatsiya: pidruchnyk / V.M. Mukhin. - K.: Olimpiys'ka literatura, 2000. - 424 s.
8. Pedahohychesky slovar' : dlya studentov vysshnykh y sred. ped. учеб. zavedenyu / H. M. Kodzhaspyrova, A. Yu. Kodzhaspyrov. – М. : Yzdat. tsestr “Akademyya”, 2005. – 174 s.
9. Petrov P. K. Sovremennyye ynformatsyonnyye tekhnolohyy v podhotovke spetsyalystov po fizycheskoy kul'ture y

- sportu // Teoryya y praktyka fizycheskoy kul'tury. - 1999. - № 10. - S. 7.
10. Polonsky V. M. Slovar' po obrazovanyu y pedahohyke / V. M. Polonsky. – M. : Vissh. shk., 2004. – 512 s.
11. Prykhoda I. V. Orhanizatsiyno-metodolohichni pidkhody do profesiynoyi pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoyi reabilitatsiyi v Ukrayini / I. V. Prykhoda // Problemy suchasnoyi pedahohichnoyi osvity. - 2007. - Vyp. 15, Ch. 1. - S. 60 - 66.
12. Serova A. D. Orhanyzatsyonno-soderzhatel'noe obespechenye protsessa formyrovaniya hotovnosti budushchykh pedahohov fizycheskoy kul'tury k uchebno-vospytatel'noy deyatelnosti s trudnyu podrostkamy: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 "Teoryya y metodyka professyonal'noho obrazovaniya" / Serova Anna Dmytryevna. – Moskva, 2009.

Юрий Долинный. МОДЕЛЬ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ И СПОРТУ К РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ФИЗИЧЕСКИМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ. *Жизненный опыт, практика физического воспитания и спорта, указывают на то, что процесс реабилитации людей с ограниченными физическими возможностями, должен начинаться как возможно раньше в детском возрасте. Поэтому актуальной проблемой современной педагогической теории и практики является процесс создания модели профессиональной подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе с детьми с ограниченными физическими возможностями в высшей школе.*

Моделирование в педагогике, в сравнении со многими другими отраслями человеческого знания, имеет особенности, природа которых основывается на нечеткости, расплывчатости педагогических понятий. Модель системы подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе с детьми с ограниченными физическими возможностями является важнейшим заданием подготовки специалистов по «физической терапии, эрготерапии».

Представленная модель предусматривает: уточнение смысла понятий «модель» в педагогическом аспекте; определение теоретико-методологических основ моделирования процесса подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе; формулировка методологических принципов построения модели; разработки и описания модели подготовки, будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе.

Модель системы подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе с детьми с ограниченными физическими возможностями состоит из теоретически-целевого, структурно-смыслового, диагностически-результативного направления подготовки.

Результатом внедрения представленной модели является профессиональная компетентность будущего специалиста по физическому воспитанию и спорту к физической терапии, эрготерапии, физической реабилитации детей с ограниченными физическими возможностями.

Процесс становления нашего государства, демократическое развитие общества, социальная политика Украины, требует перехода к новому типу гуманистически инновационной физкультурного образования, которое осуществляется на основе внедрения нового содержания, форм, методов учебы, повышения качества профессиональной подготовки будущих специалистов, по физическому воспитанию и спорту, к реабилитационной работе с детьми с ограниченными физическими возможностями.

Ключевые слова: модель, подготовка, специалисты, физическое воспитание, реабилитационная работа, ограничены физические возможности.

Yrij Dolinnij. MODEL OF SYSTEM OF PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS ON PHYSICAL EDUCATION OF SPORT I TO REHABILITATION WORK WITH CHILDREN WITH THE LIMITED PHYSICAL POSSIBILITIES. *Vital experience, practice of physical education and sport, specify on that process of rehabilitation of people with the limited physical possibilities, must begin as possibly before in child's age. Therefore the issue of the day of modern pedagogical theory and practice is a process of creation of model of professional preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work with children with the limited physical possibilities at higher school.*

A design in pedagogics, by comparison to many other industries of human knowledge, has features, nature of which is based on an unclearness, diffusion of pedagogical concepts. Model of the system of preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work with children with the limited physical possibilities is the major task of preparation of specialists on «physical therapy, ergoterapii».

The presented model provides for : clarification of sense of concepts «model» is in a pedagogical aspect; determination of theoretic-methodological bases of design of process of preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work; formulation of methodological principles of construction of model; developments and descriptions of model of preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work.

Model of the system of preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work with children with the limited physical possibilities of folded from in theory-having a special purpose, structurally-semantic, diagnostically-effective direction of preparation.

The result of introduction of the presented model is a professional competence of future specialist on physical education and sport that to physical therapy, ergoterapii, to the physical rehabilitation of children with the limited physical possibilities.

Becoming our state, democratic development of society, social policy of Ukraine, requires passing to the new type humanism innovative athletic education, which is carried out on the basis of introduction of new maintenance, forms, methods of studies, upgrading professional preparation of future specialists, on physical education and sport, to rehabilitation work with children with the limited physical possibilities.

Key words: *model, preparation, specialists, physical education, rehabilitation work, physical possibilities are limited.*

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2017 р.

УДК 617:376.22

Ірина Кузава

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Володимир Печерських

Оздоровчий центр «Планета здоров'я» (Трускавець)

ВЕРТЕБРОЛОГІЯ ЯК МЕТОД КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У статті розкривається роль вертебрології як методу комплексної реабілітації осіб із психофізичними порушеннями в умовах інклюзивної освіти.

Визначається поняття вертебрології як галузь медицини, що вивчає методики лікування хребта, оточуючих його тканин, суглобів, а також нервової системи за допомогою мануальної терапії.

Зазначено, що лікар-вертеболог – це фахівець у галузі медицини, котрий володіє методами діагностики та лікування різноманітних захворювань хребта. Саме ця особливість і відрізняє його від невролога чи ортопеда, а його спеціалізація спрямована виключно на хребет.

Ключові слова: *вертебрологія, мануальна терапія, інклюзивна освіта, психофізичні порушення, порушення опорно-рухового апарату, хребет.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки значна увага приділяється проблемі психолого-педагогічної, медичної та соціальної реабілітації осіб із психофізичними порушеннями, до яких відносимо вихованців, що мають відставання у психофізичному розвитку внаслідок порушень діяльності різних або кількох аналізаторів (зорового, слухового і т.д.), а також внаслідок органічного ураження центральної нервової системи (ЦНС). До них належать діти із порушеннями інтелекту (з легкою, помірною, тяжкою, глибокою розумовою відсталістю), із затримкою психічного розвитку (ЗПР), із порушеннями мовлення, слуху, зору, опорно-рухового апарату, поведінки емоційними відхиленнями, а також із важкими множинними порушеннями (Віт. І. Бондар, І. В. Дмитрієва, С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак, В. М. Синьов, Є. П. Синьова, В. В. Тарасун, С. В. Федоренко, Л. І. Фомічова, М. К. Шеремет, Д. І. Шульженко та ін.).

Одним із можливих варіантів включення вихованців із психофізичними порушеннями у загальноосвітній простір України є інклюзивна освіта, поширення якої значною мірою пов'язане з процесами демократизації суспільної свідомості, міжнародним визнанням за кожною людиною права на повноцінне життя та освіту. У ракурсі означеного терміну зауважимо, що таким дітям надається право відвідувати загальноосвітній заклад, у якому створене необхідне адаптоване освітнє середовище та надаються відповідні додаткові послуги, що приносять користь від спільного їх навчання зі здоровими однолітками. Однак, слід пам'ятати, що дитина з психофізичними порушеннями не може раптово включатись в освітнє середовище, оскільки інклюзивна освіта орієнтована на спільну діяльність її батьків, вихователів, психологів і т.д. Крім того, інклюзивне середовище не повинне «нав'язуватись» освітньому закладу чиїмось рішенням, адже потребує комплексної готовності матеріально-технічних умов, людських та професійних взаємостосунків.

Враховуючи те, що інклюзивна освіта ґрунтується на соціальній моделі розуміння інвалідності, яка на протигагу медичній, розглядає ваду як соціальну проблему, а не як

характеристику особистості, проблему її практичної розробки та впровадження слід розглядати як пріоритетний напрям науково-педагогічної діяльності.

Тому педагоги, які працюватимуть в умовах інклюзивної освіти, повинні володіти не лише відповідними предметними, психолого-педагогічними та методичними знаннями, вміннями та навичками не лише з корекційної педагогіки і спеціальної психології, але й медичної та фізичної реабілітації, які забезпечать можливості кваліфікованого навчання та виховання дітей із різним рівнем психофізичного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних фахівців розкривають загальнотеоретичні та організаційно-педагогічні аспекти проблеми інклюзивної освіти (Н.П.Артюшенко, Віт.І.Бондар, Л.В.Будяк, І.В.Дмитрієва, А.А.Колупаєва, В.М.Синьов, М.М.Семаго, А.Ю.Чигрина, А.Г.Шевцов та інші). Особливості психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзії та створення інклюзивного середовища відображені в наукових працях Т.Г.Зубаревої, С.Ю.Кондратьєвої, С.П.Миронової, С.В.Сорокоумової, Л.Є.Олтаржевської. Різні аспекти формування професійної готовності педагогів до інклюзивної освіти досліджені Т.Г.Зубаревою, С.П.Мироновою, І.Г.Россіхіною, Є.Г.Самарцевою, І.Н.Хафізулловою, М.К.Шеремет, Ю.В.Шуміловською та ін.

Таким чином, аналіз різних наукових джерел свідчить про увагу науковців до проблеми інклюзивної освіти. Однак, недостатньо дослідженим, на нашу думку, є недостатня консолідація зусиль фахівців, батьків, учених у сфері організації медико-психолого-педагогічного супроводу осіб із психофізичними порушеннями; відсутність системи ранньої діагностики та комплексного медико-психолого-педагогічного супроводу.

Мета статті – проаналізувати та визначити роль вертебродогії у сучасній науці, встановити важливість її застосування у підростаючого покоління в умовах інклюзії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цілому теоретичні та практичні аспекти інклюзивної освіти ґрунтуються на міждисциплінарному (медико-педагогічному та соціально-психологічному) підході щодо організації життєдіяльності дітей. Тенденція у зближенні педагогічної та медичної допомоги виявляється у посиленні діагностичної складової діяльності педагога, його усвідомлення себе помічником та порадиником дитини.

Одним із найбільш поширених психофізичних порушень, з якими стикається сучасний педагог, незалежно від виду діяльності та вікової групи, є захворювання хребта та порушення опорно-рухового апарату. Порушення функцій опорно-рухового апарату бувають вроджені та набуті. Основні види патології опорно-рухового апарату:

1) захворювання центральної нервової системи (дитячий церебральний параліч (ДЦП), поліомієліт);

2) вроджені порушення опорно-рухового апарату (вроджений вивих бедра, клишоногість, кривошия, сколіоз (порушення розвитку хребта), недорозвиток та дефекти кінцівок тощо);

3) набуті захворювання та ушкодження опорно-рухового апарату (травматичні ураження спинного й головного мозку та кінцівок, поліартрит, захворювання скелету (туберкульоз, остеомієліт, рахіт і т.п.) [2].

Таким чином, спільною ознакою для вроджених та набутих патологій опорно-рухового апарату є порушення руху.

Одним із порушень опорно-рухового апарату є *дитячий церебральний параліч (ДЦП)* – важке захворювання нервової системи, яке виникає внаслідок недорозвитку чи ушкодження мозку в ранньому онтогенезі, що іноді призводить до інвалідності дитини. Воно виявляється насамперед у порушеннях рухових функцій, які часто поєднуються з розладами мовлення, ускладненнями формування психічних функцій та особистості, іноді й зниженням інтелекту.

Дитячий церебральний параліч виникає в результаті враження рухових центрів або рухових шляхів в головному мозку дитини у результаті крововиливу в мозок при тривалих важких або стрімких родах або при вірусних захворюваннях, що супроводжуються менінгоенцефалітом. ДЦП частіше розвивається внаслідок крововиливу в мозок у недоношених, народжених у стані асфіксії дітей – хвороба Літтла (за ім'ям англійського лікаря У. Літтла, що описав її).

Захворювання проявляється підвищенням тону м'язів, внаслідок чого стегна дитини повернені усередину, коліна притиснуті одне до іншого (у важких випадках ноги

перехрещуються, внаслідок чого дитина не може ні сидіти, ні ходити), стопи торкаються землі тільки носками. При хвилюваннях, різких подразненнях (раптовий голосний звук, різкий несподіваний пасивний рух) тонус м'язів підсилюється, у силу чого довільні рухи утруднюються, або навпаки відбувається який-небудь різкий мимовільний рух (гіперкінези).

Проблема ДЦП набуває особливої гостроти у зв'язку з тенденцією до збільшення частоти випадків цього захворювання в усіх країнах. Зокрема, в Україні констатують понад 2,4 випадків на 1000 дітей.

Причини виникнення ДЦП:

- 1) інфекційні захворювання матері під час вагітності;
- 2) фізичні травми, ушкодження плоду;
- 3) несумісність крові матері та дитини за резус-фактором чи групою крові;
- 4) фізичні фактори (перегрівання, переохолодження та ін.);
- 5) екологічні фактори.

При ДЦП спостерігаються різноманітні рухові, психічні та мовленнєві порушення.

Рухові порушення при ДЦП:

- 1) порушення м'язевого тонусу (його регуляція забезпечується узгодженою роботою різноманітних ланок нервової системи);
- 2) обмеженість чи неможливість довільних рухів (парези та паралічі);
- 3) наявність насильницьких рухів (гіперкінези, тремори);
- 4) порушення рівноваги та координації рухів (атаксія);
- 5) порушення відчуття руху (кінестезія);
- 6) синкінезія (довільні рухи, що супроводжують виконання активних рухів, наприклад, при спробі взяти предмет однією рукою відбувається згинання іншої).

Існують різні ступені вираження рухових порушень у дітей із ДЦП:

- а) при важкому ступені дитина не оволодіває навичками ходьби та самостійного самообслуговування;
- б) при легкому – діти ходять самостійно та повністю себе обслуговують, однак іноді у них спостерігаються порушення ходи, недостатньо спритні рухи і т.д.

Порушення психіки при ДЦП:

- 1) недостатні уявлення про навколишній світ (вимушена ізоляція, порушення сенсорних функцій);
- 2) нерівномірний характер інтелектуальної недостатності;
- 3) вираженість психоорганічних проявів (сповільненість психічних процесів, недостатня концентрація уваги, сповільненість сприймання, порушення емоційно-вольової сфери, агресія, низький пізнавальний інтерес і т.д.).

При ДЦП *мовленнєві порушення* утруднюють спілкування дітей з навколишнім та негативно позначаються на всьому їх розвитку. Основними формами мовленнєвих порушень у дітей із ДЦП є:

- 1) затримка мовленнєвого розвитку (пізній початок мовлення та сповільнення темпу його формування) – спостерігається вже з домовленнєвого періоду, що затягується на 2-3 роки;
- 2) дизартрія (порушення вимови);
- 3) алалія (відсутність чи системний недорозвиток мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку).

Основоположником вивчення проблеми церебрального паралічу є англійський хірург-ортопед Літгл. Крім нього цією проблемою займалися Форд, Д.С.Футер, К.О.Семенова. Згідно аналізу їхніх праць, існує така *класифікація ДЦП*:

- 1) спастична диплегія або хвороба Літгла – двостороннє ураження чи недорозвиток центрального зорового нейрона та підвищення м'язевого тонусу, що призводить до уражень кінцівок рук та ніг (перехрещування ніг з опорою на пальці);
- 2) подвійна геміплегія – це найважча форма ДЦП, при якій спостерігається тотальне ураження мозку (діти з такою формою не сидять, не стоять, не ходять);
- 3) геміпаретична форма ДЦП – це одностороннє ураження лівої чи правої руки або ноги;

4) гіперкінетична форма ДЦП – пов'язана з ураженням підкіркових відділів мозку (діти тривалий час (до 2-4 років) не можуть навчитись самостійно сидіти, стояти чи ходити);

5) атонічно-астатична форма ДЦП – ураження лобних відділів мозку, що призводить до порушення рівноваги тіла у стані спокою та під час ходьби, порушення відчуття рівноваги та координації рухів [2].

Безперечно, педагог, який працює в умовах інклюзії, не в змозі проводити самолікування таких проблем, тому тут потрібна консультація досвідчених фахівців. Зокрема, різноманітні патології та порушення опорно-рухового апарату лікує лікар-вертебролог, невролог і ортопед. Важливим аспектом в означеному контексті є обґрунтування конкретних методик і технологій діяльності означених фахівців.

Одним із новітніх напрямків сучасної науки є *вертебродогія* – галузь медицини, яка вивчає методики лікування хребта, оточуючих його тканин, суглобів, а також нервової системи за допомогою мануальної терапії. Поєднуючи знання з ортопедії, травматології, неврології, терапії та нейрохірургії, вертебродогія вивчає та пояснює вплив кожної частини хребта на весь організм людини [3].

Мануальна терапія (з лат. *manus* – рука, вплив, лікування руками) відома з давніх часів, її досить часто називають костоправством, а, наприклад, у США загальноприйнятною назвою є хіропрактика, остеопатія. Основною метою лікування «руками» є усунення першопричини захворювання, зменшення больових відчуттів, гальмування прогресування деяких захворювань. Вже після кількох прийомів можна позбутися нестерпного болю у попереку, хронічного дискомфорту в хребті та інших різних болів і порушень. На жаль, сучасною медициною не передбачено лікування при хронічних болях у спині, а в більшості випадків вона є безсилною.

Технології мануальної терапії можна поділити на кілька груп:

- 1) маніпуляційна терапія (лікування хребта, ребер, тазу, кінцівок);
- 2) вісцеральна остеопатія (лікування внутрішніх органів);
- 3) краніосакральна терапія (робота з головою, кістками черепа) [3].

Як свідчить досвід, практично не існує фахівця, який би досконало володів усіма трьома технологіями, однак, уміння використовувати хоча б одну із них дозволяє позбавити пацієнта від багатьох порушень, захворювань.

Як свідчить досвід, на початкових етапах медицини патології хребта були прерогативою неврологів, котрі після проведення детального обстеження призначали різноманітні медичні препарати для зняття запалень і болей. Зокрема, лікар-вертебролог – це фахівець у галузі медицини, котрий володіє методами діагностики та лікування різноманітних захворювань хребта. Саме ця особливість і відрізняє його від невролога чи ортопеда, а його спеціалізація спрямована виключно на хребет. До компетенції лікаря-вертебролога належать: міжхребцева грижа дисків, деформація хребта, пухлини спинного мозку хребта, дегенеративні проблеми хребта, переломи та сильні ураження спинного мозку та хребта, а також усунення наслідків травм та аномалій розвитку хребта.

Фактори, за яких необхідно звернутись до лікаря-вертебролога: болі в спині та шиї; безпричинні головокружіння; посилені головні болі при нахилі чи повороті тулуба; тремор рук чи ніг; відчуття холоду в кінцівках; біль та відчуття здавлювання у ділянці серця; порушення рухових функцій; гостра, різка біль у ділянці хребта, що постлюється при фізичному навантаженні.

Таким чином, лікар-вертебролог намагається уникнути операбельного втручання при лікуванні. В основі лікування лежить мануальна терапія та лікувальний масаж. Особливістю означеної методики є безпека за рахунок дозованого впливу на хребет, а також комплексний метод впливу на нього, що передбачає корекцію біомеханіки хребта, вироблення нового стереотипу осанки із наступним формуванням м'язового корсета.

Насамкінець, варто зазначити, якщо порушення у роботі хребта і опорно-рухового апарату, що не пов'язані з травмою, то хворобу можна попередити, дотримуючись певних рекомендацій: дотримання режиму дня (повноцінний і комфортний сон, зокрема, спальне

місце з помірною жорсткістю), зручне взуття, помірні фізичні навантаження (гімнастика, плавання), правильна осанка за столом, партою, зручне робоче місце тощо.

Висновок з дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, вертебродологія – це безпечне застосування за рахунок дозованого впливу на всі відділи хребта, комплексний вплив як на хребет, так і на весь організм, а також ефективність за рахунок оцінки стану хребта до і після лікування.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів всебічного охоплення теорії та практики інклюзивної освіти осіб із психофізичними порушеннями, не претендуючи на повноту і дослідницьку завершеність висвітлення означеної проблеми. Перспективними напрямками подальших досліджень у цій галузі є: запозичення зарубіжного досвіду щодо вивчення проблеми вертебродології у цілісній системі інклюзивної освіти; організація медичного супроводу учасників означеного процесу тощо. Подальше дослідження цих глобальних проблем забезпечить успішність переходу до нового етапу її розвитку, адекватного сучасній динаміці соціальних стосунків.

Джерела та література

1. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія та методика. Монографія. / І. Б. Кузава – Луцьк, ПП Іванюк В. П., 2013. – 292 с.
2. Кузава І. Б., Сергеева В.Ф. Основи дошкільної корекційної педагогіки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (спец. “Дошкільна освіта”, “Корекційна освіта”). / І. Б. Кузава, В. Ф. Сергеева. – Луцьк, ПП Іванюк В. П., 2013. – 317 с.
3. Тучков А. А. Все о позвоночнике или вертебродология для всех / А.А. Тучков. –М.: «Printmail», 2011. – 356 с.

References

1. Kuzava I. B. Inklyuzu`vna osvita doshkil`ny`kiv, yaki potrebuyut` korekciyi psy`hofizy`chnogo rozvy`tku: teoriya ta metody`ka. Monografiya. / I. B. Kuzava – Lucz`k, PP Ivanyuk V. P., 2013. – 292 s.
2. Kuzava I. B., Sergejeva V.F. Osnovy` doshkil`noyi korekciynoyi pedagogiky`: navchal`ny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv (specz. “Doshkil`na osvita”, “Korekciyna osvita”). / I. B. Kuzava, V. F. Sergejeva. – Lucz`k, PP Ivanyuk V. P., 2013. – 317 s.
3. Tuchkov A. A. Vse o pozvonochny`ke y`ly` vertebrology`ya dlya vsex / A.A. Tuchkov. –M.: «Printmail», 2011. – 356 s.

Ирина Кузава, Владимир Печерских. ВЕРТЕБРОЛОГИЯ КАК МЕТОД КОМПЛЕКСНОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИИ. В статье раскрывается роль вертебродологии как метода комплексной реабилитации лиц с психофизическими нарушениями в условиях инклюзивного образования.

Определяется понятие вертебродологии как отрасли медицины, изучающей методику лечения позвоночника, окружающих его тканей, суставов, а также нервной системы с помощью мануальной терапии.

Отмечено, что врач-вертебродолог - это специалист в области медицины, который владеет методами диагностики и лечения различных заболеваний позвоночника. Именно эта особенность и отличает его от невролога или ортопеда, а его специализация направлена исключительно на позвоночник.

Ключевые слова: вертебродология, мануальная терапия, инклюзивное образование, психофизические нарушения, нарушения опорно-двигательного аппарата, позвоночник.

Iryna Kuzava, Volodymyr Pechersky. VERTEBROLOGY AS A METHOD OF COMPLEX REHABILITATION IN CONDITIONS OF INCLUSION. The article reveals the role of vertebrology as a means of complex rehabilitation of persons with psychophysical disorders in the conditions of inclusive education.

The concept of vertebrology is defined as a branch of medicine that studies methods of treating the spine, surrounding tissues, joints, and also the nervous system by means of manual therapy.

It is noted that the vertebrologist is an expert in the field of medicine, who has methods of diagnosis and treatment of various diseases of the spine. It is this feature that distinguishes it from a neurologist or an orthopedist, and its specialization is directed exclusively on the spine.

Key words: monitoring vertebrology, manual therapy, inclusive education, psychophysical disorders, disorders of the musculoskeletal system, the spine.

Стаття надійшла до редколегії 10.12. 2017 р.

НАШІ АВТОРИ

Бартків Оксана Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Богуш Людмила Андріївна – старший викладач кафедри педагогіки Міжнародного економіко - гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука.

Вахнова Альона Петрівна – аспірант Національного університету фізичного виховання та спорту України.

Вірста Світлана Євгенівна – старший викладач зарубіжної літератури кафедри словесних дисциплін Луцького педагогічного коледжу.

Войтович Оксана Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Гончарук Ольга Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Долинний Юрій Олексійович - кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки і методики технологічної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка.

Дурманенко Оксана Леонідівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Задорожна Ганна Сергіївна – аспірант Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Кліпа Юлія Володимирівна – асистент кафедри політичної психології та соціально-правових технологій Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Кузава Ірина Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Малишева Леся Сергіївна – здобувач Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мельникова Ольга Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Печерських Володимир Володимирович – лікар, мануальний терапевт, травматолог-ортопед оздоровчого центру «Планета здоров'я».

Сергієнко Володимир Петрович – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту неперервної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Сідоров Вадим Ігорович – кандидат економічних наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин, декан факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Смалько Оксана Василівна – кандидат педагогічних наук, викладач Луцького педагогічного коледжу.

Смоляр Ірина Іванівна – кандидат наук фізичного виховання і спорту, доцент кафедри педагогіки та психології Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Тамозька Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мовної підготовки Центру міжнародної освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Трофайла Наталія Дмитрівна – аспірант кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Шкарупа Ганна Миколаївна – викладач коледжу КНУТД, аспірант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

ІНФОРМАЦІЙНА СТОРІНКА

Науковий журнал «Педагогічний часопис Волині» висвітлює актуальні питання із галузі знань «освіта» (науки про освіту – дошкільна, початкова, середня та професійна (за спеціалізацією), спеціальна освіта, фізична культура і спорт.

Журнал «Педагогічний часопис Волині» (свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ №21605-11505Р від 08.09.2015 р.) приймає до публікації матеріали, що містять результати оригінальних досліджень із загальної, дошкільної, спеціальної та соціальної педагогіки, педагогіки початкової та вищої школи, науково-методичні рекомендації практикам щодо надання компетентної допомоги дітям та дорослим, оформлені у вигляді повних статей. Важливе місце посідають дослідження, присвячені різним аспектам інклюзивної освіти, інтеграції осіб із різним рівнем психофізичного розвитку в суспільство.

Журнал «Педагогічний часопис Волині» є **фаховим виданням України з педагогічних наук** (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.05.2016 № 515), в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, і має тематичну спрямованість щодо спеціальності «Педагогіка». Видання індексується **Google Scholar**.

Журналу присвоєний Міжнародний стандартний серійний номер (**ISSN 2415-8143**), який дозволяє оптимізувати пошук інформації про видання в автоматизованих системах на національному та міжнародному рівнях.

Для опублікування статті необхідно надіслати електронною поштою у редакцію наступні матеріали:

- 1) відомості про автора;
- 2) статтю;
- 3) відскановану електронну копію підтвердження сплати редакційного збору;
- 4) авторський реферат статті англійською мовою для розміщення на веб-сайті видання (авторський реферат статті повинен містити: прізвище та ініціали автора, назву статті, стислий зміст статті мінімальним обсягом 200 слів (відповідно до наказу МОН України № 1111 від 17.10.2012 р. «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»);
- 5) для осіб без наукового ступеня – рецензію.

Опубліковані матеріали, а також матеріали, представлені до публікації в інших журналах, до розгляду не приймаються.

Науковий журнал виходить з періодичністю 2 рази на рік, забезпечуючи педагогів України – наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів і студентів ВНЗ, дефектологів, вихователів дошкільних навчальних закладів, усіх, хто цікавиться педагогічною проблематикою – новітньою науковою інформацією.

Статті приймаються до 10 березня (№1), 10 червня (№2), 10 вересня (№3) та 10 грудня (№4) (включно)

Місцезнаходження редакції – педагогічний факультет Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (адреса: 43025, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 (навчальний корпус В (№ 1)), лабораторія спеціальної та інклюзивної освіти (ауд.В-212).

Статті приймаються *українською, російською або англійською мовами* в електронному варіанті *.doc за *адресою: inklab@ukr.net*. Журнал видається за рахунок фізичних та юридичних осіб. Назва документу відповідає прізвищу автора (наприклад, «Петренко.doc»). **В темі листа зазначається: «Педагогічний часопис Волині».**

До друку приймаються статті докторів наук, кандидатів наук, молодих науковців (аспірантів, здобувачів), а також інших осіб, які мають вищу освіту та займаються науковою діяльністю. Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей. За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор. Передрук матеріалів збірника дозволяється тільки з дозволу автора і редакції.

Вимоги до оформлення тексту:

1. Обсяг статті – 10-15 сторінок друкованого тексту (**без нумерації сторінок**).
2. Розмір аркушу – А-4, тип шрифту: Times New Roman; розмір шрифту – 14 (розмір шрифту при оформленні використаної літератури, анотацій та ключових слів – 12); міжрядковий інтервал – 1,5 (міжрядковий інтервал при оформленні використаної літератури, анотацій та ключових слів – 1), вирівнювання по ширині, абзац – 1,25 мм.
3. Параметри сторінки – по 2,0 см з усіх сторін.
4. Наукова стаття повинна містити такі необхідні *елементи*:
 - постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
 - аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
 - формулювання цілей статті (постановка завдання);
 - виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
 - висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.
5. Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати, де перша цифра – номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга – номер сторінки (наприклад: [1, С.14]).

Вимоги до набору тексту:

1. Вимкнути функції «перенос» і «нумерація сторінок».
2. Відступ першого рядку кожного абзацу робиться автоматично через меню Microsoft Word (Формат – Абзац – виступ на першій сторінці – 1,25 мм).
3. Відстань між словами – не більше 1 пропуску; зайві пропуски між словами небажані.
4. Використовувати дефіс «-», який не відділяється пропусками та тире «—», яке відділяється з обох сторін пропусками відповідно до тексту.
5. Схеми формуються за допомогою функції «Групування об'єктів».
6. Виділення кольором і кольорові малюнки та графіки небажані (друк тексту журналу чорно-білий).
7. Бібліографічний показник УДК: *курсивом, без абзацного відступу, вирівнювання по лівому краю (14 кегль)*;
8. Прізвище та ініціали автора / авторів: жирний шрифт (по центру); назва організації та місто (*12 кегль*);
9. Назва статті (мовою написання статті): звичайний жирний шрифт (*14 кегль*)(по центру).
10. Джерела та література (без двокрапки): жирний шрифт (*12 кегль*). Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом. Використана література оформлюється мовою першоджерела та **транслітерацією** – посилання на транслітераційний переклад в онлайн режимі Translit.kh.ua/. (**Див. зразок**).
11. Анотації статті (без слова «анотація») та ключові слова (розпочинаються словосполученням «*Ключові слова:*»; курсив), українською, російською та англійською мовами (*12 кегль*). Перед кожною анотацією жирним шрифтом зазначається прізвище та ініціали автора, назва статті (мовою, якою написана анотація). Вимоги до написання анотації: інформативність (анотація не повинна містити загальні слова), оригінальність (анотація англійською мовою не повинна бути калькою українського варіанту), змістовність (анотація має відображати загальний зміст статті і результати дослідження), структурність (анотація повинна відбивати логіку опису результатів статті), якість (переклад на російську та англійську мови має бути якісним), компактність (150-250 слів кожною мовою) (**Див. зразок**).

12. Супровідна сторінка: відомості про автора / авторів подаються без скорочень (прізвище, ім'я, по батькові, наукове звання, посада, місце роботи, адреса, телефон, e-mail (Див. зразок).

3. Вимоги до змісту тексту (Див. зразок):

Для аспірантів та осіб без наукового ступеня обов'язковою умовою є **наявність рецензії на статтю провідного фахівця** (доктора педагогічних наук, професора) з підписом і печаткою. У кінці статті обов'язково вказуються дата надходження статті до редакції, дата прийняття статті до друку (**визначає редакційна колегія**) і рецензент (Див. зразок).

Одним листом на електронну адресу inklab@ukr.net надсилаються такі документи (файли мають бути названі прізвищем автора):

Прізвище_стаття.doc Прізвище_рецензія (відсканований документ)

Прізвище_резюме.doc Прізвище_оплата (відсканований документ)

Прізвище_відомості про автора.doc

Редколегія залишає за собою право відмовити авторові в публікації статті, яка не відповідає редакційним вимогам.

Після виходу із друку наукового журналу «Педагогічний часопис Волині» упродовж 3 тижнів із дати видання автори мають право забрати авторські примірники. Колектив авторів отримує кількість примірників, що відповідає кількості авторів.

Відповідальна особа: Кузава Ірина Борисівна

моб.тел.: +38(095) 6062346

Будемо раді бачити Вас серед авторів нашого журналу!

ВРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ:

УДК 378.147: 371.3: 376.112.4

Ірина Кузава

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються теоретичні аспекти професійної готовності майбутніх вихователів до впровадження інклюзивної освіти, яку розглядаємо як його інтегральну професійно-особистісну характеристику, що включає не лише теоретичну й практичну готовність до виконання професійних функцій, але й усі суб'єктні якості особистості (активність, самостійність, відповідальність, комунікативність, емоційна гнучкість тощо), що забезпечують її ефективність. Встановлено, що інклюзивна освіта – це процес забезпечення рівних прав на одержання освітніх послуг дітей дошкільного віку із психофізичними порушеннями за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу.

Ключові слова: професійна готовність, професійна компетентність, інклюзивна освіта, майбутні вихователі, діти з особливими потребами, критерії, компоненти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Текст статті Текст статті статті

Мета статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Текст статті статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті Текст статті

Джерела та література

1. Інклюзивное образование: методология, практика, технологии: материалы международной научно-практической конференции (20-22 июня 2011, Москва) / МГППУ; Редкол.: С. В. Алехина и др. – М.: МГППУ, 2011. – 244 с.
2. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія та методика. Монографія. / І. Б. Кузава – Луцьк, ПП Іванюк В. П., 2013. – 292 с.

References

1. Ynkljuzyvnoe obrazovanye: metodologyja, praktyka, tehnologyu: materyaly mezhdunarodnoj nauchno-praktycheskoj konferencyu (20-22 yjunja 2011, Moskva) / MGPPU; Redkol.: S. V. Alehyna y dr. – M.: MGPPU, 2011. – 244 s.
2. Kuzava I. B. Inkljuzyvna osvita doshkil'nykiv, jaki potrebut' korekcii' psyhofizychnogo rozvytku: teorija ta metodyka. Monografija. / I. B. Kuzava – Luc'k, PP Ivanjuk V. P., 2013. – 292 s.

Ірина Кузава. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ К ВНЕДРЕНИЮ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. Текст Текст Текст Текст Текст Текст Текст Текст

Ключевые слова: Текст Текст Текст Текст Текст

Irina Kuzava. A TECHNOLOGY OF FUTURE EDUCATORS FOR INCLUSIVE EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN. Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text

Keywords: Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text Text

Стаття надійшла до редколегії 24.02.2017 р.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Назва статті _____

Прізвище, ім'я, по батькові, учений ступінь та вчене звання, посада автора
(авторів) _____

Місце роботи, навчання _____

Поштова адреса, індекс (або № відділення Нової пошти), на яку редколегія надсилає
примірник збірника _____

Телефон _____

e-mail _____

ISSN 2415-8143

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧАСОПИС ВОЛИНИ

PEDAGOGICAL JOURNAL VOLYN

PEDAGOGICHNIJ CHASOPIS VOLINI

Журнал
№4 (7), 2017

Друкується в авторській редакції

Мови видання: українська, польська, англійська, російська.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди авторів. Відповідальність за достовірність фактів, імен, цитат та інших відомостей несуть автори публікацій.

При використанні наукових ідей та матеріалів журналу «Педагогічний часопис Волині» посилання на авторів видання є обов'язковим.

Засновник і видавець – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13).

Адреса редакції: 43025, Україна, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.

Тел. +38(0332) 24-11-00.

Ел. адреса: inklab@ukr.net.

Підписано до друку 30.12.2017. Формат 60×84¹/₈
Ум. друк. арк. 15,5. Замовлення № 449. Тираж 100.
Папір офсетний Гарнітура Times. Друк офсетний.

Друк ПП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України
ВЛн № 31 від 04.02.2004 р.